ŠOLC A ŠIMÁČEK,
NAKLADATELSKÁ SPOL. S R. O. V PRAZE II., JERUSALEMSKÁ 11.

VIKTOR DYK

MŮJ PŘÍTEL ČEHONA

Vzpomínky všelijakého člověka

1925.

ŠOLC A ŠIMÁČEK,
NAKLADATELSKÁ SPOLEČNOST S R. O. V PRAZE II.,
JERUSALEMSKÁ 11.

ACC 2013-161

PG 5038
.D95 M8
1925X

L I B U Š E

BĚH L. KNIHA 2.

REDIGUJE PROF. Dr. ŠTĚPÁN JEŽ

Rotační tisk Grafických závodů Neuber, Pour a spol. v Praze I., Bílkova ul. 17.

Aloisu Jiráskovi,

svému profesoru dějepisu na gymnasiu v Žitné ulici, buditeli minulosti, jež tvořila přítomnost, připisuji vděčně knihu, na níž spolupůsobil.

Autor.

Slovo k čtenáři.

Bez škody o hrdlo mohl bych se sázeti, milý čtenáři: jistě, že na pestrých poutích života svého setkal jsi se někde s Čehonou. Znal jsi kohosi dobře před válkou. Byl velikým optimistou, pokud šlo o Rakousko; byl velikým pesimistou, pokud šlo o národ. Věřil ve skutečnosti, jako Čehona, a připouštěl-li, že se jinde mohou měniti, skutečnost Rakousko-Uhersko pokládal za nezměnitelnou. Jeho čehonství nevzešlo z výpočtu kariéristy, ale z opravdového přesvědčení. Z přesvědčení byl obhájcem pořádku, zákona, řádu; ctil autority a vymáhal pro ně úctu. Zmizel ti z obzoru, a potkal jsi ho po letech. Byl rozmrzelý a zahořklý. Tvářil se zrovna jako člověk, kterému se stala nesnesitelná křivda. Ptal jsi se, poněkud udiven, v čem že právě jemu děla se křivda; zpravidla měkčeji Čehonům ustlala republika nežli Rakousko. Ptal jsi se, a nedostalo se ti odpovědi; posléze přece však jsi přišel věci na kloub. Čehona nikdy neodpustí republice, že se mýlil. Její bytí usvědčuje ho vtíravě a drze z bludu; dokazovalť tak horlivě,

že nemůže býti. Bezprostředně před komunistickým pučem zachytil jsem ve sněmovně za pohnuté schůze typ čehonský veršíky, datovanými 10. listopadu 1920.

»Říš, která zašla, měla věrné sluhy,
ty, kdož se práce neštítí.
A mezi nimi nebyl nikdo druhý
tak ochotný, vlast zabíti.
— — — — — — —

V lavici své teď sedí zarputile,
hrd měří tebe, básníku!
Jak málo je té loyality, zbylé
pro republiku.

Kdo plýtval, šetří. Čas je, by se omyl.
Chce štváti a chce uštvati.
Mou slabost, dí si, životní můj omyl
ať republika zaplatí!

Čehona je pouze jednou z mnoha tváří národního našeho poraženectví. Konservativec rakouský stal se za republiky radikálem, loyální Čehona stal se Čehonou — revolucionářem. Tak jako to někde v knize zachycuje kamarád Dr. Florián: muž, jenž před válkou nevěřil v možnost revoluce, věří nyní v revoluci bez konce.

Dr. Florián, líče vývoj společného našeho druha, bez nenávisti kreslí Čehonu-Nepovíma. Snaží se pochopit, aby mohl odpustit. Vidí v Čehonovi člověka spíše nešťastného než zlého; chápe

ho jako vyšinulce z kolejí, který ztratil rovnováhu a řítí se bezradně bůhví kam. Snaží se vysvětlit, proč 28. říjen nemohl býti pro Čehonu dnem radostným. Vidí a pokládá to za nepochybné aktivum na Čehonově účtu, že stůj co stůj chtěl zachovávat Rakousko z obav o budoucnost svého národa. Tak daleko ovšem nejde, aby oči zavíral: vidí, že Čehona, dříve tak starostlivý o národ, jemuž pouze Rakousko může být ochranou před úrazy a katastrofami, dnes prohlašuje dnešní stav za provisorium, nestaraje se o to, co přijde po tomto provisoriu, a bude-li to něco lepšího. Až zbouráme dnes střechu nad hlavou, míní náš Čehona, už k výši nebes svobodně hlavu povzneseme.

Ty, laskavý čtenáři, vy, laskaví čtenáři, Dr. Florián, pisatel vzpomínek, a já, jejich pořadatel a upravovatel, postřehneme stejně jako Čehona chyby dneška; jistě jsme dosti nad nimi zareptali a snad i zakleli. Rozdíl mezi Čehonou a námi je, že my máme rádi, kde Čehona nemá rád. Zjišťujeme chyby a nedostatky s bolestí a se vztekem, kde je Čehona přijímá s dostiučiněním a snad i potěšením. Chápal bych s Dr. Floriánem dostiučinění: dožil-li se Čehona dne naší svobody přes pevné přesvědčení, že naše samostatnost je nemožná, ukazují chyby a nedostatky, že praktická skutečnost zůstává theoretickou absurdností; a jak jsme řekli, není už Čehona bezvýhradným ctitelem skutečností. Ale potěšení? Byť věřil Čehona, že co je, nemělo být, jak to, že nechápe, co by přišlo, kdyby

toho nebylo?

Až sem přítel br. Florián sleduje vznik a vývoj Čehony z panenky-Nepovíma. Zde však počíná být Čehona problémem budoucnosti, jako české poraženectví vůbec; stává se otázkou bytí a nebytí. V tak povážlivém postavení zeměpisném a politickém, jako jsme my, nesnesl by národ vedle značného počtu vnitřních nepřátel státu většího počtu poražených. Znamená tudíž čehonovský typ nebezpečí pro budoucnost, nebo je to pouze neškodné doznívání minulosti, jemuž bylo by možno se i pousmáti? Přítel br. Florián kloní se k optimistickému názoru. Jsem tomu rád, mohu-li jako pořadatel souhlasit s jeho závěrem. A vydávám-li tyto vzpomínky přítelovy, nemohu nevzpomenout, že také já se zabýval problémem čehonovským jindy než 10. listopadu 1920. Za prudkých politických kampaní, za jízd na schůze, za vzrušujícího dění, jehož byl jsem v menší i větší míře účasten, často ve mně pracovala fantasie romanopiscova. A tu jsem přemýšlel o románu »O s v o b o z e n í«? Dvojsmyslný název: titul mluvil o osvobození i osvobozených. Ale nevím, bude-li pokdy a bude-li sil a chuti, abych napsal tento román mladé republiky. Je ještě tolik plánů a snů. Proto podávám čtenáři, aspoň zápisky kamarádovy: před lety vycházely v denním listě, tehdy však, aby se příliš neprodlužovala publikace, bylo nutno potlačit celou partii válečnou. Dnes doplňuji mezeru, jež neušla pozornějšímu čtenáři. Nechť přijme laskavě přítele Čehonu, čer-

nožlutého vlastence, který se stal nekompromisním revolucionářem za republiky a proti republice, aniž při tom ztratil přízeň jejích představitelů. Dr. Florián vyrovnal se s ním úsměvem, ne posměchem. Vždyť není pěkné, posmívat se lidem, stiženým organickým neduhem; a ať se jakkoliv daří Čehonům za republiky, nejsou to lidé šťastní. My, kteří jsme mnoho nenáviděli, doznáme, že nenávist není úděl radostný: a byla v nás nenávist k nepříteli, ne k domovu! S bohem, čtenáři, a hleď se také nějak vypořádat s Čehonou: tím hůře pro nás všecky, nevyrovnáš-li se také úsměvem!

7. ledna 1925.

Viktor Dyk.

I.

Bylo to 2. prosince roku, v němž odsouzena »Omladina«, roku 1894. Napadl přes noc bílý měkký sníh a my se koulovali v sadech Karlova náměstí, kudy jsme kráčeli na Skalku, kde se konaly gymnasijní bohoslužby. Byli jsme rozjařeni a jaksi napjati očekáváním. Byl' to právě druhý prosinec a v době vyjimečného stavu. Prostě řečeno: byl to den císařské hymny.

Hymna císařská znamenala v oněch rozrušených letech věc dosti ošidnou. Byla doba zpěvníkových afér a vylučování z ústavů. Byla spiklenecká doba »Prstů Habakukových«.

Na střední školy upíralo se pátravé oko příslušných státních orgánů; vyšetřovalo se bez konce. Vyšetřovalo se, co žáci čtou; vyšetřovalo se, s kým žáci bydlí a se stýkají; vyšetřovalo se, co si žáci myslí. Vyšetřovalo se všelijak, ale přece se vyšetřovalo.

Den císařské hymny byl zvláště vhodný, aby dal k takovému vyšetřování podnět. Bylo nutno, aby se císařská hymna zazpívala, nebylo však těch, kdož by ji chtěli zpívat. Národní hrdost a národní kázeň kázaly mlčeti. Primáni a sekundáni dali si sem tam říci; ale čím starší ročník, tím více bylo oněmělých pro tento den. Němost dala se všelijak vysvětlit. Nikdy nebylo tolik nastuzených a nikdy se tolik nekašlalo.

Byli ovšem mnozí, kteří nevysvětlovali vůbec nic. Upřeli zrak na klenbu chrámovou a neviděli a neslyšeli. Bylo zřejmo, že tu běží o patho logický přímo případ roztržitosti.

Toho všeho vyžadovala čest ústavu, to jest naše čest. Bylo nutno prokázati, že nejsme poslední v Israeli. A soutěž byla těžká. Seděl-li kdo stranou, vesele vcházel do své lavice. Nebyl v prvém ohni. Situace byla však méně příjemná, octl-li se kdo v bezprostředním sousedství třídního Sosnovce. Třídní Sosnovec, muž jako hrom, pověstný výbuchy svého hněvu a pověstnější ještě ďábelským smíchem, dovedl velmi ztrpčit sousedství. Nastuzení byli v pokušení zbavit se dotěrného kašle a duchem nepřítomní bezmála se vraceli. Pohled třídního Sosnovce nebyl jako jiný pohled: celé peklo se v něm otvíralo. To jest tehdy, 2. prosince 1894 pro nás septimány; pozdější zkušenosti životní ukázaly nám, že to celé peklo asi nebylo.

Žádala-li čest ústavu mnoho od celého ústavu v den císařské hymny, žádala zvláště mnoho od septimy. Nemohli jsme se dát zahanbit terciánky, my už už k rozletu se chystající orlové, my, budoucí mluvčí příští generace, my, okrasy vinohradského korsa, jaksi velmi předměstského, pravda, ale přece korsa. Všechna nutná opatření vykonána. V respiriu předešlého dne sešla se septima k malé, ale významné poradě. Zpěváci dali krásný příklad; prohlásili, že ani jediný verš hymny císařské nevyjde z jejich hrdla. Posléze závazně usneseno (jednomyslně,

což zjištěno opačnou zkouškou), že ani jediný z nás nebude zpívat. Otázkou pouze bylo, dodrží-li se tento závazek.

Dokoulovali jsme se až do kostela. Hrnuli jsme se do svých lavic, hledíce se pokud možno zbavit nebezpečného souseda. Štěstí mi přálo. Octl jsem se stranou, oddělen od něho celými třemi lavicemi. Můj sousedz prava byl známý vtipálek z třídy, Lojza Zázvorka. Můj soused z leva byl Štěpán Nepovím.

Štěpán Nepovím byl bledý, vytáhlý hoch s bledýma, mírnýma, skoro až bezvýraznýma očima. Byl pravý protějšek Lojzy, kterého nic tak netěšilo, jako hrát si s ohněm. Životní úkol Lojzův byl provádět největší rošťáctví v přítomnosti třídního Sosnovce a triumfovat nad jeho bystrým, pronikavým a Lojzu přece nepronikavším pohledem; životní touhou Štěpánovou bylo pokud možno zmizet očím třídního a zmizeti vůbec. Bázlivý a plachý, vyhýbal se veškeré příležitosti vyvolat hněv kohokoli. Chodil v ústavě stále po špičkách, aby nevyvolal hluk.

Dosáhl svým chováním, čeho zpravidla dosáhnou ti, kdož chtějí stůj co stůj uniknout pozornosti; vyvolával ji. A vyvolával ji zvláště dnes. První otázku, kterou si položili všichni septimáni po včerejší spiklenecké poradě v respiriu, byla: »Bude Štěpán Nepovím zpívat?« Tato otázka nezůstala němou otázkou; ještě při samém vchodu do kostela přistoupil k Štěpánovi Franta Přikryl a pozvedaje mohutnou pravici řekl mu suše:

»Touhle dostaneš, otevřeš-li tlamu!«

Franta Přikryl mluvil zpravidla velmi důrazně; tento výrok byl nápadně salonní.

A proto seděl tu nyní můj soused jako hromádka neštěstí. Jeho bledé tváře zardívaly se nepřirozeně a jeho oči těkaly bezradně po kostele. Těkaly po oltáři, pozvedly se ke klenbě, zalétly na kazatelnu; ale byl jeden bod, který zváště je přitahoval, aniž mu mohly uniknouti. Ať hleděl Štěpán Nepovím kamkoli, viděl Scyllu a Charybdu třídního Sosnovce s ďábelskou ironií v pronikavém pohledu a Frantu Přikrylů s napřaženou tlapou!

»Vsadím se o párek s houskou, že bude Štěpán zpívat,« šeptal nakloniv se až ke mně Lojza Zázvorka. »Potí se, strašně se potí.«

Bylo to pravda.

Krůpěje chladného potu řinuly se po čele Nepovíma, který po chvíli zardělosti strašně zbledl. Bylo proč. Hodina zkoušky se přiblížila, a třídní Sosnovec — Nepovím to tušil, nevida — vztýčil svou hlavu, rozhlížeje se po lavicích.

Čest ústavu byla zachráněna. Až na primu a sekundu téměř nikdo nezpíval. Sem tam, v bezprostředním sousedství, draly se z hrdel jakés takés zvuky, které měly velmi málo společného s melodií hymny; a také ty utichaly, když kolem bylo ticho. Nezpíval nikdo dole v lavicích, nezpíval nikdo nahoře na choru. Téměř nikdo nezpíval.

Ale čest septimy zachráněna nebyla. Neboť Štěpán Nepovím zpíval. Zpíval císařskou hymnu od počátku do konce, zpíval všelijak, ale zpíval. Rýpnutí sousedovo bylo marné. Zpíval s vytřeštěným zrakem, upoceným čelem, ustupuje nátlaku a tuše už jiný nátlak, zoufalý, ale zpíval. Viděl, jak na něm utkvívají opovržlivé pohledy jeho druhů, tušil, jak Franta Přikryl připravuje se k revoluční »akci«, aniž se pronikavý pohled Sosnovcův stal méně posměšným a ďábelským. Naopak.

Byl konec. Hlava Štěpána Nepovíma unaveně klesla. Tu za jeho zády zazvučelo nepřátelsky a opovržlivě:

»Čehonol«

»Čehonol« opakoval po Frantovi Lojza, »Čehonol« ozývalo se z lavic. A chudáku Nepovímovi se zdálo, jako by svět nebyl stvořen pro nic jiného, než aby mu vmetl ve tvář posměšné toto »Čehonol«

II.

Sotva že jsme se vyhrnuli ven, konán nad provinilcem soud. Řízení bylo zkrácené; viny dokazovati nebylo třeba a omlouvat se ji nikdo nepokusil. Franta Přikryl vyslovil první kruté slovo rozsudku:

»Budeme Nepovíma boykotovat.«

Zachvěl sem se.

Bylo to strašné slovo. Horší než slíbené tři facky. Facky znamenaly odpykání trestu a boykot jeho trvání. V prvém okamžiku neuvědomil jsem si ani tak trapné důsledky pro Nepovíma a neozýval se ve mně hlas soucitu; nechci se dělat lepším, nežli jsem byl. Ale boykot měl také pro mne trapné důsledky. Byl jsem sousedem Nepovímův a čerpával jsem z tohoto sousedství ne nepatrné výhody, jež boykot bezútěšně ohrožoval. Možno někoho boykotovat a současně opisovat od něho komposice? A od Nepovíma se tak pěkně opisovalo: byl to »pilník«.

Pocítil jsem hnutí lidskosti a snažil jsem se vší mocí nalézt nějakou polehčující okolnost pro Nepovíma. Kdyby byl aspoň seděl v bezprostředním sousedství Sošnovcově! Kdyby aspoň na jediném místě zpíval text tak nejasně, že by bylo možno tvrdit cosi o záludné úpravě textu, jaké tehdy se prováděly!

Marno. Nenacházel jsem přes usilovné hledání. A zatím byl už soud u konce a vynesen ortel.

Boykotovali jsme Nepovíma.

Přišel, pozdravil, nepoděkovali jsme. Oslovil nás, neodpověděli jsme. Neexistoval pro nás.

Usedl zchlíple a provinile na své místo. Vyhýbal jsem se pohledu naň. Všechny opsané komposice ztrpčovaly mi sousedství. Lehko bylo těm, kdož neměli Nepovíma stále na očích. Mohli chodit mimo něj s rukama v kapsách, s výsměchem v očích, pohvizdujíce si hymnu císařskou. Ale já seděl vedle něho dlouhých pět

hodin, a za pět hodin přicházívají občas všelijaké myšlenky. Byly chvíle, kdy se mi nezdál bojkot Nepovíma ani ničím hrdinským.

A po několika dnech přestal také ostatní třídu bavit. Na dlouho není možno, aby ten, jehož stále máme na očích, pro nás vůbec neexistoval. Bylo nutno nějak se zaříditi. Štěpán Nepovím počal opět pro nás existovati; ale běda, jaká existence! Týrali jsme ho, týrali ho ostatní a já, abych nepropadl stejnému týrání, musil jsem volky nevolky výti s vlky.

Bylo zapotřebí nepovímské resignace, aby nedošlo k něčemu nepříjemnému. Pes by nesnesl, co musil Nepovím snésti. Nevím už, jakými ďábelskými prostředky třída ho štvala; pamatuji se však, že poslední ruku přiložil Lojza Zázvorka, slavený tehdy poeta septimy, autor »Hlasů divých národů afrických«. Specialisoval se úplně na poetickou kampaň proti Čehonovi. Na tabuli objevovaly se veršíky, někdy hůře, někdy lépe psané, ale vždy po čertech jízlivé. Po celé respirium zůstaly tam. Štěpán Nepovím nepokusil se je smazat. Ani tolik sil neměl, aby na tabuli nepohlédl. Chvíli se přemáhal, sklopiv zrak nebo předstíraje, že čte. Ale posléze mu to nedalo, aby se tam nepodíval po očku. Věděl ostatně, že by bylo ještě hůře, kdyby vůbec nepohlédl na tabuli. Zazpívali by mu, jako se stalo s vánoční koledou o Čehonovi. »Narodil se Čehona — radujte se, nepovím co vykoná, veselte se! Pějme hlasem hromovým — radujte se, kam to leze nepovím? — veselte se.«

Všichni se smáli a já také. Když jsem se dosmál, bylo mi nějak trapně a připadalo mi, že bylo tuze lehko se smát a velmi lehko ublížit tomu, kde se nebránil a konečně z dobrých důvodů nemohl ani bránit. A usedl jsem pak tiše a skoro tak plaše jako můj sousedé.

Lojza Zázvorků přicházel každého dne s novými variantami. A snad by to bylo potrvalo ještě dále, nedojít k příhodě, která všemu udělala rázem konec.

Kteréhosi dne byli jsme v bujné, uličnické náladě, a mělo to svůj důvod: svátky se blížily. Nejdelší naše svátky, svátky vánoční. Vesele venku mrzlo, tvrdý sníh chrupal pod nohama, a my se těšili, že hodně užijeme dobré pohody. Náš humor nedovedla zkalit ani nepříjemná myšlenka, že po respiriu přijde řečtina, a panečku, Sosnovcova řečtina stála za to.

Také Lojza Zázvorků byl bujnější než kdy jindy, uličník uličnická. Vzal křídu do ruky a napsal na tabuli:

Uměním a vědou silný
duch dbá vždycky zákona.
Čehona je občan pilný,
Nepovím je Čehona.

A bylo jako jindy; Nepovím, jakž kázala tvrdá nutnost, vrhl po očku pohled na tabuli a seděl zchlíple a plaše jako jindy. Vše bylo jako jindy až na konec. Rozdováděli jsme se tak, že jsme nevěděli kdy přestat. Hluk byl, řev byl i jakás

pranice byla. A tu náhle dříve, než jsme čekali, vstoupil do třídy Sosnovec.

Zděsili jsme se.

Čehonovské čtyrverší skvělo se na tabuli nesmazáno včas. A bylo už pozdě na nápravu. Sosnovec kráčel ráznými kroky ke katedře. Po pekelném hluku předchozím nastalo utišení veliké. I Lojzovi Zázvorků došel humor; hryzl se nějak do pysků a nervosně se chytal za kabát.

Zatím co se Sosnovec blížil k tabuli, proběhla mi hlavou strašná myšlenka. Řecká hodina Sosnovcova stála sama za to; ale bylo něco mnohem horšího, nežli Sosnovcova řecká hodina, a to byla Sosnovcova hodina řecké gramatiky. Zdálo-li se Sosnovcovi, že nám narůstají růžky, předvedl hodinu řecké gramatiky. Řecká gramatika znamenala hekatomby. Kdo byl vyvolán, byl ztracen; a poněvadž nikdo nevzdoroval zpravidla dlouho Sosnovcovým otázkám, býval ztracených větší počet. Sosnovec došel před tabuli, Sosnovec přelétl zrakem osudné čtyřverší. Napětí dostoupilo vrcholu; nikdo nedutal.

Záhadný, posměšný a ďábelský jako vždycky, stál Sosnovec u katedry; chladně, úsečně jako vždycky pronesl po nekonečné vteřince mlčení.

»Smažte to!«

Úslužně přiskočil z prvé lavice Melhuba a smazal čtyrverší s rychlostí opičí.

Čekali jsme. Nyní to přijde. Bude se zkoušeti řecká gramatika. Budou hekatomby.

Ale nedočkali jsme se. Pokračovalo se v četbě Homéra, blesků ni hromů nebylo, ani gra-

matiky, ani hekatomby. Je to Sosnovec, není to Sosnovec? tázal jsem sebe sám, přiveden úplně z konceptu.

Mnul jsem si oči, ale bylo to pravda: Sosnovec to byl, a nebylo gramatiky.

III.

Odpoledne po této události byl jsem návštěvou u Klabíka. Klabík byl po mnohé stránce zjev pozoruhodný, ba jedinečný. Byl synek zámožných rodičů odkudsi z východních Čech a žil životem, jenž sám sebou už byl něčím legendárním a který ještě legendami obestřel. Spojoval rysy uměleckého bohéma, který všemožně dráždí měšťáka, s postojem dandyovským a touhou být arbiter elegantiarum. Hezký hoch, kdyby to příliš nevěděl.

Bydlel v druhém poschodí nového činžáku, kdesi na pomezí Vinohrad a Nového města. Měl prostorný pokoj se zvláštním vchodem; pokoj byl na septimána zařízen přepychově a s jistou exotičností. Klabíkova silná stránka byla vůbec exotičnost. Byl vášnivý podivovatel Orientu a všeho, co se podivovalo Orientu. Tvrdil, že studuje sanskrt, a rozhodně jej studoval více nežli vyučovací předměty našeho gymnasia. Nesporné bylo, že byl opravdový znatel koránu a že měl perský koberec a divan. Nesporné bylo, že citoval se zálibou z Musseta slavnou pasáž, za-

činající se slůvkem »nahý«, poněvadž nahý rek Mussetův byl Turčín! Nesporno je, že z Huga uznával »Les orientales«. Smysl pro exotičnost smiřoval ho i s Baudelairem, vůči němuž pociťoval jinak převahu medika z prvého ročníku. Přes tento pocit fysické převahy zdravého člověka byl to právě Baudelaire, z něhož si vybral dva verše, jež napsal pod svůj vlastní portrét, visící na stěně. »Čeho třeba mému srdci, hlubokému jako propast, toť lady Macbeth, duše v zločinu silná.« Mimochodem řečeno, tehdejší jeho lady Macbeth nic chmurně tragického v sobě neměla.

Jeho duševní vývoj — dík zvláštním okolnostem — předstihl náš o hony. Pravda, že bylo v něm něco nepřirozeného. A neméně pravda, že Klabík dovedl ještě zveličit, co samo o sobě bylo dosti veliké. Žil svým zvláštním životem, jenž se od našeho dokonale lišil. Odcházejíce z ústavu nesli jsme svou třídu s sebou. Klabík byl septimánem zrovna po tu chvíli, kterou proseděl na školních lavicích. Jinak neexistovali pro něho ani profesor, ani katecheta, ani vysvědčení, ani disciplinární řád. Byla záhada, jak se při tom všem — ovšem dost neslavně — protloukl z třídy do třídy; ale dík zvláštnímu nadání a snad také své předčasné zralosti, protloukl se. Vzpomínám-li dnes, nemohu se ubránit dojmu, že v jeho próse, neméně exotické, než byly jeho záliby, »Dobrodružství chudého džina«, byly pasáže, svědčící o mimořádné fantasii, a že v nich byly scény překvapující svěžesti a zvláštního,

trochu groteskního humoru. »Harému Osmana paši« (s ilustracemi) bohužel nemohu vzpomenouti se stejnou pietou. Zato mohu říci, že jeho aktovka »Poslední chlup« měla vervu a strhující spád a její hlavní postava byla by snad prokázala i při provozování životnost. Rekovi, který zápasí se svým bohatstvím jako s osudem, podaří se zbaviti se ho právě ve chvíli, kdy pocítí po prvé touhu míti. Ale Klabík chtěl vždycky býti jen a jen amatérem a nikdy se nesnažil ani o tisk ani o provozování této práce, jež — neklamou-li mne vzpomínky — byla schopna i tisku i provozování.

Bylo to středeční odpoledne; venku byl nečas s plískanicí. Seděli jsme a pili čaj; Klabík měl výborný. V kamnech praskal oheň a my se rozhovořili o Čehonovi.

Mohu říci, že mne překvapilo, rozhovořil-li se o něm právě Klabík. Z jeho povahy plynulo, že vedle školy, která pro něho neexistovala mimo hodiny vyučovací, neexistovali pro něho také jeho spolužáci. Nebylo nikoho tak vzdáleného našemu gymnasijnímu kamarádění jako on. Snad jsem byl jediný z třídy, s kým se intimněji stýkal. Jeho společnost byla jinde a také jsem ji příležitostně poznal.

Proč tato výjimka, viděl jsem z jeho řeči brzy. Především se ukázalo, že otec Čehonův byl vzdálený příbuzný Klabíkův. Narodil se a rostl v jeho rodném městečku a zůstaly tam po něm ještě po letech vzpomínky. Nestaral jsem se celkem nikdy o rodinu Čehonovu; seděl jsem

vedle něho, mluvil jsem s ním, opisoval od něho komposice, ale nikdy nepřišla řeč na jeho rodinné záležitosti. Čehona o nich nemluvil a já se neptal.

»Oficírský kluk,« vykládal Klabík, »ale úplně degenerovaný. Oficírský kluk a bačkora. Orat by dal sebou. Shora i zdola by sebou dal orat, od Sosnovce i od Zázvorky.« (Klabík nikdy neřekl Lojza; držel své druhy v určité distanci, které neporušil sám a jejíž porušení také u nikoho nepřipustil.) »Kluk úplně degenerovaný,« opakoval. »Ale na hloupý způsob.«

Zamyslil jsem: oficírský kluk. Mohl jsem si toho všimnout už dávno, nebylo to tajemství. Ale opravdu, odkud ta zvláštní plachost, skoro zaleklost?

»Starý Nepovím byl z docela jiného kvádru. Ještě dnes u nás vzpomínají na nepovímské rvačky. Neklidná krev. A vždy zostra do toho. Jednou při věnečku u Kolouškù dopadlo to zvláště divoce. Nepovím musil pryč. A na vojnu šel. A pak už se u nás neobjevil. Ale nebylo toho třeba; každá babička ještě dnes vám poví (Klabík nikdy si s nikým netykal, pokud mi známo), kdo to byl Nepovím. Starý Nepovím. A pak byl u Solferina, u Králové Hradce, bůh ví kde. A pak se oženil a pak tu byl náš Čehona. A starému Nepovímovi bylo patrně z něho úzko, a dal se zastřelit v Bosně, také bůh ví kde. A zbyl tu jen Nepovím číslo II., ve zhoršeném vydání, Čehona. Mám vám nalít ještě čaje?«

Odmítl jsem a pospíchal domů.

Nečas venku ještě trval; přesto jsem proběhl několika ulicemi, aniž jsem pozoroval, že můj zimník i můj klobouk povážlivě vlhne. Zabýval jsem se v mysli tím, co mi právě pověděl Klabík o Čehonovi. A skutečně se mi zdálo podivným, že otcem Čehony, stvoření tak poddajného, ochotného, tak ochotného, dát se ovládnout každým, kdo by chtěl vládnout, byl muž divoký a nezkrotný, na kterého ještě dnes po desítiletích v rodném městečku babičky vzpomínají. Viděl jsem v tom nesrovnalost. Nebyl jsem fanatický přívrženec theorie dědičnosti; přece však jsem jí přiznával jakés takés jádro.

Řekl jsem si, že musím přijít nějak věci na kloub. Bude třeba všimnout si Čehony blíže. Uniklo mi patrně něco, co by mohlo přispěti k vysvětlení nepochybné nesrovnalosti. Dopolední událost změnila úplně situaci v třídě. Bylo jasno, že po amnestii, které se dostalo od Sosnovce osudnému Zázvorkovu čtyrverší, bude těžko Nepovíma neamnestovati. Nemohli jsme býti krutějšími nežli Sosnovec. Umínil jsem si, že styky s Čehonou se neomezí tentokráte na opisování komposice. Bude třeba zjistit, jak bylo možno na tak hloupý způsob zdegenerovati.

IV.

Toho dne přišel jsem do gymnasia v podivné náladě, trochu rozjařen a trochu rozmrzen,

jako vždycky bývalo, když jsem se setkal s Pečenou husou. Pečená husa byla dívka, jež zrovna nezasluhovala přezdívky, kterou jsem ji obdařil. Byla dcerka z úřednické rodiny, bydlící zrovna naproti mně; ne zcela »plavovlasá, modrooká«, jako dcerky patricijské z Macharovy Magdaleny, jež způsobila mnoho mrzutostí mezi mládeží oněch dob. Měla vlasy tmavé, oči jako trnky a v podstatě byla to dívka veselá. Styky jsem s ní navázal kdysi za ukrutného deště, když se vracela z hodiny domů. Chodila do pokračovací školy a ledačemus ještě se učila. Šla, chudák, bez deštníku, a já, díky bohu, deštník měl. Naskytl se nejvhodnější okamžik upravit dle potřeby památné oslovení z »Fausta«: Má krásná slečno, bude-li vám vhod, když deštník nabídnu vám, doprovod? Stalo se, že Pečená husa dala se do hrozného smíchu, který mne v prvé chvíli až zamrzel. Bylo v duchu doby a mých sedmnácti let, že z role Faustovy velmi záhy přecházel jsem do role Mefistofelovy: připadala mi efektnější a kromě toho mefistofelovská ironie byla jako pevný krunýř, chránící před nejhlučnějším smíchem »Pečené husy«. Stinná stránka této taktiky byla, že jsme nevycházeli z trvalého kočkování se a naše styky octly se brzo na jakémsi mrtvém bodě. Ale bylo jaksi nevhodné a nestylové, opět jinak roli založit. A tak jsme se smáli oba na svůj způsob a zdálo se, že bylo-li v tom všem cos jako počátek lásky, musí se to posléze v horším slova smyslu usmáti. Pravděpodobně však vůbec nic takové-

ho nebylo v našich vztazích: dvořil jsem se Pečené huse více méně ze zdvořilosti. Buď Pečené huse lehká země, v níž už dlouho spí, a líto mi toho, že se jí nepodařilo pravděpodobně umříti na smích!

Přišel jsem do gymnasia s jinými myšlenkami než na Čehonu. Ani jsem si nevzpomněl na včerejší odhodlání, obírati se pozorněji Čehonou. Až při hodině náboženství.

Ze všech hodin na gymnasiu ztrávených byla zvláštním zotavením ducha hodina náboženství. S radostí jsme ji vítali, se steskem se s ní loučili. A jsou, tuším, mnozí z nás, kterým právě tato hodina náboženství zůstala nezapomenutelnou, u nichž náleží k několika vzpomínkám, jež se neodbytně vrátí. Náležím k nim; abych pravdu děl, ne proto, že by mi tato hodina poskytovala zvláštní duchovní útěchy. Náš katecheta dovedl budit cokoli spíše nežli náboženskou blouznivost, k níž bych byl zrovna já měl v oné době určité disposice. Chyba byla, že nejméně nábožného citu bylo v nás při hodině náboženství, jak mne náš káťa vyučoval. Nám však to ani chybou nepřipadalo; půvaby této hodiny byly jiného druhu. Hodina náboženství byla jakousi hodinou asylu; po bouřích Sosnovcových a nervose Šindelářovy mathematiky nastávalo pro nás bezvětří. Pokroky naše v náboženství byly podivuhodné a při tom lehké; katecheta dobře neviděl, a my čtli krásně z knihy, rozložené na zádech kolegů. Dosáhli jsme v tom směru značné neostýchavosti.

Ale ne pouze to. Náboženská hodina byla vůbec chvíle oddechu, zábavy, osvěžení. Pro někoho znamenala ovšem také hodinu práce. Co kdo propásl před tím, dohánět v této hodině: mohl se učit slovíčkům, mohl opisovat, mohl se učit nazpaměť, ovšem předmětům hodiny příští. Mohl také doplňovati své vzdělání, mohl se oddávat tvorbě. »Poslední chlup« vznikl při hodině náboženství. Posléze, nebyla-li nutnost dřít, ani chuť pracovat, ani potřeba oddat se orientální lenivosti, mohl se našinec bavit korespondencí se sousedy, s nimiž konversace byla nemožná, nebo aspoň narážela na vážné obtíže. I v tom směru dosáhli jsme neostýchavosti značné, tak veliké, že kdysi i nevidoucí káťa zachytil lístek, obsahu, bohužel, kompromitujícího. Nutno však poznamenat, že se to přihodilo pouze jedenkrát.

Při hodině náboženství to bylo, kdy jsem si připomněl svůj úmysl. Nachýlil jsem se nenápadně k Čehonovi a vystrčil jsem tykadla. Byla sobota a odpoledne volno.

»Co děláš odpoledne?« apostrofoval jsem Čehonu.

Pohlédl na mne udiveně. Byla to nezvyklá otázka. Neprojevoval jsem nikdy zájmu o tom, co Čehona mimo školu dělá, co nedělá. Čehona spěchal však odpovědět:

»Nevím ještě.«

»Máš práci?« ptal jsem se. »Nutnou práci?« doplnil jsem otázku, protože bylo zbytečno

ptát se, jak jsem se prve ptal. Čehona měl vždycky práci.

»Práce mám hodně,« odpovídal Čehona. »Ale zrovna dnes by to nemusilo být, když je zítra neděle.«

»Taky si myslím,« odvětil jsem s převahou. »A kam půjdeš?«

Zmatek Čehonův rostl. Zjistilo se dodatečně, že nemá vůbec ve zvyku někam chodit Ostatně neměl jsem v úmyslu lákat jej na »Točník« nebo do kavárny. Byla pěkná, zimní pohoda a rozhodl jsem se pro procházku.

»Vyjděme si k Strašnicům,« navrhoval jsem.

Čehona upřel na mne pohled zhola nechápavý. Přihodilo se mu po prvé, že ho někdo vyzval na procházku. Sám byl příliš plachý, aby s kýmkoli hledal styků; a ostatní s ním také styků nehledali. Octl se před něčím novým, a v prvé chvíli nebylo mu jasno, jak brát mou nezvyklou výzvu: v smyslu upřímném a příznivém, nebo za jakousi záludnost. Obával-li se však nějaké záludnosti, obával se také dát svou bázeň na jevo.

»Šel bych,« řekl stručně.

»V kolik?« ptal jsem se. »Ve dvě? Je brzo tma.«

Čehona neodvážil se nic namítat, a věc byla odbyta. Utichl jsem a oddal se meditacím. Napadaly mne všelijaké myšlenky, tuze sarkastické. Vzpomněl jsem si na ranní setkání a vše, co jsem říkal, znělo mi nyní neodpustitelně hloupě. Do vzpomínky ještě Pečená husa se

smála na celé kolo a mne zlobil její smích. Civěl jsem na tabuli, na katechetu, nikoho nevida. Souček, právě vyvolaný, odříkával monotonně; slyšel jsem jeho slova z ohromné dálky a jejich obsah mi vůbec unikal. Oddálil jsem se náhle všemu a počal jsem snít. Slyšel jsem rolničky saní, uhánějících po zasněžené silnici; cítil jsem volnost širých plání a nekonečného obzoru. V tomto nekonečném obzoru zapadal každý detail. Mizel Souček, mizela třída, mizela Praha, mizela Pečená husa. A je samozřejmo, že ze všeho nejdříve zmizel pro mne Čehona, zmatený, vyjevený, nechápající Čehona.

V.

Přišel jsem na místo schůzky trošinku pozdě. Ne ze zásadních důvodů kolegy Hlasivce, který prohlašoval, že vždycky přijde pozdě, poněvadž nepřijde-li druhá strana dříve, nevadí to nikomu, přijde-li, nevadí to jemu. Ale cestou ze svého bytu narazil jsem řízením božím na Slávy dceru. Slávy dcera bydlila v Kolářově ulici, odtud její název; stinná její stránka byla, že nechodila nikdy sama, ale to tenkráte uchránilo Čehonu před dlouhým a marným čekáním. Obětoval jsem několik minut naději, že se zbaví svého dívčího průvodu; potom jsem mávl rukou a odhodlal se jít do Strašnic. Čehona už čekal. Přicházel jsem pozdě, ale s takovou samozřej-

mostí pozdě, že byly vyloučeny s jeho strany veškeré námitky. Omlouvat se mi ani nenapadlo; v tom jsem podlehl theoriím kolegy Hlasivce, který vždy prohlašoval omluvu za chybu taktickou, poněvadž v ní už je doznání viny. A kolega Hlasivec měl znamenité názory; mimochodem řečeno měl v životě vždycky to, čemu se říkává úspěch.

Šli jsme tedy k Strašnicům. Byl zimní den, jak je máme rádi; ne příliš ostrý mráz, ne rozměklá obleva. Za pivovarem vinohradským zabočili jsme do polí. Bylo tam bílo a ticho. Sledoval jsem v duchu páry bot, jejichž stopy byly vryty do bílého sněhu; šly vedle sebe vytrvale a věrně a rozeznal jsem větší a mnohem menší pár. Našel jsem místa, kde nešly vedle sebe, ale k sobě; v úmyslu patrně ne nepřátelském, poněvadž pokračovaly pak zase ve věrném a vytrvalém doprovodu. A tyto jediné stopy lidské v neporušeném čerstvém sněhu mne rozesmily. Skoro jsem pozapoměl na to, že nejdu sám, i na to, že Čehonovi jsem mínil sáhnout na zub; šli jsme druh vedle druha mlčky bílou krajinou. Stopy odbočily a ještě trvalo erotické mé zasnění.

Až daleko venku v polích položil jsem Čehonovi přímo nůž na hrdlo.

»Proč jsi vlastně zpíval rakouskou hymnu?«

Neodpovídal. Díval se na mne upjatě, ale v jeho výrazu nebylo bázně.

»Bál ses, že se Sosnovec na tebe dívá?«

Zavrtěl hlavou.

»Nebál jsem se... Zpíval jsem dobrovolně, bez nátlaku. Nanejvýš (a tu se trochu zarděl), nanejvýš jsem se bál vás!«

»Lojzy?«

Zarděl se.

»Lojzy a všech.«

»A proč?«

»Díváte se na to vše jinak.«

»A jak se na to díváš ty?«

»Já se cítím Rakušanem. A vy se Rakušany necítíte.«

Čekal jsem ledacos, ale to, že se Nepovím tak rozhodně prohlásí za Rakušana, ne.

Octl jsem se v rozpacích; byl to pro mne nepředvídaný obrat.

»Vy myslíte, že je chyba, že jsem zpíval,« pokračoval Čehona, nedočkav se mé odpovědi; »já myslím, že je chyba, že jste nezpívali.«

Tohle bylo příliš silné; Čehona se nehájí, žaluje dokonce. Ne pouze, že se hlásí k rakušáctví, ale pokládá to za přirozenou a nutnou věc. Změřil jsem svůj zrak s Čehonovým. Ale on ho nesklopil; hleděl na mne s výrazem naprosté upřímnosti přesvědčení, vůči níž moje rozhořčení nějak se v sobě lámalo.

»Jak to chyba?« řekl jsem posléze méně prudce, nežli jsme zamýšlel.

»Není to dobře,« mínil Čehona. »Škodí nám to pouze. Rakousko má snad své chyby. Ale nemůžeme být bez Rakouska. Už Palacký to povídal. Kdyby Rakouska nebylo...«

To jsem také už mnohokráte čítal v novinách.

Nepřekvapovalo mne, že to noviny tisknou, ale že to Čehona říká. Myslil to patrně upřímně.

»To napsal Palacký v osmačtyřicátem roce. A patrně mínil nějaké jiné Rakousko, než je teď.«

Čehona pohodil rameny.

»Co jest, jest. Co se tenkrát v osmačtyřicátém nezměnilo, my dnes nezměníme! A když už to nezměníme, musíme se starat aspoň, abychom nevráželi hlavou do stěny. Rakousko tu je, dynastie tu je, jaký má smysl zamazávat orlíčky a dávat soše císařově na krk provaz? Sami sobě tím provaz na krk dáváme. Rakousko tu je, dynastie tu je, ať chceme nebo nechceme; bylo by líp starat se, aby byla pro nás.«

»Nikdy nebude pro nás.«

»Proč by nebyla pro nás, jsme-li jediní, kdo jí může věrně sloužiti? Proč by nebyla pro nás, když je tím pro sebe?«

»Nezapomene ona na minulost, nezapomeneme my. Pro nás nikdy nebude.«

»Poněvadž nám dnes musí nedůvěřovat. Musíme získat dříve její důvěru. Musíme ji přesvědčit, že se o nás může opřít, a pak se o nás opře.«

Nepoznával jsem Čehonu. Všecek se rozohnil. Nebylo pochyb o tom, že to, co říká, není nahodilý výron nahodilé nálady; očividně přemýšlel mnoho o tom, co říkal, a přemýšlel o tom nejvíce v posledních týdnech svého pronásledování.

»A proč jsi s takovými názory nešel do kadetky?« vyhrklo ze mne. Kadetka byla v mých a v našich očích něco dvojnásob potupného: rakouská a vojenská škola!

Opět se zarděl; dotkl jsem se patrně choulostivého místa.

»Nemám povahu vojáka. Bratr tam šel; ten má povahu spíše po tatínkovi. Já mám spíše povahu maminčinu. Tady mi říkají Čehona; v Karlíně mi říkali Panenka. Ne, za vojáka se nehodím.«

Bylo zbytečno, aby to Čehona prohlašoval; stačilo podívati se na něho. A to ještě, jak tu stál teď, měl v zardělých tvářích opravdu cosi, co mohlo připomínat bojovníka.

»Rakouským vojákem asi nebudu,« dodával Čehona, odpovídaje na to, co z mé tváře vyčetl. »Ale Rakušanem budu, poněvadž musím být.«

»A Čechem?«

»Jsem také Čechem.«

»Také Čechem,« podškrtl jsem svým přízvukem.

»O mně si mysli, co chceš,« odpovídal Čehona. »Jsi prvý, s kterým o tom mluvím, a prvý, s kterým upřímně mluvím. To proto, že jsi ke mně nebyl jako ostatní! Takhle já se na to dívám: náš národ chtěl vždycky v primě dělat maturitu. Zápasil vždycky s nepřemožitelným a to se dá přemáhat, ale ne přemoci. Dalo se zápasit s Římem, dalo se zápasit s Vídní; ale nebylo možno obstát proti Římu i proti Vídni zároveň. Byli jsme hrdi, že bojujeme za celý svět,

a zapomínali jsme, že bojujeme proti celému světu. Říkej si, co chceš, ale nebylo to moudré. Nadělali jsme zbytečných nepřátel z těch, kdož mohli býti našimi přáteli. Místo co bychom se snažili budovat na tom, co je, stavěli jsme vždy na tom, co nebylo a nebude a co vůbec nemůže být. Co vše z nás mohlo být, kdybychom vždycky byli věrně sloužili Habsburkům! A co vše mohlo být z Habsburků a jejich říše!«

Náhle se Čehona zadíval na mne a střetl se opět s mým pohledem. Tentokráte uvedl ho ironický výraz mých očí do rozpaků. Stal se opět P a n e n k o u. Odmlčel se a už se nepokusil začít znova. Ale také mně nějak se nechtělo do debaty. — Byl jsem tím v nevýhodě vůči Čehonovi, že můj odpor k Rakousku a k dynastii byl spíše citový než rozumový. Ale vývody Čehonovy nezviklaly mne ani v nejmenším: byla jakási díra v Čehonově argumentaci, cítil jsem. Ale o tom se dalo mluvit jindy; zatím jsem se pouze usmíval s vyzývavým výrazem nepřesvědčeného. A Čehona byl mi takto konec konců přece jen milejší nežli Čehona ze školních lavic, ničemu neodporující, všemu se poddávající Čehona.

VI.

Tenkrát jsem ztrávil prabídnou noc. Nevím, čemu to připsat; ale zdálo se mi o Čehonovi,

Panence. Zdálo se mi, že mi pohybem ruky ukazuje na celý sklad roztomilých a překvapujících hříček. Především to byl císař Rudolf, který poráží Přemysla Otakara, aby český národ zachránil; pak král Ferdinand I., který načíná dílo záchrany českého národa, a Ferdinand II., který je dokončuje. Přichází Josef II., který zachraňuje národ znova a na jiný způsob; objevuje se, kráčeje za pluhem a vyháněje jesuity, o něž se opřela protireformace. A po všech těchto spasitelích jiný spasitel: posléze objevuje se český dopis císaře Františka Josefa, psaný, neklamu-li se, hraběti Kolovratovi a uváděný kdysi loyálně v známost všech školních dětí našich:

»Též podobně já vám sušiti budu,« vydralo se z mého hrdla a probudil jsem se.

Byla ještě hluboká noc, ale měsíc v ní jasně svítil. Sklouzl jsem s postele a tichoučkým krokem šel jsem k oknu. Podlaha studila bosé mé nohy, v pokoji bylo chladno. Ale právě toho bylo mi třeba. Zadíval jsem se z okna a přitiskl tvář poněkud rozpálenou na ledové sklo. Jak to osvěžovalo mysl!

»Též podobně sušit vám budu,« opakoval jsem mechanicky. A nyní už mne Čehona nemořil jako ve snu. Jeho kohorta hraček se vytratila nehlučně a beze stop. A já díval se do ulice, s mladistvou důvěrou v ráno, které vždycky přijde, a bylo mi k smíchu, pro co jsem nemohl tak dlouho spát a pro co jsem se válel na lůžku. Měsíc ozařoval svět bledým svým svitem a fa-

sáda protějšího domu rýsovala se jasně. V tomto domě, ve všech domech zapadlé naší ulice žili zcela klidně, aniž je ze spaní rušili císař Rudolf I. i oba Ferdinandové. Salvatorská legenda neexistovala pro ně a Hvězda byla pro ně místo, kam se chodí na veselou pouť. Mohou jiní, mohou jiné, proč pak ty ne, Augustine? Nebylo možno, nebylo lépe vzpomenout na Pečenou husu, na Slávy dceru, na mnoho blednoucích hvězd a hvězdiček septimánských nocí? Tak lehko pojednou mi bylo, že bych se byl rozběhl měsíční nocí — kam? Což bylo nutno míti nějaký cíl? Nepostačilo, rozběhnout se za dvojí stopou neznámých milenců, jež mne rozesnila odpoledne?

Ale pak jsem pocítil náhle, jak mne mrazí, a bylo nutno zahájiti rychlý ústup pod peřiny. A bylo to jako s uděláním: sotva že jsem se octl na své posteli a schoulil se pod nevychladlou ještě peřinu, vrátil se Čehona, vrátila se celá jeho eskorta, vrátila se předešlá tíha. Tíživě na mne doleh' profesorův přednes o bitvě bělohorské, vážnější a jaksi slavnostnější nežli obvyklé výklady.

»Pozdě až opadly mlhy a bitva začala,« opakoval jsem si. Ale dotěrný citát přerušil vzpomínku na Bílou horu a posměšně dotěrně mi napovídal: »Též podobně vám budu sušiti«. A Čehona stál tu poblíž mého lože, ujišťuje, že musíme stůj co stůj získati důvěru dynastie. »Musíme ji přesvědčit, že může se o nás opřít, a opře se o nás.« Přesvědčit ji! Zde byla díra

v Čehonově argumentaci, kterou jsem nedovedl odpoledne objeviti. Jak jsem tu ležel v svitu měsíčním, připadl mi ještě jeden citát, tentokráte z Tacita: »Proprium est generis humani, odisse, quem laeseris.« Je vlastní pokolení lidskému, že nenávidíme toho, komu jsme ublížili. Chmurná tato věta římského pesimisty osvětlila mi situaci dokonale. To bylo, co jsem měl namítnouti Čehonovi, zde byl slabý bod, na který mohl jsem s úspěchem útočit. Jeť, tak jsem mu měl říci, možno, že zapomene on, který necítil bolesti, i já, který bolest cítil; i to je možno, že zapomeneme všichni, a nezapomeneme-li dnes už, zítra či pozítří, přece jednou zapomeneme. Snad se pak všichni budeme cítit Rakušany, jako se cítí dnes Rakušanem Nepovím. Snad se budeme vší mocí starat, aby byla dynastie pro nás, snad jí budeme tak oddaně a věrně sloužit, jak si Čehona přeje. Ale také pak bude tu propast, kterou Čehona nevidí a nebude chtít uvidět.

Má-li pravdu Tacitus, ani pak nevzbudíme důvěry, kterou vzbudit bude naším úsilím. A lze kdy na světě donutit někoho, aby se s důvěrou opřel o někoho, o kom mu vlastní svědomí říká, že se nemůže a nesmí o něho opříti?

Teprve nyní se mi ulevilo. Bylo mi, jako bych se zbavil tíživé můry, která mi nedala spát. »Dobrou noc, Čehono!,« zabručel jsem. Co zbývalo, byla opravdu dobrá noc. Na neštěstí zbývalo jí pouze pramálo.

VII.

Je podivno, jak to, co se v noci zdálo překvapujícím rozřešením, proti němuž není vůbec možna námitka, ztratí rázem ve dne svou přesvědčivost a samozřejmost. Nepochodil jsem s tacitovským svým citátem u Nepovíma. Mínění jeho bylo, že Tacitus přikládá přílišný význam křivdě, přílišný význam nenávisti, přílišný význam stránce citové. A pro Nepovíma existovaly především skutečnosti. Prohlásil-li Nepovím něco za skutečnost, znamenalo to, že končí debatu. U nikoho jsem se v životě nesetkal s tak naprostým uznáním skutečnosti jako u Nepovíma. Skutečnosti dovedl správně postřehnouti, odhadnouti a počítati s nimi. Z přítomného stavu dovedl vyvozovati důsledky pro budoucnost, ale pouze z přítomného stavu. Při soustavnějším styku musil jsem uznat leckteré jeho přednosti. Byl přesný v konání převzatých povinností, nikdy v nich neselhal a nikdy se jim nevymykal. Byl pilný, řádný, bez sebemenší mravní ležérnosti, o hrubých deliktech mravních ani nemluvě. Neošidil, nenapálil, stál v slově. Hrubého slova neužil, nikdy neurážel a nezraňoval, jako rádi činí klackové příslušného věku. Byl tak bez hříchu, že se mi až časem stýskalo po nějakém jeho hříšku. Byl rozumný, až nemladě rozumný, byl kritický, až příliš kritický. Byl pozorný čtenář, ale bez vášnivosti. V debatě dovedl se rozohnit; ale byl to oheň myšlenky, ne citu. Ale ani v ohni debaty nepustil se nikdy

dále, nežli odpovídalo jeho rozvaze. Nedal se vyprovokovati soupeřem k ukvapeným výrokům a k postavení thesí, kterých by bylo obtížno obhájit. Ovládal sebe ve všem; nebylo u něho překotných činů a záchvatů, kterých litujeme příštího dne. Nebyl zrovna abstinentem; nikdy však nepožil o kapku více, než byla jeho obyčejná dávka. Oh, Nepovím nebyl opravdu typ vášnivce!

Byl jsem pravý opak Nepovímův. Má obrazotvornost byla nesmírně živá a kdo s ní počítal, nikdy se nepřepočítal. Rafinovaně připravená léčka měla u mně pravděpodobný úspěch; ztrácel jsem zbytečně klid, jehož u mne nikdy mnoho nebylo. Přejímal jsem snadno cizí bludy, podléhal jsem hypnose doby. Podlehl jsem často sugestivní moci velmi smělých hypothés, jež by dokazoval těžko i ten, kdo by byl mnohem lépe vyzbrojen nežli já. Dialektika Čehonova mne časem mátla. A měl-li jsem konec konců správnou myšlenku a dobrý postřeh, byla to zase slova, která se nedostavovala včas anebo nebyla správně volena. Celkový rozdíl mezi Nepovímem a mnou jakožto debatéry byl ten, že Nepovím, protože neztrácel klidu a číhal na nekryté místo, na špatný argument, dovedl posléze učiniti pravděpodobným své stanovisko i tehdy, kdy nebylo správné, kdežto já, maje pravdu a dobře si své pravdy vědom, nedovedl jsem ji obhájiti a prokázati. Přesto — poněvadž extrémy se dotýkají — moje styky s Nepovímem potrvaly. Naše procházka k Strašnicům nebyla

poslední. Přicházelo jaro, a podnikali jsme spolu výlety. Docházel časem k nám a moji rodiče vítali naše sblížení: byl uctivý a pořádný hoch a v tak vzrušené době styk takový byl hotovou výhrou v loterii pro blouznivého septimána: rozhodně něco lepšího než Habakuk, který jen tak tak že mne nepřivedl do kriminálu! Byl jsem také u Nepovímů a poznal tam Čehonovu matku, jejíž povahu že zdědil, tvrdil v polích u Strašnic. V mnohém směru neměl nepravdu. Ovšem byly všechny zděděné rysy u Čehony obměněny a připojoval se k nim jistý rys, který matce Nepovímově vůbec chyběl, neboť u tiché, jemné, pozorné dámy nebylo nic z charakteru sofisty. Pocházela z patricijské rodiny, která žila od počátku století minulého v Praze. Tomšové byli z dynastie obchodníků, byli jednou z řídkých, ba vzácných rodin, kde závod dědův držel syn a k rozkvětu přivedl vnuk. Tomšové byli lidé praktičtí, ale jejich spekulace neměla v sobě nic záludného. Zájem jejich byl materielní, přesto nepropadali materialismu. Nebyli snílky, měli však své zájmy intelektuální a byli velicí ctitelé hudby a divadla. Uvědomění národní bylo u nich slabé; v prvé polovici XIX. věku přizpůsobili se německému nátěru tehdejší doby a firma Tomšova vystupovala jako firma Tomsch. Později přizpůsobili se však stejně pasivně rázu českému. Ale ovšem ani tehdy nebylo možno prohlásit je za národní fanatiky; žili naopak v jakési obojjazyčnosti, která trvala v mnohých rodinách pražských až do dob ne-

dávných. Dokončovaly německy větu česky načatou a naopak. Matka Nepovímova, vyrostlá v tlumeném, korektním patricijském pražském ovzduší, zamilovala si mladého, ohnivého důstojníka, který pro překypující svou energii nenacházel uplatnění v éře Bachově: vojna byla pro něho útočiště, surrogát něčeho, co bylo tehdy nedosažitelno. Román dvou mladých lidí byl krátký, a snad to byl pouze pro matku Čehonovu román; v střízlivém ovzduší rodinného domu Tomšů vychovaná dívka stala se chotí kohosi, kdo jí připadal hrdinou a u něhož snad doopravdy byly jisté rysy hrdinské. Buď jak buď, poručík Nepovím byl snědý brunet jiskrných zraků, v jehož každém pohybu jste viděli projev temperamentu. Byl z těch vojáků, pro které mír je hnusnou a fádní předehrou pravého vojáctví, války. Vyznamenal se ve všech bojích, kterých se zúčastnil, a byl z malého počtu těch Čechů — neboť nesporně Nepovím cítil se Čechem — kteří dovedli v tehdejších dobách postupovati. Dovedl si získat vážnost snad právě tím, že své češství projevoval jako něco samozřejmého. Jaký byl manžel? Paní Nepovímová nebyla by se odvážila postěžovat si, i kdyby bylo proč. Zákeřná kule učinila konec jeho manželství i jeho kariéře o něco dříve, nežli bylo nutno. Mladý Nepovím čítal pět let, když jeho otec padl jako major při okupaci Bosny. A snad také tím bylo možno vysvětlit po matce zděděnou nechuť mladého Nepovíma ke všemu, co souvisí se vzpourou proti státu. Po smrti ma-

jorově věnovala se vdova jeho památce a jeho dětem. Byla zámožná a život její utvářel se klidně, byť ne tak radostně, jak dívka snila. V svých synech milovala svého chotě; dle tradic a výchovy ne pouze rodiny Tomšů dědil tehdy prvorozenec autoritu otcovu. Ale je přirozeno, že časná smrt otcova spolupůsobila na tom, že u Čehony převládl živel tomšovský nad nepovímovským.

Ovzduší, v němž vyrostl Čehona, nepoznal jsem ovšem rázem; ale po jeho seznání objasnilo se mi ledacos z vývodů, jež mne kdysi překvapily při prvém našem dohovoru.

VIII.

Tenkráte jsme chodívali k večeru na hodinku pobesedovat do předměstské hospůdky, kterou, chcete-li, mohu nazvat »Točníkem«. Uvedl mne tam svého času Rorejs-Habakuk, nezapomenutelný mstitel »Nejvyššího Palce«. Na Točníku pobesedoval jsem s Habakukem naposled v podvečer takořka atentátu na místodržitele, jenž se stal před večerem Rorejsova útěku. Nesměle jsem se vracel na místa spikleneckých porad; ale pak se mně i všem na Točníku zalíbilo. Nepodcenitelná přednost lokálu při malé naší hotovosti byla, že návštěva »Točníku« neznamenala pro nás příliš katastrofální finanční zatížení. »Točník« — shodli jsme se na tomto označení? — byl

typický předměstský hostinec, kde se čepovalo dobré smíchovské pivo, hlavně přes ulici. Do hostinské místnosti vcházelo se výčepem, kde bylo možno studovat život. Ježto však bledla už pro nás éra realismu, vybrali jsme si koutek v místnosti samé, vlevo od vchodu, pod obrazem korunní princezny. Mohli jsme si jej vybrati, poněvadž v čas, kdy jsme chodili na »Točník« my, nebyla příliš četná návštěva. Hosté počínali se »Na Točníku« scházet zrovna tehdy, kdy my odcházeli k večeři nebo k malé procházce po korsu vinohradském, jež bylo krůček odtud. Domácí večeře se vzdávat nebylo radno. Návštěva »Točníka« mohla být z různých důvodů pouze předehrou k ní. Pojedli jsme výborného buřta s cibulí, salám nebo syreček. Byl to celý jídelní lístek »Točníku«, ale mladým hladovým žaludkům stačil. Po několika návštěvách nabyli jsme jakéhosi domovského práva v hospůdce; hostinský pozdravoval nás s jistou bodrou familiérností a nosíval nám bez vyzvání rozkrájeného buřta nebo, byly-li dobré časy, dva buřty. Také ostatní společnost, pokud přicházívala už v naši dobu, vzala nás na vědomí a štouchala se časem loktem při našich hovorech, které lidem praktického života připadaly hodně strakatými. Zde musím opraviti omylek, který se vloudil do veršů našeho druha, Vavřince Vořecha, kdysi Lojzy Zázvorky, vzpomínajícího po letech na tyto naše septimánské a oktavánské schůzky. Náš stůl se nenazýval U tří geniů, ale, mám-li dát průchod pravdě, U tří mudrců. A

ještě se mi zdá, se tohoto zdvořilejšího termínu užívalo pouze za naší přítomnosti. Děvče, které sloužívalo za onoho času v šeré a tiché ulici, kde stál »Točník«, a s nímž jsem se setkal později, když sloužilo v rodině, u níž jsem se stravoval na universitě, zjistilo, že pravý termín byl U tří bláznů. V tom by nebyl velký rozdíl, poněvadž kompaktní majorita z Ibsenova »Nepřítele lidu« pokládala genialitu za jistý druh šílenství mnohem dříve, než byla vědecky tato theorie hájena, termínu »mudrc« pak se dokonce už užívá téměř obecně ve smyslu pejortivním. Po letech kajícně doznal Vavřinec a doznávám také já, že ani trochu příkrý poslední výraz nebyl tak naprosto neodůvodněn.

U stolu tří mudrců, či chcete-li bláznů, pokrytého ubrusem, jaký zdobil všechny stoly, hovořívalo se tehdy prapodivně. Pronášívali jsme tam rouhavé řeči o všem, čemu bylo možno se rouhati. Všem nám šlo na osmnáctý rok. Naše mládí sebou zmítalo. Padali jsme z extrému do extrému. Goethovo »himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt« bylo raženo pro nás. Byli jsme veselí bez příčiny a bez příčiny smutni. Ze sentimentální nálady přicházeli jsme do cynismu a náš cynism vyzněl posléze přecitlivělou, rozčarovanou melancholií. Afektace bylo u nás tolik, že až znamenala přirozený náš stav. Měli jsme velikou touhu poznati vše a vše zmoci byl to však úkol nad naše síly. V naší hlavě dojem potíral dojem, kniha knihu, myšlenka myšlenku. Z tohoto zmatku hledal každý

východisko po svém: Vavřinec Vořech zásadně se snažil učiniti a říci vždycky něco jiného, než by právem bylo lze od něho čekati a než by sám od sebe byl čekal. Bylo to ovšem obtížné a nepovedlo se to vždycky; i tu závadu to mělo, že po čase neočekávané přestalo být neočekávaným. Když jsem po letech mluvil s Vořechem, usmíval se paradoxům z roku 1895, na něž se nezmohl Oskar Wilde. Machometán měl opravdu orientální fantasii a s každým dnem jara stávaly se zábavnějšími jeho mystifikace. Věřil-li mu kdo, disponoval celým serailem a dívky, kterým se mu uráčilo hodit šátek, byly nejkrásnější z hurisek. Sedmé nebe, ve kterém se tak často za živa ocital, dovedl líčiti velmi živě. Ještě dnes ho vidím za stolem tří mudrců či, chcete-li bláznů, vidím ho s jiskrnýma očima a s lehkým úsměškem na rtech, vidím ho, jak vytahuje hodinky, volá náhle mrzutě »Proklatě, Klema čeká na mne už čtyřiatřicet minutl« a s lehkým pokynem hlavy odchází do noci, nestaraje se už o věci tak prosaické, jako je placení.

Do tohoto ovzduší přitáhl jsem kdysi Nepovíma. Nebylo to lehké; Nepovím chodíval předtím jednou týdně do »Demínky«. Tam vypil šálek bílé kávy, snědl housku a přelouskal týdenní časopiseckou žeň. Nikdy se neopovážil provokovat tím, že by byl usedl přímo k oknu, aby mohl vidět do ulice a mohl být viděn z ní, k čemuž se odhodlávali někteří odvážlivci mezi námi, přesto, že »Demínka« byla nasáklá revo-

lucionářstvím všeho druhu, nejvíce ovšem kavárenského.

Návštěva hospod byla daleko povážlivější věc. Bylo nutno ubezpečit Nepovíma, že je tam úplně za větrem, mimo náš gymnasijní svět. A ještě pak překročoval práh s vnitřním neklidem a s výrazem už už dopadeného hříšníka. Svého klidu nabýval teprve za stolem; to byl však klid dokonalý. Nezmátly ho nejzmatenější debaty. Neztrácel hlavu, když ji všichni ostatní ztráceli, a nedal se nejodvážnější výzvou soupeřovou strhnouti, aby ve svých vývodech zabočil o píď dále napravo či nalevo, nežli chtěl. Byl jediný stálý bod v pohyblivosti a nevypočítatelnosti všeho ostatního. Vždycky nás to dráždilo a časem jsme mu záviděli.

Velmi mnoho změnilo se v několika měsících, jež uplynuly od příhody s rakouskou hymnou. Nové dojmy přicházely. Oh, jak mnoho dojmů mívala naše mladost a jak dravě, urputně nás zachvacovaly, aby mizely stejně rychle! Rok 1895 nerovnal se roku 1894. V roce přešlém znamenala »Omladina« živou přítomnost a reflex, který vrhala na náš všechen život, byl tvrdě znatelný. Doba tajných spolků a spikleneckých revolt znatelně zasáhla do naší sféry. Ale každý přešlý měsíc měnil »Omladinu« víc a více v pojem historický. Stávala se vzpomínkou a také vzpomínka vybledala. Po stavech výjimečných nastává posléze vždy všední, každodenní stav. Habakuk zmizel s obzoru, o atentátech už jsem nesnil, politický zájem ochaboval. Jiné věci po-

činaly nás zajímati: a literární polemika v listech zaměstnávala nás více než všechny politické procesy světa.

Ale já měl stále na mysli svůj nedobojovaný boj. Třeba aktuality politické nepůsobily už jako před půl rokem, nezapomínal jsem na spor o poměr k Rakousku, který jsem svého času nevyřídil. Čím obtížnější bylo mi nalézti pravé slovo v pravou chvíli, tím usilovněji a déle zabýval jsem se dodatečně všemi uvedenými důvody a protidůvody. Hledal jsem, co jsem nedovedl najíti v ohni debaty. Při rekapitulaci našeho sporu dospěl jsem k objevu, který se mi zdál pro Čehonu zdrcujícím. Čehona přijímal slepě a oddaně skutečnosti a potírat je znamenalo mu hřích proti duchu svatému. Ale jsou-li skutečnosti tak mnoho a tak málo ideje, jak může vysvětliti, že se skutečnosti mění před našima očima? Kdyby měl pravdu, musily by skutečnosti být věčné a nebylo by vývoje; ale nejsou věčné a vývoj jest. Zjišťoval jsem všecky změny, provedené za necelých pětadevadesát roků devatenáctého století na mapě Evropy. A upadl jsem v podobný blid, jako v oné noci, kdy jsem se domníval, že potru Čehonu citátem z Tacitova Agrikoly. Zdálo se mi, že Nepovím bude nucen složit zbraně. »Točník« zdál se mi nejvhodnějším místem k vybojování zápasu. Je-li nepříjemno, míti svědky svých porážek, je tím příjemnější míti svědky svých triumfů.

Abych svého triumfu užil lépe, poodsunul jsem debatu až na pozdější návštěvu Nepoví-

movu. Ale posléze musilo to ven. Zahájil jsem všeobecný útok. Vítězoslavně přednesl jsem větu za větou, bod za bodem ze svých pečlivě připravených vývodů. A končil jsem, plně přesvědčen, že můj odpůrce nebude mít čím odpovědět. Ale Nepovím klidně naslouchal a klidně odpověděl. Naprosto nepopíral, že v devatenáctém století mnoho se na mapě změnilo. Naprosto nepopíral, že se historie vyvíjí. Ale vývoj jinde může se brát jinými cestami a užívat jiných method, než těch, které jsou nutny doma. Snad někde jinde je možný radikalismus; ale není možný u nás, kde jím můžeme mnoho ztratit a nezískáme nic. A nyní spustil Nepovím nejprudší filipiku proti radikalismu, kterou jsem kdy slyšel. Doporučoval mi, abych, když už jsem studoval mapu Evropy, nezapomněl na osudnou polohu Čech a položil si otázku, může-li a smí-li národ v této poloze být radikální. Každá změna je pro nás risk. Obvinil radikalismus ze všech neštěstí, která kdy stihla náš národ. Začal válkami husitskými a skončil nedávným bojem proti punktacím. Poukázal na to, že od Sedanu Německo roste a my jsme v oblasti jeho vlivu. Prodlužovat zápas znamená prohrát zápas. Čím později se dohodneme, tím hůř, pravil: Za dob pasivní oposice mohli jsme získat hodně, za punktací už méně. Posléze, vinou radikalismu, skončí to jako s knihami Sibylinými.

Vavřinec Vořech uznal za správné, připojiti se k vývodům Nepovímovým. Prohlásil, že po zralé úvaze musí doznati, že se cítí Rakušanem.

Pouze v Rakousku můžeme žít, bez Rakouska jsme v koncích. Každá změna pro nás je risk a učiníme dobře, zůstaneme-li po celý život septimány gymnasia v Žitné ulici. Machometán Klabík nebyl nikdy Čehonou nadšen, a také tentokrát ne. Mínil, že sedmé nebe turecké nedá za rakousko-uherské nebe Čehonovo; přes ironické glosy Vořechovy a Klabíkovy nemohl jsem však popřít, že zatím aspoň mluví vývoj v jeho prospěch. Ovšem že mapa se mění: ale sotva to budeme my, kteří kdy ji změníme! Má výprava skončila fiaskem.

IX.

Pouhá pamět nebývá vždy spolehlivou oporou; jsem opravdu na rozpacích, kam zařaditi dobově tři lístky, jež jsem našel po dlouhých letech, starými papíry se probíraje. Rozhodně pocházejí z roku 1895; a neklame-li pamět, z května nebo června tohoto roku. Připadá mi aspoň, že do hodiny náboženství, v níž mi Nepovím posílal zmíněné lístky, nezvykle svítilo slunce krásného jarního dne, kde se stýskalo po širých lánech a stropem neomezeném prostoru. Také se mi zdá, že byly citáty, jež mi Čehona posílal, v souvislosti s debatou, vedenou »Na Točníku«. Krátce po ní poslal jsem, chtěje se opříti o autoritu nějakou, Nepovímovi několik výpisků z Doslovu Palackého — ježto se Nepovím Palackého také dovolával; pamatuji se,

že mezi nimi byl passus o »hnilém pokoji čili status quo«, o německé hegemonii v Evropě, která svými zpupnými způsoby za krátký čas popudí všecky sousedy, o nezbytném pak světovém zápase mezi germanismem a slavismem, který nevypukl jen proto, že »státník ode všech obdivovaný, muž krve a železa, jenž právo spatřuje jen v moci — dosud nemyslí, že nadešla vhodná doba k němu«. Nepovímovi autority imponovaly, ať byly jakékoliv; a citáty z Palackého ovšem ho nepřesvědčily, ale na čas ho aspoň umlčely. Bylo to právě za onoho slunečného dopoledne, kdy došlo k jeho replice, neboť to byl smysl tří lístků, které mi posílal: Nepovím našel autoritu proti autoritě.

Prvý citát navazoval na mé hájení radikalismu, o něž jsem se pokusil v několika řádcích, jež jsem předeslal citátům. Také radikálové a pokrokáři jsou pro Rakousko, napsal Nepovím nad citát z »Naší nynější krise«, který zněl:

»V přelíčení »omladinovém« (cituji podle oficielního procesu omladinového p. 248) politický vůdce strany nebo frakce pokrokářské svým obhájcem byl tázán: »Pane doktore, řekněte mně, zdali by vaše hnutí bylo dotýkalo se svým programem také osoby panovníkovy?«

Dr. Rašín odpověděl: Ne.

Dr. Stránský dále: Nebo že by bylo mělo v programu násilnou změnu formy vládní?«

Dr. Rašín: Ne.

Snad byl tento projev umluven anebo byl spontánní — v každém případě je to výslovně

odvolání všeho toho narážkového mluvení p. Hajna a obvyklých u nás politických »radikalismů«.

Velmi dobře se pamatuji na dojem, který na mne učinil tento citát. Napsal jsem už, že rozbouřené vlny hnutí omladinového značně opadly; nebylo už vzrušení, které jsme pociťovali za procesu samotného. Přece se mi však nezdálo, že by prohlášení citované znamenalo odvolání obvyklých radikalismů, tím spíše, vzaly-li se v úvahy okolnosti, za kterých k prohlášení vůbec došlo. Bylo pravda, že státoprávní samostatnost nemusila se programově dotýkat osoby panovníkovy; byl s tím zcela slučitelný provaz, který byl dán na krk soše císařově na Nábřeží. A počítal-li kdo s násilnou změnou, neplynulo z toho, že by v jeho programu musilo být násilné provedení, ani k možnosti tohoto provedení nehledě. Ale dříve ještě, nežli jsem mohl vrhnout na papír své námitky, došel, tentokráte beze všeho doprovodu, další citát z »Naší nynější krise«:

»Pokrokáři mají v programu personální unii;« (byl jsem přesvědčen, že Nepovím tímto citátem zbavoval mne povinnosti odpovídat na prvý) »s Pánem Bohem, já ne, ne proto, že bych nerozuměl přání po této formě úplné samostatnosti, ale proto, že si nemohu dát do programu skutečně politického, o čem jsem přesvědčen, že se toho nedožiji.«

Ani tento citát nezdál se mi totožným s Čehonovým stanoviskem. Rozpor nebyl v samotném

přání úplné samostatnosti, ale v názoru na aktualitu a blízkou proveditelnost tohoto přání. Nesouhlasil jsem, spíše citem než myšlenkou s tím, že by nemohlo být v skutečně politickém programu něco, o čem jsem přesvědčen, že se toho nedožiji. Kdo sází stromy, tolik jsem věděl, nesmí počítat vždy s tím, že se dožije jejich plného vzrůstu a jejich plodů. Nemělo by to býti, říkal jsem si, i se setbou myšlenek? Přes dobový rys cynismu v podstatě byla ve mně silná touha po ideálu. A pracovat pro to, čeho se nedožiji, zdálo se mi rysem idealismu, který byl vlastní našemu národnímu probuzení. Konec konců byl jsem přece jen nedávný čtenář veršů Svatopluka Čecha.

Zatím však došel třetí citát: vyvracel mínění Palackého o osudné světové srážce, v níž pangermanistická hegemonie podlehne.

»Kdyby Rakousko v evropské konflagraci podlehlo a se rozbilo, tedy dostali bychom se k Německu, s nímž už tisíce let jsme ve styku. Co by to znamenalo, ať si každý domyslí. Jsme pro takovouto eventualitu připraveni?

Rusko by nás nevzalo. Nestojí a nemůže stát o 6—10 milionů katolíků, neboť to vědí v Rusku, že by se pak náš lid spojil s Poláky, tak jak to dělali a dělají naši emigranti na Volyni. — — Rusko má ostatně svůj politický hled obrácený do Asie a na Balkán. Německo však také nestojí o 10 a vlastně 24 milionů katolíků, poněvadž by pak katolíci měli většinu a tím by

Vídeň a Jihoněmecko stalo se zase hlavou říše, Hohenzollerové by se přes své vítězství mohli pěkně vystěhovat. Protože však z historie vím, co znamená idea protestantská a co znamená idea katolická a pravoslavná (vzhledem na Rusko) a protože vím, jaké poslání měly země Habsburků a Hohenzollerů ve vývoji náboženském a protože vím, že idee ty a jejich důsledky dosud mají veliký vliv státotvorný, větší než národnostní, docela klidně nečekám žádné světové katastrofy a velmi reálně počítám s existencí Rakouska. Nevěřím vůbec v katastrofy.«

Škrty, kterými podškrtl Nepovím passus o katolické většině a poslední slova, byly energické. A tentokrát připojil Nepovím k citátu poznámku: »Je to tudíž katolicism, který nás ochraňuje od utonutí ve vlnách pangermanismu.« Usmál jsem se bezděčně: Čehona, tehdejší Čehona odsuzoval boj proti Římu stejně jako boj proti Vídni. Důsledek, který však vyvodil z citátu, uváděl myšlenkovou polemiku ad absurdum. Běží-li konec konců o víru či nevíru v katastrofy, byl spor zbytečný. Nepřel jsem se dále; byl, jak řečeno, slunečný jarní den, vábící k jiným myšlenkám a touhám, a odpověď má tenkráte vyzněla podle toho: »Já věřím v katastrofy,« napsal jsem Čehonovi; »dostanu dnes pumu z řečtiny.«

Nebyl jsem špatným prorokem: stalo se tak.

X.

Také tuto vzpomínku těžko bych opatřil spolehlivým datem; bylo to však určitě za výstavy národopisné a někdy v červnu. Je-li obtíž připojiti k vzpomínce přesné označení času, na místo velmi živě se pamatuji. Bylo to před národopisným palácem na sklonku rušného výstavního dne, hudba hrála právě komediantskou z »Prodané nevěsty« a vše kolem rozjásáno, roztancováno, radostno, zatím co já pohřbíval Boženu Medunovou.

Nesmíte myslet, že mi to bránilo splynout s davem a cítit jeho radost. Božena Medunová, jepičí výstavní známost, opravdu jepičí, poněvadž nepřežila jediného červnového odpoledne, měla lehkou smrt; umřela na triviální jakýs obrat ve chvíli, kterou jsem považoval za zvláště nevhodnou. Byli jsme velmi nedůtklivá zvířátka za onoho času.

Smrt, ovšem pouze morální, nekazila mi, jak jsem řekl, vážně náladu. Stupňovala nanejvýš jakousi citovou exaltaci, která hledala, jak se vybíti. Rozešel jsem se s davem, který zpíval, sám nezpívaje; tak dalece splynout přece jsem nedovedl. Ale sdílel jsem aspoň jeho radostnou náladu. Tehdy stačilo velmi málo k radosti a zamračených, ba ani vážných tváří téměř jsi ani neuviděl. Jako by mnoho let bylo přešlo od zimního dne, kdy jsme čekali na rozsudek nad Omladinou, jako by dávno už nebylo výjimečného stavu a Habakukova revolveru! Mladost a

láska byly všude kolem tebe, hezounké dívenky s pelem mládí, s úsměvem na rtech a rozzářenýma očima, provázené svými neméně mladými, jen trochu neohrabanějšími rytíři, o jejichž existenci zvěděly třeba právě před chvílí. A touha, touha přede vším, opakoval jsem si.

Oficielní důvod naší radosti a našeho zpěvu není mi už přesně znám; nevím, kolik platících návštěvníků prošlo onoho dne výstavními turnikety; dle nálady onoho očarovaného večera soudě byla to asi cifra velmi slušná. Také bylo všude nabito a nezbylo než číhat na příležitost, zatoužil-lis po chvíli odpočinku a pocítil žízeň a hlad. Mně však zatím stačilo chodit sem a tam; poddal jsem se proudu, ochoten nechat se unést kamkoli. Náhle sáhl mi někdo na rameno. Utrhl jsem a ohlédl se. Byl to Nepovím. Říkal, že na mne volal a že jsem neslyšel, čemuž jsem uvěřil ochotně. Odvlekl mne poněkud stranou ruchu a hluku. Po mnohých letech vzpomínám si ještě na podivný dojem, který tenkráte ve mně vyvolalo náhlé objevení se Čehonovo. Měl jsem pocit školáka při nedovoleném činu přistiženého; jak jen mohl jsem tak dokonale podlehnout náladě davu a poddati se jí? Bylo tehby dobrým tónem chodit světem s výrazem pokud možno nejomrzelejším; a za známku povýšenosti nad ubohou prostřednost považovalo se necítit, co cítili kolem nás, nebo aspoň tvářit se tak, jako bychom toho necítili. Jak tu šel vedle mne Nepovím, ne sice zamračený, ale vážný a s odměřenou chůzí, kterou hudba nesvedla, jak

tu hleděl bádavýma očima na všeobecnou radost a rozplesané zástupy, uvědomil jsem si náhle to vše. Nebohý stíne mladých oněch let! Vystřízlivěl jsem nějak pod střízlivým druhovým pohledem. Náhle jsem si uvědomil, že je až k dětinství pošetilé, sčítat cifry návštěvy a považovat každý tisíc lidí, prošlých výstavními turnikety, za národní vítězství. Náhle jsem pocítil ostych za hejslovanění a kdedomování, odsouzené tak rozhodně autoritami doby. Je pravda, že jsem sám nezpíval; ale nebyla už pouhá moje účast spoluvinou? Hudba ještě hrála, zástupy ještě chodily se zpěvem; ale já byl pod mocí kritických očí Nepovímových. A řeknu, proč jsem byl pod jejich mocí. Síla tehdejší doby byla kritika anebo ona sama aspoň soudila tak. Kritik — buď jakýkoli a buďsi třeba hodně ubohý kritik — měl předem už vyhráno nad člověkem citu a člověkem akce. Každá doba má svou jednostrannost; extrémem doby tehdejší byla kritika stůj co stůj. Veřejné mínění uznalo kritiku za vyvrcholení dobového typu. Neříkám, že kriticism jevil se jen a jen nepovímsky. Vyrostly také daleko tragičtější typy. Ještě dnes s upřímnou úctou a účastí vzpomínám těch, kteří opravdu trpěli svou kritikou, pro něž znamenala věc na smrt vážnou a v mnoha případech také opravdu smrt. Daň, kterou zaplatili době, byla přes jejich síly, ač nebylo by spravedlivo považovat je za nepatrné; obětovali ne pouze mládí, ale celý život.

V tomto případě bylo by však přestřelením

mluvit o tragice, aspoň tehdy ano. Vylíčím objektivně další fáze Nepovímovy v letech mnohem pozdějších. Tehdy však za onoho červnového večera bylo mi jasno, jako dnes, že Čehona s veškerou pravděpodobností neumře na svou kritiku. Běs, který v něm byl, byl mírňoučký, snad trochu příliš povídavý, ale vskutku úhrnem neškodný běs. Od všech smrtelných chorob zachraňovalo Čehonu suché jeho rozumářství. A slova, která pronášel, nemívala ctižádost změnit se v život a život ploditi.

Měli jsme štěstí; po chvíli bloudění došli jsme do ochutnavárny kdesi stranou v šťastnou chvíli, kdy se uprázdnil stolek, ke kterému jsme ihned přisedli. Nyní teprve pociťoval jsem únavu z tolika hodin, prochozených po výstavišti. Čehona byl svěžejší; přišel také na výstavu mnohem později než já a nemusil pochovávat Boženu Medunovou. Přenechal jsem mu slovo, trochu malátný a trochu zamyšlený. Seděli jsme za větrem; byl to méně navštěvovaný kout výstavy. Zatím co se Nepovím rozhovořil, mohl jsem pozorovat párek milenců u vedlejšího stolu, kteří se chovali bez přílišného ostychu; a nepopru, že mne to učinilo poněkud nepozorným, poněvadž mé myšlenky přirozenou myšlenkovou associací zabloudily k té, kterou jsem pochoval před chvílí tak dokonale před průmyslovým palácem za rozjásaného spolupůsobení tisíců. Přiznávám se, že to byla poslední vzpomínka, zbarvená trochu elegicky.

Nepovím se rozhovořil. Pouze zřídka přerušil jsem jeho monolog několika slovy, spíše proto, abych se nezdál dokonale nepozorným, než z vnitřní potřeby něco říci. O čem všem Nepovím tehdy mluvil, vytratilo se už dávno z mé paměti. Pouze závěr rozhovoru s Čehonou, či chcete-li jeho monologu, zůstal skoro doslovně v mé paměti... Nebylo už daleko do prázdnin a Nepovím vypravoval, že o prázdninách je pozván příbuznými na čtrnáct dní do Vídně. Rozhovořil se o Vídni a samozřejmě sympaticky. Já též samozřejmě nesnesl velebení Vídně tak lhostejně, jako vše, co mu předcházelo. V tomto směru byl u mne oheň hnedle na střeše. Nebylo třeba Tristium Vindobona, aby ve mně vznikl odpor, ba nenávist k Vídni. Zásluhu o tuto nenávist měl řídící učitel školy obecné, který ve mně vzbudil zájem pro dějepis v míře intensivnější, než se jevívá. A jednou z nejvábivějších postav historie, tak jak se jevila hochu, byl král Přemysl Otakar, a nikdy jsem nedovedl odpustit dějinám, že císař Rudolf zvítězil na Moravském poli. Nadšení Nepovímovo vyvolalo můj živý odpor přes všecku únavu. Pronesl jsem velmi ostrou filipiku proti Vídni a skončil jsem ji rozhodným prohlášením, že nikdy nevstoupím na vídeňskou půdu.

Nepovím naslouchal vášnivým větám klidně. Nepřerušil mne jedinou poznámkou, třeba jsem zneužíval jeho trpělivosti právě tak, jak on před tím mé. Když jsem však řekl, že nikdy nepůjdu do Vídně, odpověděl klidně, jak poslouchal.

»To nemůžeš nikdy říci. Kdož ví, nesetkáme-li se příště právě ve Vídni.«

Těmito slovy končí mé vzpomínky z onoho období; přišly prázdniny a po prázdninách se už Nepovím neobjevil v naší oktávě; zalíbilo se mu patrně u příbuzných ve Vídni a dostudoval tam. Nebylo mu to obtížno; mluvil velmi dobře německy.

XI.

Mnoho, velmi mnoho přešlo let. Po maturitním večírku jsme se rozprášili, jako když do vrabců střelí. Přišly jiné starosti, jiný život. Můj byl pestřejší a klikatější jiných. Všelicos jsem zkoušel a šel za leckterými bludičkami. Byla to zvlášťě divadelní bludička, za kterou jsem se rozběhl už jako prst Habakukův! Někdy už lámali nade mnou hůl a moji staří kolegové, potkal-li jsem je, dávali mi dosti zřejmě najevo, že mne pokládají za ztraceného člověka a prašivou ovci třídy, k níž se hlásit trapno. Mnoho mám i z dob tohoto bloudění milých a hřejivých vzpomínek. Mnoho, žel, se také událo, nač nevzpomínám rád. Kéž bych mohl opakovat refrén Nerudův, který tak rád recitovával Vavřinec Vořech: »Já ledačím už byl jsem v božím světě — než čím jsem byl, tím byl jsem vždycky rád.« Jakž bych mohl to však o sobě říci já, který tak často nebyl rád, čím byl!

Bouřlivá ona léta přešla, a smím-li věřit soudu vážných lidí, přišel jsem k rozumu. Tak lehké to nebylo a přišla zprvu leckdy recidiva. Ale posléze jsem prašivou ovcí býti přestal. Dost už, řekl jsem si, ztracených let! Na prknech, která znamenají svět, ty nikdy nebudeš mnoho znamenati. Něco ti chybí, a toho, co chybí, nikdy nedohoníš. Z prvých nikdy nebudeš, a být z posledních přece jen smutno. Tož raději dříve konec než příliš pozdě! Udělal jsem své státnice a svá rigorosa, byl jsem pár let koncipientem a stal jsem se konečně advokátem. Nebylo to snad, o čem jsem snil na »Točníku« a mnohem později ještě. Ale k čemu míti umělcovy záliby, nemáme-li umělcovy schopnosti? Přišel jsem opravdu k rozumu. Nebylo možno dohnat všechen ztracený čas; ale neštěstí se tím nestalo a mládí je mládí.

A opravdu nemohu říci, že bych dnes nebyl spokojen. Vede se mi celkem dobře; má advokátní kancelář není zrovna zlatý důl, ale na slušné živobytí nese. Pomalounku, ale trvale šíří se má klientela. Jsem ženat, šťastně ženat a mám děti, zdravé děti, Požívám vážnosti ve společnosti, ve které se stýkám; tuším, že ani nejpomlouvačnější lidé nevymyslili na mne nějaký smrtelný hřích. Uvaroval jsem se špinavostí, kterých se jiní nelekali. A na hříchy mých bláznivých let lidé už dávno zapomněli. Tak se mají věci, a přece se mi časem pozateskne po bezúčelném blouznění a pošetilých nápadech přešlých dob, po bezstarostném smíchu osmnácti

let. Přistihnu se pak někdy při hvízdání zapomenuté písničky, z mody vyšlé před dávnými lety. Vidím se ve snách na scéně, čekám na spásné slovo napovědovo a hledím do tmy hlediště, jako by tam hvězdy mi mohly zazářit! Ale nebojte se: co bylo, nebude a probudím se čilý a spokojený ze sna.

Bylo to roku 1913, na jaře někdy. Tehdy jsem byl v nejhouževnatějším zápase o trochu svého místečka na slunci. Každý začátek je těžký, a tehdy bylo nutno síly napnouti. Zastupoval jsem svého klienta ve velmi choulostivém sporu v Táboře a měl jsem, čemu se říká šťastný den. Vyhrál jsem na celé čáře a vracel se do Prahy v znamenité náladě. V takové chvíli svět se usmívá na nás a my se usmíváme na svět. — Zvláštní neposednost, které časem propadám, se mne zmocnila. Vyšel jsem z kupé a přecházel sem a tam. Díval jsem se se zálibou na rychle se měnící scenerii krajiny ještě jarně svěží. Byla to prostá radost z bytí, kterou jsem cítil, nenamáhaje se přemýšlet o ní. Také ve mně byla svěžest a jarost, do které nepadla ještě melancholie jeseně. Stál jsem tak hezkou chvíli, nevida lidí a neslyše jejich hovorů. Mohlo to býti někde u Benešova, když jsem se probral z příjemného svého zasnění. Rozhlédl jsem se po chodbě. Byla pustá. Vrhl jsem pohled do kupé, před jehož otevřenými dveřmi jsem stál. Obsadila jej rodina, mluvící česky. Muž, žena, tři děti, z nichž nejmladší, děvčátko, bylo asi tříleté, nejstarší, hošík, asi osmiletý. Hošík vyběhl

na okamžik ven. Měl jistý plachý výraz dětí rostoucích pod přísným dohledem a stále se obávajících trestu. Dlouho nepobyl venku; spěchal na své místo, aby nebyl kárán. Otec mluvil. Tak jsem se neprobral ještě ze snění, abych byl mohl vnímat slova. Ale tolik jsem si přece jen uvědomoval, že je to hlas člověka, který se rád poslouchá. Poznáte rázem člověka, který se poslouchá rád. Nejmenší věta nabývá v jeho přednesu důležitosti. Přednáší nejbanálnější věty s pocity Kolumba, objevujícího Ameriky, a je k sobě samému mnohem vděčnější, než byl ke Kolumbovi starý svět. Nebylo zapotřebí naslouchat dlouho, aby se vybavila u posluchače představa autority, neomezeně vládnoucí. Muž, který mluvil, neposlouchal se pouze rád; byl také rád, když ho jiní poslouchali. Po čase všiml jsem si ne pouze, jak mluví, ale o čem mluví. Stručně řečeno: vykládal a káral. Připadalo mu nutným, býti prostředníkem mezi dětskýma očima, jež hleděly ven, a mezi přírodou tam venku. Pokládal za svůj úkol upozornit na to, co po jeho rozumu nezbytně zasluhovalo pozornosti. A zdálo se, že nese velmi nelibě, povšimne-li si zrak dětí něčeho, co jako pozoruhodné neoznačil. A napomínal zvláštním hlasem, jehož intonaci jsem odněkud znal. Napomínal hocha, aby se nenahýbal z okna; napomínal děvčátko, které nesedělo řádně. Za několik minut ozvalo se několikráte slovo pořádně a pořádek.

Muž byl odvrácen od mne a neviděl jsem jeho tváře. Mohl jsem však velmi dobře po-

zorovat jeho ženu. Byl to protějšek, jakého bylo třeba muži, který se rád poslouchá a který požadoval od svého okolí naprostou poslušnost. Putička, velmi pasivní a v přítomnosti manželově těžko nalézající slova. Bylo u ní znatelné úsilí uhádnouti myšlenku manželovu, než ještě byla řečena; a promluvila-li, mluvila pouze, aby uspořila mu námahu zformulovat myšlenku, kterou uhádla. Znal jsem z prakse velmi dobře tento typ žen, a nebyl to můj oblíbený typ. Říkám takovým ženám ozvěny. A pro mne bylo by něčím strašným, co očividně manžela těšilo: slyšeti také v své ženě bez ustání pouze sebe. Nejsem sám člověk příliš poddajný, ale také nemám rád kolem sebe naprostou poddajnost. Tato ozvěna byla dokonalou ozvěnou. Reprodukovala myšlenky a reprodukovala také jeho slovník. Jediného neodvážila se reprodukovati: tón bezpečné převahy, tón povelu, proti němuž není odvolání. I když napomínala děti, bylo zřejmo, že není to vlastní její autorita, o kterou se opírá, nýbrž že je pouze zvěstovatelkou a vykonavatelkou manželových rozkazů. Maně jsem si vzpomněl, kdy jsem se po prvé v životě setkal s jinou představitelkou tohoto ženského typu. Mé vzpomínky zabloudily do gymnasijních dob, a před mým duševním zrakem objevila se paní Nepovímová, podivná ozvěna slov dávno domluvených, podivná ozvěna, ani smrtí manželovou neosvobozená. A vlastně teprve nyní jevila se mi jasnou fysiognomie matky Čehonovy: po letech jsem si teprve uvědomil lopotu, s jakou hledala

slova a uhadovala pravděpodobné myšlenky dávno už mrtvého. Po letech teprve pochopil jsem, že nikdy nemyslila sama, nýbrž vždy se jen snažila vykonstruovati manželovu myšlenku; pochopil jsem dále, že plachost její vznikala z toho, že nebyla si nikdy jista — poněvadž tu nebylo káravého pohledu, zjišťujícího neporozumění — vykonstruovala-li manželovu myšlenku správně. Zvláštní myšlenkovou asociací uvědomil jsem si dále, že muž ozvěny má cosi společného s mým druhem mladosti: nesmál se a připadalo mi jaksi nemožným vůbec si představit možnost, že by se usmál. Nemožnost srdečně se usmát je příznačna pro tento typ mužů. A vše, pravil jsem si, dívaje se do kupé, vše možno padělati tak, že nepoznáte padělku, kromě srdečného smíchu.

Náhle se obrátil muž, kterým jsem se právě zabýval, ke mně. A nedivil jsem se už, že mi připadal jeho hlas známý, a nedivil jsem se už asociaci svých představ: osmnáct let minulo od posledního našeho setkání, ale jediný pohled stačil, aby poznal Čehonu. Přece jenom jsme se ve Vídni nesetkali!

XII.

Já ho poznal, on mne ne. Změnil jsem se opravdu tolik za přešlý čas, zasypala míjející léta v svých rumech a v svém prachu úplně

obraz potřeštěného septimána, kterým jsem býval? Vždyť také on sám změnil se nemálo; nebyl už plachou panenkou, sotvaže ceknouti se odvažující; zmizela jeho plachost, zmužněl. A přes velikou změnu poznal jsem ho okamžitě, kdežto jemu bylo těžko, objevit ve mně starého Floriána! Dva z mých druhů, pamatuji se dobře, měli velmi málo schopností pamatovat si fysiognomie; Vavřinec Vořech, který viděl za přítomnými vždycky cosi nepřítomného, a Nepovím, který viděl ve všem příliš sebe. Buď jak buď, nepoznal mne, a to mne uvedlo do rozpaků; mám se k němu přihlásit sám, nebo zůstat na svém pozorovatelském stanovišti a pozorovat nepozorován? Ale připadalo mi nehezkým, špehovat takto kamaráda z mládí, který měl snad chyby jako kdokoli z nás, ale o němž neslyšel jsem nikdy nic opravdu špatného. Rychle rozhodnut vešel jsem do kupé, pozdravil jsem a obrátil se přímo na Nepovíma.

»Pamatuješ se? Já jsem — —«

Nedomluvil jsem. Skočil mi do řeči, jmenuje mne jménem. Přece jenom docela nezapomněl.

Nepovím představil mne své choti, řekl mi jména svých hošíků a dcerušky. Vyměnili jsme několik konvenčních vět. A potom počal stereotypní hovor kamarádů, kteří se po osmnáct let neviděli. Vypravovali jsme svá curricula vitae za tento dlouhý čas — já byl mnohem stručnější než Nepovím a přešel jsem přes ledakterou kapitolku, o které nemluvím rád —, rozhovořili

jsme se o osudech živých a mrtvých kamarádů, samozřejmě také o osudech Machometána a Vavřince Vořecha. O Machometánovi měl zprávy, dosud mi neznámé; věren zálibám svého mládí vedl Machometán život hodně exotický. Prošel křížem krážem snad všechny země islamu jako obchodník s nejpodivnějšími předměty i jako amatér a sběratel kuriosit, vydělával značně a přišel opětně o všecko, žil se vším orientálním komfortem a v naprosté tísni, nějaký čas se etabloval v Trapezuntě, nějaký čas byl dragomanem v Cařihradě a fotografem ve Smyrně. Posléze se usídlil kdesi na pobřeží maloasijském a žil tam na svém statku životem orientálně nevinným a doufám, orientálně šťastným. Nepovím vypravoval jeho historii, netaje ani tónem svůj nesouhlas s životem tak dokonale z obyčejných kolejích vyšinutým. Přesto však zachovával ještě určitou míru a snad také proto, že při prvém shledání nechtěl zaváděti hovor disharmonický. Hůře však bylo, když náš hovor zabočil na Vavřince Vořecha. Tu projevil odpor až štítivý a nedovedl se přemoci, aby ostře a příkře neodsuzoval. O Vavřinci Vořechovi neříkal mi novinek. Sledoval jsem, byť ne v podrobnostech, ale v celkových rysech Vavřince Vořecha, s kterým jsem se stýkal ostatně ještě pár let po maturitě. Kupodivu! Nebyl to Lojza Zázvorka, veselý vtipkář a posměváček, který splnil, co jsme od něho čekali. Naopak: život přistřihl křídla Zázvorkova dříve, než se dal v let. Oženil se brzo, a jeho hu-

mor utopil se v mnohých denních starostech. Byla to všední historie, všední zvláště pro mne. Zato u Vavřince Vořecha byl vývoj právě opačný; jeho vzdor proti všemu panujícímu a uznávanému, v mládí snad až trochu posérský, prohloubil se a zvážněl lety. Nepovím byl by mu byl prominul, že dal přednost životní kariéře, která také poněkud se odchylovala od kolejí normálních. Dle pravdy musím doznati, že měl už na gymnasiu dosti živý, byť poněkud jednostranný literární zájem. I s tím byl by se jakž takž smířil, že literární produkce Vořechova nebyla podle jeho vkusu. Opožděný romantik, prohlásil Nepovím, krče významně rameny, on, který byl dalek všeho romantismu. Co však zvláště uráželo Nepovíma, byla politická činnost Vořechova. Zde hrneček přetekl. Byl by mu prominul jeho kandidaturu — pro beletristu, pravil, mohla mít význam materiálu. Ale pak už neprominul nic. Vytáhl z kapsy číslo »Samostatnosti« a šermoval mi jí před očima, věc u Čehony naprosto nezvyklá a mimořádná.

»Literární romantismus,« rozhorloval se, »mohl bych ještě pochopit a tak či onak se s ním smířit. Ale politický romantismus, to je povážlivější věc. Literární romantismus zplaší snad pár mladých hlav, z kterých se zase brzo vykouří; ale politický romantismus může přivoditi škodu pro celý národ.«

»Tak zle snad nebude,« namítl jsem, usmívaje se. »Na Vinohradech dostal Vořech při

posledních volbách dvě stě hlasů; národ je zřejmě imunní proti nákaze!«

»Tenkráte, před dvěma lety. Ale tehdy nemluvilo se o Skadru. Tenkrát bylo to lokalisované bláznovství; ale dnes je celé prostředí daleko přístupnější blouznění. Lidé dívají se na Balkán, což bych chápal; ale jak se dívají! Četl jsi brožuru Vořechovu?«

»Čet'.«

»A co si myslíš o ní?«

Opět jsem se usmál.

Nesdílel jsem ani víry Vořechovy v dosažitelnost samostatnosti, ani rozčilení Nepovímova. Argumentace Vořechova, tak jsem usuzoval, byla by správná, kdy bylo opravdu možno Balkán a nás uvésti v nějaký vztah. Zdálo se mi však, že je propast mezi námi a Balkánem, že jsme v jiných zemích zcela jiní lidé a že Vořech chybuje, nevidí-li této různosti. Přivykli jsme si už, mínil jsem, životu podruhů; kdyby Rakouska nebylo, snad bychom je netvořili, ale stáli bychom tu bezradně a s vyvalenýma očima. Snad by nám celý smysl života zmizel! Vořech chce stát pro národ, který státně vždy málo cítil a nyní už vůbec státně necítí. Ale přes všechny rozumové námitky neubránil jsem se citové sympatii s mnohými stránkami Vořechovy brožury. Za gymnasijních let býval Vořech jistě hodně posérem, jako my všichni. Ale to, co psal dnes, připadalo mi ještě omylem, ale už ne pósou: cítil to a žil to. To byl můj konečný dojem: beletrista, který je silnější

než politik. Ostatně politika mým řemeslem nikdy nebývala a shodoval jsem se s Nepovímem, že to je velmi špatné řemeslo. Řekl jsem to Čehonovi, co vidím dobrého v brožuře, ale nepochodil jsem.

»Ať beletrista píše beletrii a do politiky se neplete! Nic nám už nescházelo, leda spisovatelé v politice! To je luxus, který přijde také jinde draho, natož u nás. Ale tohle to —« a Nepovím opět zamával číslem »Samostatnosti« — »víš, co jsem právě četl?«

»Zdá se, že deník strany státoprávně pokrokové.«

»Četl jsem Vořecha.«

»Píše tam »Pana poslance«. Četl jsem několik pokračování. Poslední ne.«

Podal mi noviny.

»Přečti si epilog!«

Četl jsem verše Vořechovy:

»Rychlík dál přijíždí, odjíždí klidně,
do Vídně vozí nás, vozí nás z Vídně.
Podivné stopy jdou v podivné sluje,
nikoho ale neděsí.
Poslanec ruku myje si,
poslanec dále poslancuje!«

Pokrčil jsem rameny.

»Vořecha nepředěláš.«

»Stále ta katastrofální politika, stále ten čert malovaný na zdi!«

»A ty v katastrofy, jak se pamatuji, nevěříš!«

»To jest, nevěřím v prospěch, který by nám mohla katastrofa přinést. Katastrofy, budeme-li provozovat politiku romantického blouznění, mohou přijít. Ale pak pocítíme jejich tíhu. Od minulého podzimu žijeme jakoby v blázinci. Srbové jsou naším Pámbíčkem, mají všechny sympatie našeho citu; rozum, který by nám měl říci, že se citovými sympatiemi dostáváme do osudného rozporu se zájmy říše, mlčí. A přece je jasno a přece ví také Vavřinec Vořech, že balkánská politika říše je něčím, na čem my nezměníme ani písmeny, a že při balkánském ohníčku, který rozdmýcháváme, můžeme si pouze popálit prsty. Dojde-li ke konfliktu, musíme být na straně vítězů. A vítězem bude Německo s Rakouskem. Kdo sympatisuje s těmi, kdož budou poraženi, bude s nimi poražen.«

»Hm.«

»Promiň — znám velmi dobře Rakousko a jeho nedostatky; žil jsem leta ve Vídni. Ale znám také Německo a také jsem si je dobře prohlédl. Od Sedanu rostlo každým rokem hospodářsky i vojensky, a každá válka bude znamenati nový Sedan.«

»Pro koho —?«

»Pro Francii ... pro Rusy ... pro všechny, kdo se připojí k nim. Budou rozdrceni. Dříve či později budou rozdrceni. A pak nám přijdou citové sympatie pro ztracenou věc draho.«

»Jsme tedy ztraceni?« pravil jsem, ne příliš vzrušen, neboť jsem vůbec nevěřil v možnost světové války: vždyť odborníci říkali, že je tech-

nicky nemožna, a socialisté, že jí nedopustí. A kromě toho byl jsem ochoten onoho dne spíše růžovými než černými skly dívat se na svět.

»Nejsme ztraceni,« odpověděl Nepovím s důrazem. »Ale musíme se dohodnouti s Němci.«

Kolumbovo vejce, hotové Kolumbovo vejce. Tolik však měl jsem už zkušenosti z prakse, že dohoda mezi těmi, kdo se dohodnout musí, a těmi, kdo dohodnout se nepotřebují, zpravidla bývá ošidná věc. Chtěl jsem něco namítnout; ale můj pohled spočinul na choti Nepovímově, a uvědomil jsem si, že po celý dlouhý hovor vlastně jsme ji oba ignorovali. Byla na to patrně zvyklá a seděla tu i s dětmi, ani nedutajíc.

Zželelo se mi paní Nepovímové a její resignace. Učinil jsem pokus přivésti hovor na thema jí bližší:

»Ty se tedy jmenuješ František, hochu?«

Nejstarší synek Nepovímův upřel na mne pohled plný překvapení, že si ho všímám. Tak byl překvapen, že neodpověděl.

»František se jmenuje,« pověděla za něj paní Nepovímová. »Druhý se jmenuje Josef a toto děvče Alžběta, Betinka,« dodala jemněji a jaksi všecka oživlá.

»A po kom se jmenují?« optal jsem se bezděčně, aby hovor nestál.

Červeň zalila pobledlé tváře paní Nepovímové. Neodpovídala.

»Hezounké děti,« řekl jsem, abych přerušil pausu, o které jsem cítil, že je pro paní trapnou

a jež počínala býti trapnou také mně, který si vyčítal bezmyšlenkovitost. »Hezounké a hodné děti,« opakoval jsem. »Snad až příliš hodné; takovým jsem nikdy nebýval. Tatínek váš by mohl ledacos o tom povídat!«

Ale Nepovímovi nebylo moje odbočení vhod a nebyl ochoten nechati bitvu nedobojovánu pro vzpomínky na dávno přešlou minulost. Té už, připadalo mu nepochybně, dost v úvodu učinil.

»Musíme se dohodnouti s Němci,« pokračoval velmi důtklivě, jako by mé odbočky vůbec nebylo. On byl vždycky přesvědčen, že musí jiné zajímat, co zajímá jeho a především jeho ženu že to musí zajímat. »A této nutnosti Vořech nechápe. Jezdí po Čechách jako commis voyageur chimerického radikalismu, artiklu, který u nás nikdy nepůjde. Hraje v politice roli Dona Quijota.«

»Role Sanchova je lepší,« usmál jsem se. »Ten se stane guvernérem.«

Nepovím nedal se vyrušiti. Pokračoval:

»Má svou věčnou písničku: proti smiřovačkám. Od jedenáctého roku ji zpívá. Byl jsem také na jedné jeho schůzi. Především, tak hádá, nemohou smiřovačky vést k národním úspěchům, jako za dané vnitřní a mezinárodní situace nemůže k nim dnes vésti positivní politika vůči Rakousku; kdyby však mimo nadání vedla k nějakým úspěchům, budou povahy prozatimní a rozplynou se jako sníh na slunci, jakmile mouřenín vykoná svou povinnost a světová situace vy-

vine se ve prospěch němectví. Vyvine-li se však situace nepříznivě pro věc německou, zbavujeme se prý smírem, který bude znamenat zřeknutí se, možnosti v příznivější chvíli ohlásit všechny své nároky . . .«

»Věřím-li, že proces vyhraji, nebudu dělat smír,« poznamenal jsem.

»S vírou ve výhru procesu můžeš jej také prohrát. Lepší hubený smír, nežli tučný spor.«

»Jsem bez politického vyznání. Ale je-li správný předpoklad světové srážky . . .«

»Toť právě to,« vpadl mi Čehona do řeči. »Předpoklad není dvojnásobně správný: ani v tom směru, že by byla srážka nutná, ani že bychom mohli cokoli příznivého od této srážky pro sebe čekat. Ale Vořech přehlíží kromě toho, že jsme sami vinni, není-li úspěšná naše positivní politika a nepožíváme-li důvěry ani u Němců, ani u dynastie. Nesmíme se divit, že nám nedůvěřují, když činíme vše, abychom vyprovokovali jejich nedůvěru. Kdyby se Vořech obrátil trochu zpět, shledal by, že Němci nebyli do roku osmačtyřicátého proti nám. Tehdy byl Němec v Čechách německým Čechem a Böhmen znamenalo pro něho stejně jako pro Čecha vlast. Němečtí spisovatelé volili tenkráte themata z českých dějin a oslavovali Žižku.«

»Pokud vím, dělo se tak, protože jsme byli tehdy zajímavou kuriositou, něčím spíše museálním, pro Němce neškodným,« namítl jsem. »Obtíž začala tehdy, když jsme projevili touhu opravdu žít.«

»Ale jaký byl důvod, abychom vyvolali u Němců přesvědčení, že jsme a musíme jim býti škodlivi? Jaký byl důvod vyrukovat s panslavismem, hroziti závistné Teutonii, že doba zvrtne, co sto věků hodlalo, a recitovat jim:

»Co z nás Slávů bude za sto roků
a co bude z celé Evropy?
Slávský živel navzdor potopy
rozšíří svých všady meze kroků?«

Jaký byl důvod exponovat se i proti Frankfurtu i proti Vídni? Jaký byl důvod, zpívat pro pozlobení Němců posměšně »Šuselka nám píše...« Jaký byl důvod, oživovat tragedii bělohorskou a malovat znovu na stěnu čerta? Jaký byl důvod vyvolávat a posilovat také u dynastie nedůvěru k politickým cílům našeho národního hnutí, jaký byl důvod křížiti citovou a nepromyšlenou politikou politiku státní vždy a všade? A jaký byl důvod dokazovat, že je věčný rozpor mezi zájmy, mezi nimiž byl možný soulad? Lze se diviti, že se odklonili od nás i ti, kteří pro ten soulad chtěli pracovat? Smír s Němci byl možný a je ještě možný, přesvědčíme-li je o skutečné, loyální ochotě k smíru na naší straně. Ale někteří pracují úmyslně, někteří bezděčně k tomu, aby vůbec zničili důvěru v možnou naši loyalitu. Zpíváme do omrzení: Rus je s námi, kdo proti nám, toho Francouz smete, jásáme nad každým mrakem na politickém obzoru, obavy říše jsou našimi nadějemi a divíme se nakonec, že nás nemají rádi. Jak by

nás měli mít ve Vídni rádi? V minulosti putovali jsme do Moskvy a snažili se získat Napoleona III. V přítomnosti jásáme nad příchodem kde které veličiny pařížské radnice a uniforma ruského generála uvádí nás v nadšení. Může nám dynastie důvěřovat? Podnikáme tažení, které nutně musí skončit fiaskem, poněvadž přeceňujeme své síly. Noli tangere dynastie je armáda, a my dotýkáme se dynastie tam, kde je nejcitlivější. A konec konců, počneme-li boj, nemáme ani odvahy dobojovat. Jako soudce mohu zpívat o tom písničky. Víš, jak se skončila tažení v zavedení vnitřní řeči také via facti. Ale všechny tyto projevy střídavé zimnice, jak já říkám radikalismu, nejsou než dokumenty choroby. Nezmění ničeho na mocenských poměrech, na vývoji politiky světové a tudíž na nutnosti hledati mír a dohodu s Němci i s dynastií. Ale úvahy jako Vořechovy, nemohouce na nutnosti míru ničeho změniti, zhoršují jeho podmínky. A Vořech, lidé druhu Vořechova nejsou jediné naše neštěstí: stejné a větší neštěstí jsou ti, kteří vědí, co nutno činit, a přece nemají odvahy to učinit. Bojí se, že by ztratili přízeň a popularitu, kdyby nalili lidu čisté víno. A proto bryndají a vždycky budou bryndati. Budou hledět získat důvěru Vídně a udržet důvěru jejích nepřátel. Budou hledat dohodu s němectvím a nezřeknou se při tom bubáka panslavistických sympatií. Budou všechno dělat napolo, až na to, že se docela ubijí.«

»Sázíš všechno na jednu kartu; Vořech sází

na jinou. Věříš ve vítězství Německa — ať už zvítězí bez krvavého konfliktu nebo na bojišti. Zvítězí-li Německo, je ovšem lépe hledati mír před vítězstvím nežli po vítězství. Ale jenom relativně lépe. Podržíš-li pravdu, věře ve vítězství, může podržet pravdu také Vořech, tvrdí-li, že veškeré výhody, kterých bychom dosáhli před vítězstvím Německa, stanou se po tomto vítězství nicotnými. Ne pouze v diplomacii států, ale také v úmluvách mezi národy platí neřešený a nepsaný předpoklad: rebus sic stantibus, nezmění-li se poměry. A kdybychom byli sebe loyálnější před vítězstvím, není tu zaručena loyalita vůči nám po vítězství.«

»Ale bude to takové vítězství, které by znamenalo převahu naprostou a umožňovalo bez nebezpečí šlapati nám po hlavě? Snad to bude pouze takové vítězství, po němž mohli bychom hráti ještě roli, a nikoli bezvýznamnou. Snad to bude takové vítězství, které k nám připojí slovanský Balkán, zvětší naši odolnost vůči přílivu německému a zesílí slovanský živel v říši. Snad to bude takové vítězství, které bude opravdu vítězstvím naším. Vždyť, posuzujeme-li jasně a střízlivě věci, není opravdového rozporu mezi zájmy národními a dynastickými.«

»Osud trůnu rakouského,« zanotoval jsem, rozveselen reminiscencí gymnasijní na dávno uplynulý »císařský den«. Nepovím se neusmál. Dokončil zcela vážně:

»Rakouska je osudem. Ale především, nač

bychom neměli zapomínati, je osudem našeho národa.«

»Vždy věrný,« usmál jsem se. »Wenn alle untreu werden, so bleibe ich getreu,« citoval jsem Novalise.

Opět pokračoval Nepovím vážně:

»Novalis byl romantik s modrou květinou; Vořech je romantik bez modré květiny. Ale co se věrnosti týče, nehanbím se za ni; zájem dynastie kryje se u mne plně se zájmem národa. Ne pouze, že nebudeme ztraceni, ale budeme zachráněni, nesejdeme-li s cesty.«

»Začíná se u Konopiště.«

»Budiž.«

»A nepovede k válce? Tuze mnoho se řinčí šavlí.«

»Povede-li k válce, tím hůře pro ty, kteří ji prohrajíl«

»Ale ta válka byla by strašná.«

»Toho jsem si plně vědom.«

»Budeme bojovati proti všem, s kterými jsme sympatisovali, a pro všecko, k čemu jsme míval nenávist.«

»Nezbude-li nic jiného, ano.«

»A nebudí už pouhá představa tvou hrůzu?«

»Nemohu za to, co přijde, přijde-li to. Není nutno, aby to přišlo. Několikráte se už mračilo nad Evropou. A nikdy nebyl z toho mračna déšť. A nebude pršet, budou-li všichni vidět jasně a odhadnou-li správně své síly. Snad se trojdohoda umoudří a vyhne se konflagraci; dosud se tak dělo. Aspoň my však musíme

vidět jasně a nezesilovat nebezpečí tím, že vsugerujeme světu myšlenku na rozklad Rakouska. Sympatie se Srbskem nesvědčí ovšem o tom, že bychom jasně viděli. S radostí zjišťuje Vořech, že v Skadru Evropa stůně. K čemu radost, že ohrožen mír? Útěchu mám jedinou: není v moci citové politiky, aby skutečnosti zprovodila se světa. A dojde-li opravdu k tomu, o čem mluví německý kancléř, provede-li se ono veliké zúčtování mezi dvěma mocenskými skupinami, rozhodnou rozumové důvody a tlak poměrů o tom, kde stát a zač bojovat. Na tom nezmění joty ani tisíc Vořechových brožur.«

Vyhlédl jsem z okna. Projížděli jsme periferií Prahy; ovzduší komínů a dýmu nahradilo širá pole se vzduchem jasným a dálnými výhledy. Na okamžik jsem se namáhal představit si, co by znamenala opravdová válka. Jak primitivní byly tehdejší mé představy a jak hrozně je předstihla pozdější skutečnost!

Ale ani pod dojmem opětovaných diplomatických zápletek a hrozivého napětí za anexe i za skaderské krise nedovedl jsem si představit možnost světové války. Tak příliš často se křičelo, že vlk je zde; nevěřil jsem tudíž, že existuje vskutku. Přece však, pamatuji se, jedna představa byla tak živá, že nevybledla dodnes. Vzpomněl jsem si na jízdu vojáků na bojiště, jejímž líčením zahájil Vořech svou brožuru, na truchlivou a krutou jízdu vojáků, kteří jdou bojovati za cizí věc. A do Vořechova citátu zněla mi stará písnička: »A kdybych měl v kruté seči — přec

jen zemříti — nenaříkej, drahá matko, pomni, že je Čechu sladko — za vlast zemříti.« Pocítil jsem velikou bolest z této představy. Ale dojížděli jsme na nádraží, a nádražní ruch vybavil mne z okruhu tíživých myšlenek. Rozloučil jsem se s Nepovímem a jeho rodinou, smluvil s ním schůzku na některý večer, o kterém se ještě dohodneme a ke kterému nikdy nedošlo. Potom jsme se dali nésti proudem k východu. Byla tlačenice. Oddělila mne od Nepovíma a jeho rodiny, úzkostlivě ho sledující. Právě jsem zamával kloboukem na rozloučenou, když mně někdo sáhl na rameno. Obrátil jsem se. Za mnou stál s úsměvem na rtech Vavřinec Vořech.

XIII.

S úsměvem na rtech, ano. Ale úsměvy mění se časem; nesmějeme se odpoledne zcela tak, jako jsme se smáli za ranního úsvitu. Úsměv Vořechův byl vážnější, než když jsem s ním posledně hovořil. Povšiml jsem si také, že počíná vážně šedivěti. Podržel však i typickou, trochu kolébavou Vořechovskou chůzi a svůj dobromyslně ironický pohled ze studentských let.

»Dlouho jsme se neviděli. A jeli jsme asi stejným vlakem.«

»Asi,« odpověděl jsem. »Jedu z Tábora. Měl jsem tam proces.«

»A vyhrál, jak doufám.«

»Vyhrál.«

»Gratuluji,« poznamenal, stále se na mne dívaje usměvavýma očima. »Kéž bych to mohl někdy říci! Já svých procesů nikdy nevyhraji. Měl jsem tam dole mrtvou schůzi. Brr! Takový chlad, že až slovo tě na rtech mrazí, jak to z posluchačstva studeně fičí.«

Všiml jsem si, že při svém líčení přes všechnu svou ironii bezděčně svraštil čelo.

»Ale proč mluvíš do takového chladu? Není škoda tvého času a sil?«

»Říkají mi to časem. Kdyby šlo pouze o mne, měli by snad pravdu; ale o mne, pane, neběží. Je nás málo, kteří do toho chladu mluvíme; velmi málo nás je, kamaráde. A ti druzí rvali se přede mnou a hodně dlouho přede mnou, leckdo by rád už vším bacil. Ale jak to udělat? Odchod každého jednotlivce znamená stížení situace těch, kteří zbyli; a tak by to bylo něco jako deserce.«

»A věříš, že n u t n o to dělat?«

»Věřím. Směj se mi, Floriáne, ale věřím tomu. Snad je to pošetilost, ale jsem čím dále, tím větším pošetilcem. Nemám ilusí; vidím obtíže a lopotu. Ale co dělat? Nikudy jinde nelze mi jít a tož ku předu bez hurrá! Zrovna jako ta stará lutristka si říkám: vydržet se musí. Vždyť už lidé tomu na kloub přišli a mluví o politice lutristek.«

»Co platna víra, není-li možno ji sdělit? Sám říkáš, že se ti nepodařilo probořit led. Konec konců vede vás několik marný monolog!«

»Zase pošetilost, které věřím: že není nic marno. Může být pro mne marno, pro přítomné marno; ale sázíme stromy pro budoucnost. Vraťme se k tomu procesu: jednou přece snad svůj velký proces vyhrajeme. A pak řeknou budoucí, že přece bylo dobře, byli-li u nás pošetilci a lutristky. Konec vše napraví!«

»Přál bych ti to!«

»Přál bys, ale nevěříš,« usmál se Vořech. Já věřím, ale nevím, mám-li sám sobě to přát, a nevím, měl-li bych to přát jiným. Neboť útraty procesu budou značné.«

»Ty platí strana, která prohrála.«

»Všichni, kamaráde, budeme je platit! Poražení i vítězové!«

»Myslíš na válku!«

»Myslím.«

Zůstal jsem nevěřícím Tomášem, kterým jsem byl vůči Nepovímovi. A usmíval jsem se, jako ve vlaku.

»Teď? Brzo? Později?«

Pokrčil rameny.

»Zítra, pozítří, což já vím? Jisto, že to bude, nevím, kdy to bude.«

»A věříš v dobrý konec?«

»Rozeznávejme. Věřím v dobrý konec, ale věřím také, že se ho mnohý z nás nedočká; snad my dva také ne.«

»Nepovím věří v trochu jiný konec, nežli ty!«

»Nepovím — Čehona? Věří Svatý Skrčený ještě v šťastnou hvězdu Habsburků a v jejich

historické poslání? Cituje ještě »Naši nynější krisi?«

»Více než kdy jindy!«

»Je to setrvačnost, lepší věci hodná. A přece viděl Vídeň v nedbalkách a zná všechny její slabosti. Ne pouze to: všichni známí říkají mi, že na vídeňské půdě nebylo mnoho Čechů horlivějších. A jeho děti chodí jen do české školy!«

»Má svůj národ rád... na svůj způsob.«

»Budiž mu odpuštěno; ale že Vídně neprohlédl!«

»V sílu Vídně příliš nevěří. Věří spíše v sílu říše. A věří v sílu Německa.«

Ohýnek staré vořechovské ironie vzplál opět v jeho očích.

»Nemá nepravdu. Pouze v jediném bodu asi bude háček. Lidé i říše mohou právě tak hynout a zahynout na svou přílišnou slabost, jako na svou přílišnou sílu. A nejkormutlivější je, spojí-li se přílišná slabost s přílišnou silou a hrají společnou hru. Nediv se, starý kamaráde, že to vše mám v hlavě; cestou do Prahy vystoupil jsem v Benešově a šel malou procházkou na Konopiště. Také Čehonovi bych přál této malé procházky; nemýlím-li se, potkal jsem dokonce následníka.«

»Jaký učinil na tebe dojem?«

»Na dojem ze setkání tak mžikového nechtěl bych přisahat; ale tak mi připadalo, že může znamenat stejně konec jako počátek. Nic mezi tím. Zdá se to být umíněný, ctižádostivý hlaváč! Dokonce prý i blázní. Tím hůře pro mír!«

»Rodí se tam prý nové Rakousko.«

»Možná,« odpověděl Vořech prudčeji a důrazněji, než mluvil až dosud. »Ale snad,« pokračoval, »snad se tam také zrodí nové Čechy. Nepochybně mohou veliké plány přivolat veliké katastrofy. Nás stále nazývají »katastrofálními politiky«. V našich silách není ani přivolat, ani zamezit katastrofy; říkám jenom, že není dobře před jejich možností a snad i pravděpodobností zavírat oči.«

Pamatuji si slovo za slovem tuto větu, kterou zrovna jako by nepřítomnému Nepovímovi odpovídal; často jsem vzpomenul později na tento hovor před nádražím, jež se tenkráte zvalo Františkovým a nyní nese jméno Wilsonovo. Stáli jsme u stanoviště povozů takořka sami; davy cestujících za našeho hovoru dávno už se vytratily.

»Jedu tramwají, nejedeš také?« tázal jsem se Vořecha.

Podíval se na hodinky.

»Přejdu parkem. Musím ještě do výkonného výboru. Přijdu zrovna tak včas!«

»Nebylo by přece jen lépe psát dramata?« opakoval jsem. »Upřímně to řeknu, co myslím. Nikdo nenapíše to, co ty nenapíšeš; to, co děláš v politice, mohl by dobře dělat kdokoli jiný.«

Pokrčil rameny a v jeho očích kmitlo cosi jako stesk.

»Kamaráde, najdeš-li takového muže, ochotného to dělat za mne, pošli ho za mnou; adresu znáš, buď ubezpečen, že ho uvítám se všemi po-

ctami a s nadšením. Ale já nevěřím v existenci takového muže. Lidé neradi čekají a našinec počká si dlouho, dočká-li se kdy!«

Proti tomu těžko bylo co namítat. Podal jsem Vořechovi ruku na rozloučenou a vskočil do přijíždějícího vozu. Stál jsem na zadní plošině. Vořech hleděl za mnou zase už s uličnickou grimasou.

»Uvidíš-li Čehonu, pozdravuj; už asi oba dohrajeme svou roli; plaudite, amici!«

Pozdravil jsem. Tramway se hnula a Vořech zmizel mi na dlouho s očí.

XIV.

Řekl jsem už, že jsem si často připomněl výroky Vořechovy, když přišla katastrofa, v niž nevěřil Nepovím a věřil Vořech. Ale měl také pravdu můj druh, váhal-li volat to, co přijít musilo, mluvil-li o těch, kteří se nedočkají; měl strašnější měrou pravdu než mohl čekat a si přát. Prchla tehdejší léta, pod strašnými dojmy válečnými vybledaly vzpomínky. Všechny nás nějak dostala válka do svých spárů. Vraždila, zraňovala fysicky anebo zmrzačovala duševně. Přivykali jsme bídě, srdce tvrdla; zesprosťačovali jsme, a přece v tom rmutu a kalu dní zůstával čistý kouteček, ukrytá touha. A čím hůře bylo, tím víc rostla touha.

Můj osud nebyl z nejkrutších; relativně vzato i o štěstí dalo se mluviti. Dík fysickému neduhu, o kterém se mi podařilo ve vhodný okamžik a vhodnými prostředky přesvědčiti vojenské lékaře, byl jsem prost vojenské služby. Už to byla výhoda nemalá; ale také finančně nestál jsem si nejhůř. Je ovšem pravda, že po odchodu koncipienta na vojnu a za choroby starého, zkušeného solicitátora musil jsem pracovat za tři až do vysílení. Ale mělo to tu výhodu, že na přemýšlení málokdy mi zbylo pokdy. Sotva že jsem přeslabikoval zprávy vojenského štábu. Za dob tehdejších stýkal jsem se s málokým; bylo-li pokdy, trávil jsem čas raději v rodině, kde mohl jsem mluvit bez obav. Okřál jsem mezi dětmi, byla-li hlava těžká a srdce těžké; i tehdy děti uměly se smát a štěbetat, jako ptáček na jaře se rozezpívá! Bylo pak možno zapomenout, že zuří už třetí rok válka a konec není dohledný; bylo možno pustit s mysli padlé i zničené. Všichni se stali egoisty víc či míň a každý sháněl, co dovedl sehnat v pudu sebezachování, ať už to bylo kilo mouky nebo čistý kouteček, v němž by bylo možno vydechnout a pozapomenout na hrůzu a na hnus!

Nejkrutější válečná zima byla 1917. Byla drsná a dlouhá. V kterousi únorovou neděli popadl mne nepřekonatelný neklid. Snad vznikl z přepracování, zabýval jsem se tehdy pří velmi komplikovanou a pracnou, snad i tíseň obecná silněji v onen den na mne dolehla, byloť to nejsmutnější období světové války a stále nějaká hrůza

nad námi visela. Děti se po obědě seskupily kolem mne jako obyčejně, smály se jako jindy, skotačily jako jindy, má žena vykrákala Jendu za vlasy, zkoušejíc, jak dlouho mladý mužíček mlčky to bude snášeti; teplo bylo v pokoji, milo bylo v pokoji, jako by sem nemohlo zlo a bída: přece však jsem nedocházel úlevy, kterou jsem jindy pocítil. Pocítil jsem naopak potřebu chůze a úplné samoty. Vypil jsem černou kávu, zažertoval, zahromoval, a hajdy ven do zasněžených ulic.

Byla venku hotová Siberie. Měl jsem teplý zimník a hrdlo ovinuto teplým šálem. Přes to ostrý mráz popoháněl k rychlejší chůzi. Vyšel jsem bez cíle. Nevím, jak se to stalo, ale dělo se to tehdy za války: bezděčně jsem přešel most a malostranskými ulicemi stoupal ke královskému hradu, bezděčně vyšel z hradního dvora, zamířil jsem okolo arcibiskupství k Břevnovu a k sv. Markétě. Málokoho jsem potkával; vždyť ruce křehly, uši pálily, nemilosrdně fičel studený vítr. Hladové vrány, jež se oné zimy až do města samého hladově uchylovaly, pokrývaly černými skvrnami veliké, bílé plochy zasněžených polí a v tichu zimního odpoledne nesmírně tesknĕ znělo jejich krákorání. Proletěl jsem, hnán zimou, nekonečným Břevnovem až k svaté Markétě a rozběhl se po mírně stoupající bělohorské silnici. Myslil jsem, nemyslil; můj neklid spadl se mne a měl jsem příjemný živočišný pocit zdravého člověka, vdechujícího svěží vzduch v zasněžené přírodě. Našel jsem, co jsem dnes ani

doma nenašel, oddech a zapomenutí. Kromě skřehotání vran jenom rachocení nákladního vozu kdesi přede mnou rušilo naprostý klid přírody.

Čerstvý sníh chrupal pod mýma nohama. Zahleděl jsem se vpravo; oči mé těkaly od Zeyerovy aleje k oboře Hvězdy. Kupodivu, řekl jsem si; nezabloudil jsem tam od studentských dob, kdy jsem bloudil jednou na podzim, už za zhasínání dne, pustou oborou okolo šestihranného sídla Filipiny Welserovny. Maně jsem si uvědomil, že Vořech byl tenkrát zamlklý a napiatý, jako by hledal, co mi unikalo. A od dávného výletu studentského zabloudila má vzpomínka do dob nedávných. Čtvrt roku před tím setkal jsem se se známým novinářem, který mi pošeptal mezi jinými novinkami:

»Slyšel jste už? Vořecha už si také odvezli! Ale byl také hrozně neopatrný!« Pozapomněl jsem na to. Nebyla to neobyčejná zpráva. Rozteskňovali jsme se jako mladí kluci v den rozsudku, vyneseného nad Omladinou, nad osudem odsouzených a nestydím se za slzy, které tenkráte vyhrkly mi z očí. Ale otupěli jsme všichni válkou. Možno se divit? V době, kdy sama smrt v nejstrašlivějších podobách zevšedněla, mnohem spíše zevšedněl vězení. Zvykli jsme si na jiné rozsudky! Celkem vzato, byl to druh válečné epidemie a to ještě ne nejhorší. Tož jsem vzal na vědomí, že Vořecha odvezli jako mnoho jiných a že jako mnoho jiných obývá celu posádkového vězení. Teprve nyní Hvězda připo-

menula mi osud starého kamaráda. A kráčel jsem silnicí, sleduje očima zubatou zeď obory, jako by ona skrývala vzdáleného druha. Ale směr cesty jsem nezměnil, kráčel jsem dále silnicí k Řepům.

V čerstvém, neporušeném sněhu našel jsem stopy; ne takové stopy, jaké jsem před více než dvacíti lety našel na cestě k Strašnicům, provázeje Nepovíma — Čehonu, paralelní stopy, jež místy k sobě se blížily v úmyslu ne nepřátelském, aby zase šly paralelně dál. Rozhodně neběželo zde o milence: vedle šlépějí muže dospělého zjistil jsem na prvý pohled drobné, dětské šlépěje. Otec se synem, řekl jsem si. A pokračoval jsem bezmyšlenkovitě v cestě; mnoho, říkal jsem si, dal by Vořech za to, kdyby mohl volně kráčet po mém boku. Ale řekl jsem si to a bezmyšlenkovitě šel jsem dále. Naučil jsem se, bráti klidně na vědomí, čeho změniti jsem nemohl. Před mýma očima vyskytly se černé jakési body: dohánět jsem chodce, jejichž stop jsem si povšiml před málo vteřinami. Nebylo divu, že jsem je dohánět. Starší muž vykládal cosi hošíku, zastavuje se chvílemi a živě gestikuluje ukazoval cosi drobnému posluchači. A když jsem se docela přiblížil, zaslechl jsem slova, povzneseným hlasem pronesená, v nichž se chvělo marně tlumené pohnutí.

»Podívej se dobře tam na tu zeď, dolů, směrem k Ruzyni: tam umírali poslední naši vojáci!«

Podivný byl dojem těchto slov: stanul jsem

přimrazen a zadíval jsem se, kam drobnému hošíku ukazoval kmet. Jako by rouška padla s obrazu, teprve v této chvíli já, lhostejný před chvílí chodec, pocítil chmurnou skutečnost. Tam dole vpravo končila tragedie, která se rozvinula po levém mém boku, pláň, kterou uvádím, je pláň, jež nese nejsmutnější jméno našich dějin, a kostelík, který vidím na konci vesničky před sebou, je chrám Panny Marie Vítězné, postavený z vděčnosti k té, jež byla heslem císařských v den osmého listopadu 1620! A myslí mi zněla slova profesorova, dávno pod práh vědomí zapadlá, chmurně, jako znění umíráčku: »Pozdě až opadly mlhy a bitva začala!«

XV.

Stál jsem tak jako k zemi přirostlý, a k jaké zemi! Pronikavé oči mluvčího pátravě na mně spočinuly. To, co řekl, a co snad ještě chtěl říci, nepotřebovalo svědků: vždyť se snad pamatujete ještě, jak druh druhu nedůvěřoval v oněch dobách. Slova nebyla by stačila na uklidnění obav; ale v mých rysech zračilo se patrně pohnutí, jež bylo působivější. Buď jak buď, nedůvěřivá, ostrá otázka: Kdo jsi a proč nasloucháš? ustoupila mírnějšímu výrazu. Nejevil jsem se už vetřelcem, ale členem společného, tajného bratrstva, který tajným znamením se legitimoval

neznámému bratru. To mi umožnilo vytrvat v posici, jež by jinak byla nesnesitelnou.

Muž. jenž promluvil k hošíku, byl pokročilý šedesátník, ale vysoký a statný, s tvářemi zardělými mrazem a větrem za pravidelného pohybu na volném vzduchu, bílým knírem, jak Žižku z Trocnova Aleš zpodobil; sangvinik prudkých a výrazných pohybů, který mnohem živějším připadal než hošík před ním, křehoučký a zimomřivý, desítiletý, soudil-li jsem podle tělíčka, starší, soudil-li jsem podle očí, z nichž mluvila inteligence předčasně vyzrálá, jak bývalo u mnohých válečných dětí. Bylo to poplašené holátko, letu ještě neschopné a přece po něm toužící, vydané přísné a kruté zimě. Všiml jsem si u muže i u hošíka podrobnosti příliš časové; smutečního floru, jehož tragiku vysvětlil mně další rozhovor.

Hošík si mne nevšímal; díval se směrem, který mu naznačil děd, a sledoval napjatě linii zdi, jako by hledal v bílém sněhu ztracené, krvavé stopy děje dávno minulého. Pak se zadíval na děda a posléze formuloval otázku, jež ho zřejmě trápila, otázku, která měla přízvuk námitky a snad i pokárání.

»Tatínek n e b y l naším vojákem?«

Překvapující otázka vnukova děda uvedla ve zmatek; maně se opět utkaly naše pohledy, beze slov se dorozumívající. Ale pak odpovídal děd perně a neuhýbavě na nebezpečnou otázku:

»Tatínek byl vojákem, a nerad; byl by rád byl naším vojákem, ale nemohl bojovat, zač by byl

chtěl, a padl, zač nechtěl. Ti zde, hochu, aspoň pro svou věc a pro své umírali. Padli jako poslední bitvy už ztracené; snad mohlo být jinak, snad by i vítězit byli mohli. Nesuďme ty, kteří padli u zdí Hvězdy. Smekni. Poslední vojáci čeští zde zahynuli, aby se mohli první zroditi. Na takových mrtvých vlast stojí.«

Podivná byla moc posledních slov, s neskonalou trpkostí, ale také s neskonalou oddaností pronesených: »Na takových mrtvých vlast stojí.« Smekl jsem klobouk, chladu přes vlasy dávno prořídlé nepociťuje; horký pocit studu mne zalil. Všichni, přiznejme, máme nemilou nějakou protivnou vzpomínku na psí ony časy; něco je, nač neradi vzpomínáme. Šli jsme, dejme tomu, přes mrtvoly a přeslechli bolesné úpění umírajících, jež ještě dnes občas zazní do našeho snu v teplých peřinách na bezpečném lože; vždyť za války i za míru nutí krutý život jít přes mrtvoly a přeslechnout volání o pomoc. Ale až v onen den jsem se zastyděl nad svým egoismem k živým a mrtvým. Hanbil jsem se, do krve hanbil za svou lhostejnost k osudům celku; hanbil jsem se za to, že jsem vstoupil na tato místa jako lhostejný chodec, který cítí fysickou i duševní potřebu provětrání. Teprve nahodilé mé setkání s neznámými, teprve slova, slyšená od bělovlasého muže se zardělými tvářemi, připomněla mi, že jdu po půdě Bílé hory. Ale slova starcova i ty mi připamatovala, kdož zatím, co já shánět živobytíčko pro sebe a rodinu, zatím, co jsem sledoval obecné heslo smutných oněch dob,

strašné heslo: »Spas se, kdo můžeš!« dali své existence v šanc. Vzpomněl jsem si na ty, kteří vztyčili náš prapor na západě i východě. Vzpomněl jsem si na ty, kteří cestou milosti prachem a olovem popraveni. Vzpomněl jsem si na obžalovací spis veřejnost vzrušujícího politického procesu, když se dostal pokoutně do mých rukou. A všechno to, co jsem slyšel na půl ucha a četl ledabyle, nabývalo významu a nutkavého, hlubokého smyslu a podstaty. Na mrtvých vlast stojí! Ti, kdož vše v oběť dají, připomínají po věky budoucím, že vždy znova nutno vše v oběť dát. Připomínají, že nežijeme jenom pro sebe, nýbrž jsme články řetězu, který spojuje osud dávno mrtvých s osudem dosud nenarozených. A v tomo okamžiku znovu, ale daleko vtíravěji a trapněji vrátila se vzpomínka na lhostejnost, s kterou jsem přijal zprávu o osudu starého kamaráda, necítě pospolitost našeho osudu a našeho poslání: on je já a já jsem on a my všichni za veliké té bouře jedno jsme!

A pocítil jsem hlubokou vděčnost k muži, který slovy, náhodně mnou zaslechnutými, odhalil mi tuto pospolitost; pocítil jsem vděčnost i k tolikrát veršem i prósou proklínané Bílé hoře, že promluvila jasně do mého svědomí. Přistoupil jsem mlčky k neznámému, stiskl jsem ruku jeho, ne jako konvenčně se stiská: jako bratr bratru ji stiskne, když se loučí na neshledanou. A nebylo třeba slov; tenkrát, bohudík, jsme si ještě rozuměli. Bělovlasý kmet s mladýma očima a mladou vírou opakoval mé nekonvenční

stisknutí a pokynul mi přátelsky, odcházeje. Každé slovo bývalo by všední a zevšednělo by dojem setkání; a jaký smysl mělo znáti občanský život vzájemný? Na okamžik druh druha poznal ve tmě, přerušené bleskem; něco bylo před tím a potom, ale bylo to podružné a náhodné. Jen tam na silnici bělohorské prabytost svou jsme poznali! Nechal jsem předejít dvojici, z níž prvý měl život za sebou a druhý před sebou ... podle předpokladů lidských! Děd ještě k vnuku hovořil, slova občas zalétala ke mně, ale mně nepovídala nic nového nebo aspoň málo nového; vždyť také já znal všechny podrobnosti o s m é h o l i s t o p a d u. Také já sledoval ustupující vojsko královské na ústupu, po bojích u Rakovníka v útěk přecházejícím, až na tuto výšinu; také já znal prvou předzvěst porážky, noční přepadení neopatrných Uhrů v Ruzyni; také mně byla známa nekázeň mužstva i důstojníků, unikajících za noční tmy za hradby pražské, ježto prý bitvy nebude. Znal jsem každý detail mlhavého podzimního dopoledne v císařském i královském táboře. Znal jsem rozložení vojsk, sestavení jednotlivých šiků i délku průčelí bitvy. i to jsem věděl, že početní slabost nebylo možno vyrovnat převahou posiční, poněvadž nebylo ani pokdy ani dost materiálu, aby se vybudovaly náspy včas. V mé paměti ožil úspěch levého křídla královských arkebuzírů, jež přinutilo k útěku kyrysníky císařské. Dominikána s mariánským obrazem jsem viděl očitě před sebou; útěku pluku Thurnova jsem vzpomenul a slov, jež

jej provázela: »Začátek jest povážlivý, ale ještě všechno může býti napraveno.« Episody Kristiána z Anhaltu jsem si byl vědom, jenž na chvíli uvedl smělým útokem v pochybnost úspěch císařských; také toho, že v pravé chvíli nikdo nevyužil příležitosti, ani ti, kdo pasivně čekali v oboře Hvězdy, ani jízda uherská. Vše mi bylo známo až do konečného zhroucení a agonie pravého křídla, zoufalého a marného boje u zdi obory královské, kde jako hromada dříví mrtví leželi.

Ne, toho všeho už mi nebylo třeba; všechny vzpomínky mladých let se obnovily rázem. A čarovný proutek, který vzbudil do nového života mrtvou minulost, bylo několik slov, jež zavál dobrý vítr na mou bělohorskou procházku.

Čím déle žiji, tím více ustupuje prvotní můj skepticismus něčemu, co, chcete-li, zvete vírou v Boha, chcete-li, vírou v určení; ne ve fatalistickém smyslu orientálního kismetu, který říká nám, že vše je marno, ale v smyslu opačném a povzbudivém: nic není marno, co se zdá marným.

Že jsem postál a pomalu kráčel za dědem a vnukem, nechtěje se vtírati do jejich hovoru, zima mnou náhle zatřásla. Probral jsem se z dum a uvědomil si, že časný zimní soumrak padá už na bělohorskou pláň. Rozběhl jsem se zpět, chtěje se zahřáti. Letěl jsem úprkem, jako kdysi vojáci Fridricha, zimního krále, z bitvy prohrané. Ale zcela jiný byl ve mně duch. Bývalo za války, že těsně za sebou šly dojmy nejdrtivější

i nejkrásnější, vedle chvil hanby že byly čisté, povznášející chvíle. Tak i tehdy bylo: pocit úlevy a důvěry v budoucnost vystřídal pocit skličujícího ponížení, který mne zachvátil. Dojem slov pozdějších očistil dojem prvých; tíha Bílé hory nemohla překonati naději, že možno a nutno změnit porážku ve vítězství. Vědom si skromných sil, sliboval jsem si, že v dosahu své možnosti aspoň něco učiním: nabídnu druhovi svého mládí právní pomoc! Usmějete se, a vím, proč: ani v oné chvíli nezapochyboval jsem okamžik o tom, že právní má pomoc v době čirého bezpráví a zvůle vojenské bude zcela ilusorní pomocí, jež na osudu Vořechově sotva co změní. Ale od počátku jsem vám nenamlouval, že jsem hrdina, výslovně k tomu se znaje, že jsem člověk v š e l i j a k ý. A u takového člověka odhodlání, podat ruku pronásledovanému druhovi, znamenalo vykročení z opatrnického, chráněného úkrytu do nečasu a psoty. Odhodlá-li se všelijaký člověk hasit, co ho nepálí, je to přece jen jisté přihlášení se k praporu, byť by hlásící se byl jako spolubojovník sebe nicotnější. Nemyslete si, že v době, kdy každý reklamuje nějakou zásluhu o svobodu domoviny, také já jdu se svou troškou do mlýna; jsem si vědom, že to byla povinnost, jíž jsem hodně pozdě dostál, a chlubit se věru není čím; nedělám nic lepším, než to bylo, ale chraň bůh, abych také to, co bylo krásné v nás všech, chtěl nějak zpitvořiti. Byli jsme kleslí na duchu, zhrubli jsme válkou, uhýbali jsme se snad i povinnostem, ale přece nám občas do tmy hvě-

zda zasvítila; a já neviděl cestu tak jasnou jako za tmy večera, jež padla už na Prahu, když jsem procházel opět královským hradem!

XVI.

Jsou úmysly, které se rozplynou v dým, jakmile jsme se jedenkráte dobře na ně vyspali; aspoň tím se však mohu pochlubit, že jsem provedl, co jsem si umínil na bělohorské pláni. Vrátiv se domů, byl jsem vesel; skotačil jsem se svou drobotinou, dokud nešla spat. Když je žena uložila na lože, kam se jim nechtělo, dokud ospalost je nepřemohla, považoval jsem za svou povinnost říci jí, jaký mám úmysl. Vyslechla klidně, aniž brvou pohnula, sdělení, že chci dopsat Čehonovi, který byl ve Vídni auditorem, o svém úmyslu nabídnouti Vořechovi právní pomoc a za tím účelem vyžádat si povolení návštěvy. Řekla prostě a jednoduše:

»Dopiš!«

Dopsal jsem. Obratem ruky dostal jsem Nepovímovu odpověď. Byla obšírná. K jeho cti uvádím, že mi sám nabídl zprostředkování návštěvy. Projevoval s osudem Vořechovým přátelskou účast. »Dalo se to čekat,« napsal, »ale přesto je to politování hodné. Je to fantasta, ale ne špatný člověk. Pamatuješ se, co jsem před válkou říkal? Bohužel, byl jsem dobrým prorokem. Vořech je básník, ne politik, a jako básník

je dokonalý romantik. Chápu a ctím tvou nabídku; pamatuji se dobře, že jsi střízlivě posuzoval jeho fantasie a že tvá nabídka plyne z lidské účasti nad kamarádovým neštěstím. Opakuji: chápu a ctím tvou nabídku. Ale jsem tvůj kamarád zrovna tak jako Vořechův. A jako tvůj kamarád a člověk o zdejších poměrech informovaný musím ti ještě toto říci: rozmysli si dobře, než to učiníš. Nejsi sám; máš rodinu, máš ženu a děti a odpovídáš také za jejich osud. Kdo se může krýt, ať se kryje; to káže pud sebezachování. Bláznovství je vystrkovat pro nic za nic hlavu ze zákopů jako terč nepřátelské palbě. Povídám: pro nic za nic. Usuď sám: jsi advokát a jako advokát jistě nevěříš, že bys Vořechovi pomohl. Věříš-li, velmi se mýlíš: nic se nedá dělat. A ještě něco k tvé informaci: případ Vořechův je komplikovaný, má mnoho spouvinníků a vyšetřování se protáhne pravděpodobně ještě hezkou řadu měsíců. Mohl jsi u jiných případů pozorovat, jak to chodí. Nemáme na spěch se svými procesy; stali bychom se přebytečnými, toť rozřešení hádanky. Sto proti jedné sázím dokonce, že vůbec nedojde k procesu Vořechovu; věci na frontách vyvíjejí se velmi rychle a zvláště na východě čekají nás dramatická rozuzlení. Příteli, ti, kteří se utěšovali, že »Rus je s námi«, budou prašeredně zklamáni. Dostává se mi dostiučinění na celé čáře. Ale k věci: nabídka právní pomoci je zhola zbytečná. Nejlépe po mém rozumu učiníš, nevmísíš-li se do ošklivého procesu ani jako obhájce. Ale chceš-li mocí mermo se

nabídnout, učiň tak aspoň opatrně. Řemeslo je řemeslo; ale nekompromituj se zbytečnou vřelostí a nápadným zájmem. Dixi et salvavi animam meam. Trváš-li na svém úmyslu, obrať se na auditora Dra Hollitschera, jenž je vyšetřujícím soudcem Vořechovým, a požádej ho o rozmluvu za účelem nabídky právní pomoci. Promluvím s Hollitscherem, kterého trochu znám, a vylíčím mu vše pokud možno v světle příznivém, akcentuje tvou spolehlivost. Než budeš mluvit s Vořechem, navštiv mne určitě! Mám pro tebe leccos zajímavého! Na shledanou! Tvůj Nepovím.«

Setrval jsem samozřejmě při svém úmyslu; sám Nepovím ani o tom nepochyboval. Dopsal jsem auditoru Dru Hollitschrovi a Nepovímovi současně odpověděl, že nečiním si ilusí, ale že snad Vořechovi nebude nemilo, bude-li moci promluviti v jednotvárnosti vězeňského života s dávným druhem, a že vyhledám ho, jakmile přijedu do Vídně. Od Nepovíma došla obratem zpráva, že mluvil s Drem Hollitschrem a že mne čeká; o dva dny později dostal jsem z vojenského návladnictví v Tigerstrasse vyřízení svého dopisu, stručné, ale dík hovoru s Nepovímem zdvořilejší v závěrečné floskuli, kde bylo cosi o kolegiální úctě. Návštěva byla povolena na 12. března, na desátou hodinu. Podepsán Dr. Hollitscher. Oznámil jsem telegraficky Nepovímovi svůj příjezd. Velkých cestovních příprav jsem nečinil: večerním vlakem tam, večerním vlakem nazpět. Bylo to nepohodlné, ale musil jsem šetřit časem.

Zima, jak snad čtenář pamatuje, byla v březnu právě tak tuhá jako v únoru. Protáhla se vlastně až do pozdního jara. Ono předjaří, jež má všechno křehké kouzlo probouzející se vesny, naplňuje však vědomím, že není ještě pravým, konečným jarem, tenkráte neexistovalo vůbec. K tomu se dostavil katastrofální nedostatek uhlí, který vedl k poruchám všeho druhu a také dopravnictví nemálo ohrožoval. Kdo se však dal na vojnu, musí bojovat. A trocha nepohodlí sem, trocha nepohodlí tam! Povečeřel jsem ještě v rodinném kroužku a pak se vypravil na nádraží. Bylo ještě pokdy. Procházel jsem se dvoranou nádraží, když jsem potkal muže, který mi připadal znám a jehož jsem přece nedovedl zařadit do určité rubriky.

Při druhém setkání umínil jsem si věci přijít na kloub. Kdyby se naše oči byly setkaly, byl by se pravděpodobně okamžitě problém rozřešil. Ale kdež pak podívat se do očí! Známý neznámý chodil tu jako hromádka neštěstí; zhroutiv se krutou nějakou ranou, sklonil bezmocně hlavu a sklopil zrak. Jeho ruce chvěly se spíše nervosou nežli zimou. Byl asi mého věku, o dva, tři, čtyři roky mohl snad býti starší. Vše na něm prozrazovalo neklid; vrcholu dostoupilo jeho znepokojení, když se objevila ve dvoraně policejní uniforma. S kým to mám co činit? Je to defraudant, který prchá před odhalením? Je to politický zločinec? Člověčku, nebudeš se dlouho skrývat, řekl jsem si; dříve či později honicí psi přece jenom do lýtka se ti zakousnou.

Známý neznámý zdál se rovněž přesvědčen o marnosti svého usilování. Policejní uniforma zmizela mu s očí, ale jeho výraz nestal se o nic veselejším; dnes či zítra, mluvila jeho zoufalost. Ale co mu hrozí dnes či zítra?

V tom známý neznámý, vraceje se po třetí, svraštil husté své brvy a svraštil svou tvář tak zvláštně a podivně, že naráz jsem si uvědomil jeho totožnost: takto vraštil brvy, takto svrašťoval svou tvář a takto trhal rukou pouze jediný člověk na světě. Přes dvacet let uplynulo od podivného našeho setkání »na T o č n í k u« v předvečer atentátu na místodržitele Thuna, který se jen hříčkou náhody nestal skutkem. Vše viděl jsem jako dnes: pas do Německa, který měl mu v Mnichově umožnit setkání s krásnou P o m o c n i c í; doggu, pozůstalost po Nejvyšším Palci, na Borech v žaláři upějícím.

A jeho hrdé: »Pomsta půjde naposledl« Nu, a také příštího dne jsem ovšem vzpomněl krásného májového dne, který tak hanebně rozcuchal mé iluse! Ano, byl to Habakuk, ale ovšem vlastně Rorejs, poněvadž od chvíle, kdy jsem v knihovně paní Mandelíkové uviděl překlad anglického historického románu »Habakuk Brown, historie puritána«, nepochyboval jsem o tom, jak vznikl Rorejsův spiklenecký pseudonym.

Usmál jsem a přistoupil k blížícímu se právě Rorejsovi.

»Bůh tě pozdrav, Habakuku!«

XVII.

Habakuk — Rorejs škubl sebou vyděšeně. Jeho hrůza, vrcholná už před tím, podivným řízením osudu přece ještě vzrostla. V jeho očích byl výraz zvěře, lapené do pasti, která slyší blížící se kroky hajného a marně sebou škube v železech. Hluboký, zoufalý vzdech se vydral z Habakukových prsou.

»Nepoznáváš mne? Nedivím se. Také já tě nemohl poznat. Uplynulo už mnoho let od časů, kdy jsme chystali aten —.«

Nedořekl jsem. Habakuk-Rorejs chytl mne s posunem tonoucího, který i břitvy se chytá, za límec mého zimníku. A z jeho zbledlých rtů vydralo se zoufalé zaúpění: »Zadrž, kamaráde!«

Nedořekl jsem. Rorejs rozhlédl se kolem, nezaslechl-li kdo strašné slovo. Ale daleko široko nikdo tu nebyl, kdo by byl mohl být nebezpečným svědkem našeho hovoru. Teprve po zjištění, že vzduch je čistý, vracela se barva do Rorejsova obličeje. Ale ruce se mu stále ještě nervosně třásly.

»Vyděsil jsi mne,« skoro šeptem mi vytýkal. »O takových věcech není dobře mluvit veřejně v dnešní době!« A po habakukovské pause, tak dobře mi známé z minulosti, zaúpěl znova tak, že až srdce to drásalo:

»Kamaráde, kdybys znal mou situaci, nežertoval bys tak krutě!«

Zastyděl jsem se bezmála. Co se přihodilo Ha-

bakukovi, že je tak rozrušen? Ale nebylo pokdy zavádět o tom rozhovor, bylo nutno nastupovat.

»Kam jedeš?« optal jsem se.

»Do Vídně!« zněla odpověď. Ale toto »do Vídně« mělo tragický přízvuk, asi jako »na šibenici!«

»Jedu také do Vídně,« odpověděl jsem bez tragického přízvuku. »Pojedeme spolu?« Neodpovídal, nečekal jsem také na odpověď a vlekl jsem ho k nástupišti. Měli jsme štěstí. Vozy nebyly přeplněny, ba podařilo se nám dokonce obsadit volné poslední kupé. Rorejs-Habakuk klesl bezvládně do jednoho kouta, já obsadil jiný kout.

»Co je ti?« tázal jsem se, vida, že opět počíná blednout.

»Jsem zničen,« povzdechl Rorejs beznadějně. »Z té cesty už se nevrátím!«

»Ale tak mi řekni přece, co se ti přihodilo?« vyhrklo ze mne. Počínal jsem být už trochu netrpěliv.

Zaprosil umírajícím pohledem o trochu mé trpělivosti.

»Vše ti povím, kamaráde; nech mě však dříve sebrat myšlenky!«

Nechal jsem Habakuka sbírat myšlenky. Sbíral je dlouho; nenaléhal jsem už. Vlak se rozjel a dávno už byl za Prahou, když hromádka neštěstí, která seděla v koutě, počala projevovat známky života, a v pološeru ozvala se tlumená otázka:

»Spíš?«

»Nespím,« odpověděl jsem.

»Povím ti celé své neštěstí. Včera jsem měl výslech. Auditor Hollitscher mne vyslýchal.«

»Jako svědka?«

»Jako podezřelého!«

»A z čeho jsi podezříván?«

»Velezráda z toho kouká, milý brachu, kvalifikovaná velezráda.«

»A čím jsi ji spáchal?«

»To je to, milý kamaráde: nespáchal jsem nic, leda hloupost. A ta hloupost se mi vymstila. Svého času jsem odjel k svému švakrovi na Moravu. A má hloupost spočívá v tom, že jsem naznačoval, ovšem důvěrně a jen v intimním kroužku, že jsem odjel v důležitém poslání.«

»Do Švýcar?«

Užasl.

»Jak to víš?«

»Mohu si to myslit: Habakuk zůstal Habakukem. Jenomže doba není na žerty.«

»Ale vždyť já nic dále neříkal, nic povážlivého. Důležité poslání může být jakékoli poslání. Nemluvil jsem přece o politickém poslání!«

»Naznačoval jsi to pouze.«

»Naznačoval, nenaznačoval, bylo to přece jen všechno důvěrné!«

»A jak se stalo, že jsi byl vyšetřován?«

»Máme u nás anonymního udavače, jsme mu na stopě, ale zatím nic dokázat nemůžeme. Ale podle písma duši bych za to dal, že je to žid Kantor. Jednou dojde udání o panslavistických rejdech, po druhé o demonstračních projevech

sympatií ruským a srbským zajatcům, po třetí o neloyálních výrocích a agitaci proti válečné půjčce.«

»To všechno na tebe?«

»Bůh chraň! Ještě to! Dal jsem si dobrý pozor. Vím, jaká je doba, a nedám se chytit. Nikdo nemůže proti mně uvést jedinou vážnou věc. Ale v tomhle případě jsem mluvil zbytečně mnoho. Čert mi nedal dobře dělat. Chtěl jsem se dělat zajímavým, a takhle to skončilo. Fackoval bych se!«

»Nečiň si násilí,« vyzýval jsem Habakuka trochu dvojsmyslně.

»Udání přišlo: že jsem veřejně přiznal cestu do Švýcar s důležitým politickým posláním; s p o l i t i c k ý m, a já vůbec o politice nemluvil.«

»Ale nenechali tě ve vazbě, jak vidím!«

»Zatím mne nenechali, ale co není, může být. Půltřetí hodiny trval výslech. A jaký výslech! Samé chytačky! Řekneš ano — zle, řekneš ne — chyba. Na štěstí mohu svědky den po dni prokázat, že jsem nebyl za hranicemi!«

»Jak můžeš dokázat, žes tam n e b y l?«

»Tím, že dokážu, kde jsem byl. Opustil jsem působiště jenom na ten týden, co jsem byl na Moravě. A tu mi může spousta lidí dokázat, že jsem byl v Olomouci, zatím co současné důležité politické poslání vedlo mne do Švýcar.«

»Nu, je-li tomu tak, jaké strachy?«

»Tobě se řekne: jaké strachy! Ale což dnes není všecko možno? Nabídnu důkazy, a nepři-

pustí důkazů. A co jim brání konec konců, aby mne dali zavřít na celou dlouhou dobu, po kterou může trvat vyšetřování?«

Pokrčil jsem rameny.

»Jsi-li tak citlivý, neměl sis hrát s ohněm! Jiného nežli sebe vinit nemůžeš. Leda toho udavače. A s tím jsi mohl počítat!«

»Ale důvěrná sdělení, důvěrná sdělení,« zalomil Rorejs rukama.

»Nu, zatím tě nezavřeli, a nezavřeli-li dosud, s největší pravděpodobností nezavrou! A co tě vede do Vídně, když máš už výslech za sebou?«

»Sháním protekci — — Mám vzdáleného příbuzného u císařského dvora. Je v podřízeném postavení, pravda. Ale právě tací lidé mohou udělat nejvíc. Ostatně neběží o nic jiného, než aby spolehlivá nějaká osobnost označila mne vojenskému návladnictví za muže věrohodného a spolehlivého!«

»Za muže věrohodného a spolehlivého? Nu, Bůh ti dej štěstí!«

Rorejs byl rozmrzen. Nevím, čím byl více rozmrzen, zda tím, že celý jeho případ nebral jsem vážně, či že jsem nebral vážně jeho osobnost. Nepokračoval už v tomto hovoru, svalil se opět do svého koutečka, dobře se zahaliv do houní a těžkomyslně zašeptal:

»Máš-li škodu, o posměch se nestarej! Dobrou noc!«

A vydatné chrápání, jež se ozvalo záhy nato z Habakukova kouta, dokazovalo, je-li správnou

fráse o spánku spravedlivých, že rozhodně je krutou křivdou podezření, jako by Rorejs kdy byl zajel s důležitým politickým poslá-ním někam do Švýcar.

XVIII.

Ráno v dobrém s Habakukem jsme se rozešli. Slíbil jsem mu dokonce zaťukat u Čehony, nemohl-li by zatlačit. Konec konců přece jen Rorejs na svůj způsob do života mne uvedl, a bylo-li už v jeho povaze hrát roli spiklence, proč bych právě já tak příkře soudil jeho zálibu? Horší role jiní hráli a nedostali děsivého předvolání!

Nepovím očekával mne na nádraží a zavezl mne do svého bytu. Ozvěna přinesla nám čaj a zákusky, pozeptala se, zdrávo-li vše u nás a jak je nyní v Praze draho. Pohovořili jsme si o aprovisačních svízelích, vzrostlými dětmi se mi paní Nepovímová pochlubila a pak, vypozorovavši, že je zrovna její přítomnosti dost, ponechala nás svému osudu. Nepovím nabídl mi krabici viržinek a pak se rozhovořil:

»Častokrát vzpomínám na poslední naše setkání. Pamatuješ se také na náš rozhovor ve vlaku? Mnoho jsem čekal, ale tolik jsem přece nečekal. Jedenkrát za tisíc let přišla krásná příležitost. Mohli jsme na černé tabuli všechno Debet smazat; na věky mohli jsme zabezpečit svou národní budoucnost. Dlouhé trvání války dalo nám

na tisíc krásných příležitostí, i mohli jsme být úspěšnými předbojovníky vítězných mocí ústředních, mohli jsme zprostředkovat mezi vítězi a poraženými a těžit z porážky těchto a z vítězství oněch pro sebe a budoucnost. A zatím přihodilo se, před čím už tenkráte tak důrazně jsem varoval: několik nerozvážných fantastů spojilo svůj i náš osud s věcí ztracenou!«

»Jsi si tím jist?«

»Ano,« odpověděl Nepovím s větším důrazem. »S věcí naprosto ztracenou! Vy v Praze nevidíte snad, co byste mohli a měli vidět. Ale my zde musíme vidět, kdybychom nechtěli! Příteli, kdybys viděl strašnou tu moc, tu ohromnou organisaci, ten drtivý stroj, který se zve německou armádou! Ne pouze vojenská síla tu je, ale strašnější síla technická, úžasná pohotovost hospodářská a nejstrašnější morální vůle vítězit stůj co stůj! A na koho my spoléháme? Francie bude ráda, uhájí-li sama holý vlastní život. Sama sobě pomoci nemohouc, jak mohla by pomoci nám? Nadějeme se pomoci od Anglie? Ale Angličani jsou obchodníci, kteří všecičko rádi prodají, i nás, Francii, cokoli prodají, bude-li to dobrý obchod. A Rusko? Věříš ještě v Rusko, Floriáne?«

Nepovím ztlumil hlas. Byla by to skoro habakukovská pausa, kdyby mi opravdu nebylo bývalo úzko. »Povím ti, co je s Ruskem. Je to ostatně veřejné tajemství, věc ne dnů, ale snad hodin. Rusko je v koncích. Zprávy v novinách otiskované nejsou balamucením čtenářstva. Bru-

silovova ofensiva byla posledním napětím ruských sil. A zhroutilo-li se Rumunsko, bylo to z větší míry dokladem zhroucení Ruska. Stojí před rozcestím: buď separátní mír, nebo revoluce. Separátní mír znamená vítězství mocí ústředních. Je-li situace ústředních mocí dobrá dnes, kdy mají proti sobě na širé východní frontě ještě Rusko, jak bude, až se armády této fronty uvolní k akcím na západě a na jihu? Francie vykrvácela u Verdunu a s Italií, tuším, příliš vážně nikdy jsi nepočítal. Prohra dohody je zpečetěna. Únava a beznaděj vynutí si mír, čím dřív, tím líp. Nebude to mírové jednání, bude to kapitulace na milost a nemilost. A věříš, že kapitulující budou chtít a moci nás chránit? Druhá možnost je revoluce. Nebude pak separátního míru, ale stejně ruské fronty už nebude. Vždyť je přece vyloučeno, aby revoluční Rusko pokračovalo ve válce, když získalo úspěch právě agitací protiválečnou. Rusko bude moci o štěstí mluvit, podaří-li se mu těžký úkol vnitřní konsolidace. V Rusku nastává rozvrat. Pád carův byl by pádem poslední autority; po pádu jejím přišel by nezbytně chaos. Všichni běsové Dostojevského by se rozběsnili. Tolik aspoň přiznáš, že tento chaos učiní Rusko na dlouhou, dlouhatánskou dobu neškodným ústředním mocnostem. Získáme čas, a čas je v této chvíli všechno. Nezapomeň, že ještě jedna výhoda pro nás tu bude a snad ještě větší než samo zmizení ruské fronty: prolomení blokády. Na Sibiři je statisíce německých a našich zajatců, jejichž návrat vyplní

všechny dnešní mezery. Na Sibiři jsou nepřebrané zásoby potřebného materiálu všeho druhu. Poslední naděje dohody se takto zhroutí, a nezbude jí než zoufalost. Chápeš, jakou trpkost musí pociťovat člověk, který vidí to vše a pozoruje, jak několik nerozvážných blouznivců, neoceňujících střízlivě politických skutečností, spojuje a už jaksi spojilo náš osud s věcí ztracenou! Krvavé slzy by člověk plakal! Jak chtějí ti nešťastníci před syny a vnuky skládati počet ze své proklaté politiky?«

Z vět Nepovímových mluvilo neotřesitelné přesvědčení, jež až výmluvným ho činilo. Jeho opravdový pathos neminul se plně účinkem, třeba jsem se pokoušel bránit se. Ale má obrana omezila se na nesmělou, chudou větičku:

»Snad se mýlíš!«

»Ne, nemýlím se,« odvětil Nepovím, vzpurně hlavou zavrtěv. »Vidím vše z blízka. Nevíš, jak strašně, až zoufale mi bývá. Asi tak, jako Žerotínovi bylo za hloupého povstání, jež skončilo Bílou horou.«

Zamrazilo mne. Ale tu v nejtěžší chvíli pochyby vzpomněl si na příhodu z bělohorské pláně. Připomněl jsem si děda, který nad hrobem syna, padlého pro cizí věc, vnukal vnukovi víru v lepší budoucnost domoviny. »Poslední vojáci čeští proto zde umřeli, aby se první mohli zase zrodit. Na mrtvých vlast stojí.« A mrtvým starcovým nebyl Žerotín.

»Snad se důkladně mýlíš, Nepovíme,« řekl jsem pevněji než dříve. »I ve svém soudu o Že-

rotínovi se mýlíš i ve svém posudku přítomnosti. Žerotín měl více viny nežli pravdy. Připusťme, že stavové pochybili, počavše boj. Jakmile však boj začal, byť i nešťastně, bylo povinností Žerotínovou, aby přispěl ke konci šťastnějšímu. Zjišťování chyby mohlo jenom ochromit a zeslabit, ale nemohlo odčiniti, co se stalo. Žerotín je nejnešťastnější figura bělohorské epochy. A ty upadáš v žerotínovskou chybu: zápas tu je, námi nebyl vyvolán, třeba se vede o nás: a ty káráš chyby, místo co bys přispěl k šťastnějšímu konci. Domníváš se, že dobře vidíš, poněvadž vidíš příliš zblízka; ale vidíš zrovna tak úsek bitevní jako my a tvá chyba je, že stojíš na vídeňském úseku!«

Ale v té chvíli Čehona, stojící poblíž okna, zaslechl zvenčí jakýs křik a nervosními pohyby otevřel okno. Napjal jsem sluch, abych rozpoznal, co křičí kolportér. Ale Nepovím ušetřil mi práci:

»Slyšíš, kamaráde?« ptal se mně skoro se soucitem. »Zvláštní vydání: Revoluce v Rusku!«

Zamrazilo mne až do kostí. Bylo mi, jako by výkřik kolportérův právě ve chvíli rozporu s Čehonou znamenal rozhodnutí Prozřetelnosti proti věci, kterou jsem se pokoušel hájit. Nemohl jsem popříti, že jeho mínění o důsledcích ruské revoluce mělo ráz veškeré pravděpodobnosti. Zhroucení carství v nejlepším případě znamenalo d o č a s n é paralysování ruské vojenské moci na nějaký čas. Mohlo však také přivodit naprosté její zhroucení. Po čas, po který Rusko bude mimo

hru, uleví se mocnostem ústředním a přitíží se Dohodě; snad ne v té míře, jak Nepovím čeká, ale byť by jen třetina z toho, co Nepovím prorokoval, se uskutečnila, bylo by proč se bát.

Výkřiky kolportérovy opakovaly se a každý znova zraňoval. Nepovím mlčky zavřel okno a obrátil se ke mně. Měl sebevědomý, vítězný výraz člověka, který konečně mohl prokázat, že měl pravdu. Ale tázal jsem se, vida tento Čehonův výmluvný pohled, je-li vše, mít pravdu. Opět jsem se zachvěl; snad to byla zima, jež vnikla do pokoje otevřeným oknem, snad také hrůza, že ve chvíli, kdy smrtelně ohrožena otčina, synu jejímu k radosti postačí uspokojení, že on se nemýlil.

»Ještě šálek čaje vypij,« pobízel Čehona. »Chvěješ se všecek!« Nenamítal jsem ničeho a vypil ještě šálek čaje. Bylo mi ho třeba.

XIX.

Onoho dne povolil poněkud krutý mráz, ale neznamenalo to ještě vlahou březnovou pohodu; nepříjemně sychravo bylo. Opustil jsem Nepovímův byt velmi znervosnělý. Všechno mne dráždilo; výkřiky roznašečů zvláštního vydání, stejně jako netajená radost čtenářů pouličních. Pro bodré Vídeňáky jako pro Čehonu revoluce Ruska znamenala počátek konců Dohody; a svrchovaně už třeba bylo, aby injekce nějaké na-

děje přenesla Vídeň přes trampoty, které posléze také na místo residenční dolehly. Oči chodců usmívaly se radostně: Mír, vítězný mír!

Přirozeně, že cesta ulicemi nezlepšila mé nálady. A tak jsem došel k budově vojenského návladnictví v Tigergasse, třeba ne jako lev řvoucí, ale na míru nejvyšší sklíčen a roztrpčen.

Myslete si, co chcete a pokládajte mne třeba za pověrčivého: souhlasím s romanopiscem, který tvrdí, že poslání určitého domu vtiskuje mu zvláštní, osobitý ráz. Budova, před kterou jsem stál, byla sama o sobě bezvýznamným činžákem, jakých je v milionovém městě bezpočet. Ale po schodech tohoto činžáku, v ničem se od jiných nelišícího, přešlo tolik bolesti a tísně, na každém jednotlivém schodu tolik už bylo zastavení křížové cesty, že i na samu budovu přenesla se ta tíseň a ten bol. Jakým chmurným, dvojsmyslným pojmem stala se spravedlnost za války! A oč chmurnější a dvojsmyslnější byla rakouská vojenská spravedlnost! Uvykl jsem si prostředí soudní síně, v níž bylo mi často zápasit o svobodu a také někdy o život klientův; ale po tomto schodišti těžce nějak se mi stoupalo.

Přede mnou stoupala také pomalu a těžce paní s dceruškou. Mluvily česky.

»Nesmíš plakat, Haničko, tatínek by huboval,« napomínala matka.

»Nebudu plakat, maminko,« ujišťovalo děvčátko.

»Až tě tatínek obejme, víš, co máš dělat!«

»Neměj starost, maminko, nikdo nic neuvidí!«

V tom zaslechla matka mé kroky. Posuňkem přikázala dcerušce mlčení. Děvčátko zčervenalo, ale podívalo se na mne zpytavě černýma hurážnýma očima: Slyšel jsi? A kdo jsi?

Pousmál jsem se přátelsky na drobné děvčátko a pošeptal mu do ouška:

»Pěkně dát pozor!«

Chtěl jsem Haničce stisknout ruku na rozloučenou. Utrhla však bázlivě; skrývala v ní zjevně drahocenný svůj poklad. Pokynul jsem hlavou a významně se usmívaje prstem jsem se dotkl rtů.

Voják, který konal službu v předsíni, pověděl mi, kudy jít. Také vojenské návladnictví bylo plno veliké noviny. Zaslechl jsem cestou úryvky hovorů vojáků, pro něž zvláštní kouzlo počínalo mít krátké, významné slůvko: m í r.

Ohlásil jsem se v úřadovně Dra Hollitschra, který mne dal uvést do své kanceláře. V hovoru mezi čtyřma očima byl to fidélní Vídeňák, v civilu advokát, »kolega«. Letmo se dotkl hovoru, který měl s Nepovímem, »jehož přátelství si velmi ceníl« a konstatuje, že úřední povinnost brání mu šířit se o případu Vořechově, důvěrně přece jenom vyslovil naději, že »historické události, jichž jsme právě svědky, v důsledcích svých povedou k mírnějšímu posuzování různých politování hodných příhod válečných«. Nevyslovil slova amnestie, ale naznačil její možnost výrokem, že »vítěz může a má být velkomyslný!«.

Pozoruhodná byla přeměna, která se udála s Drem Hollitschrem, jakmile naše tête-à-tête

bylo přerušeno. Úsměv jeho zkameněl, bonhomní výraz přecházel v úřední, korektní, oči zpřísněly a vztyčil se v celé výši ve vojáckém postoji. Taková změna to byla, jaká v přírodě se udá, zakryje-li mrak sluníčko. Nepoznal bych Dra Hollitschra.

Ale neměl jsem příliš pokdy zabývat se touto změnou. S daleko větší pozorností zadíval jsem se na předvedeného druha, vstupujícího do pokoje s němou úklonou. Vořech měl za sebou několik měsíců vazby: měl nezdravou barvu vězňů, ze své cely jenom pramalinko na vzduch vycházejících. Chvílemi kašlal; ale jinak nezdálo se mi, že by byly důvody k nějakým obavám. Trochu se nepochybně stupňovala stará jeho nervosa; pro jeho neklidný temperament čtyry stěny, do kterých byl uzavřen, znamenaly málo příznivé podmínky existenční. Už při posledním setkání bezprostředně před válkou konstatoval jsem, že vous i vlasy Vořechovy prokvétaly; od těch dob přirozeně ještě více zešedivěl; ale jakmile pominulo napětí prvých vteřin, měl zase starý svůj trochu ironický výraz bystrých očí a starý svůj úsměv, který dráždíval za přešlých let jako projev odboje.

Stiskli jsme si ruce.

»Přicházím ti nabídnout právní pomoc,« začal jsem, hledaje přirozený tón, ale marně. Vořechovi také se to zrovna nedařilo.

»Děkuji ti, milý kamaráde; hlavně ti děkuji, že jsi vůbec přišel. Je to tak pěkné, vidět někoho od nás a tak zřídka se to přihodí. Ale pokud se

tvé nabídky týče, myslím, že mi není třeba pomoci. Pan auditor mohl by to, tuším, potvrditi!«

»Je to vaše právo, vzíti si právního zástupce,« odvětil auditor v neproniknutelném, korektním postoji, aniž reagoval přímo na slova Vořechova.

»Počkáme s tím při nejmenším. Až by se stala věc aktuální, přihlásím se. Nebude to, tuším, tak brzo!«

Byla to otázka, nebyla to otázka? Auditor zachovával mlčení.

Hovory, jejichž svědkem je vojenský auditor, vedou přirozeně k jisté konvenčnosti. Bezprostřednost projevu jest ochromována vědomím úřední kontroly; opatrnost i ostych káží zamlčet slova, jež by se jinak drala na rty. Minuty míjely a nepochybně Vořech byl právě tak málo spokojen tím, co říkal, jako já. Svých otázek a odpovědí uvádět nebudu; na mou otázku, jak se mu daří, odpovídal, že poměrům přiměřeně; konstatoval, že má příležitost doplňovat své vzdělání lektýrou a přemýšlením, jenomže teď až nazbyt je času, jehož míval nedostatek. Posléze projevil podivení, že čím větší zdála by se theoretická možnost duševního soustředění v samotě samovazby, tím hůře že někdy bývá v praksi; k nějaké větší práci že se marně snaží rozhoupat. Ale oddechu konečně že je také třeba. Trochu že je zima letos a uhlí patrně málo; ale snad už nějak to půjde, není už daleko do jara.

Auditor podíval se na hodinky. Opravdu, půl-

hodina uplynula, než jsem se nadál. Bylo třeba se rozloučit. Vořech podal mi ruku.

»Jsi hodný, žes vzpomněl na kamaráda. Ani nevíš, jak ta návštěva zpestří jednotvárný život. Sem do Vídně však tě nemohu často zvát; máš jistě hodně práce. Ale podáš-li čertu prst, chytne celou ruku. Napiš mi o sobě časem několik slov. Také dopis je pro nás událost. Čteme jej jako román starého Dumasa: nejprostší věci jsou nejvzácnější. Žijeme jinak nežli vy a musíme si život jinak zařídit. S bohem! A Prahu ode mne pozdravuj!«

Auditor napsal služební lístek pro starého vousáče, který čekal na Vořecha v předsíni. Požádal mne, abych chvíli ještě posečkal, než odejde voják s Vořechem.

Po odchodu svědků výraz Hollitschrův ztratil svou komisnost. Ledové jeho vzezření změnilo se opět v bonhomní výraz. Nabídl mi dokonce cigaretu.

»Řemeslo,« povzdechl. »Co dělat? Žít a nechat žít, pokud to totiž jde. Povím vám to mezi čtyrma očima: Jistě, že máme každý jiné sympatie a jiné antipatie. Snad byste se, ctěný kolego, za určitých předpokladů mohl státi mým vyšetřovancem. A také já o ledačems ledajak soudím. A líbí se mi, že se hlásíte ke kamarádu v tísni. Na shledanou při lepší příležitosti. Půjde-li vše tím tempem, kterým to jde teď, snad už opravdu nebude panu Vořechovi třeba advokáta!«

Rozloučili jsme se ve vší zdvořilosti: vyprovodil mne až ke dveřím úřadovny. U nich ztuhl,

zkomisněl a zahlédl-li ho kdo z podřízených v otevřených dveřích, viděl zase vojenského auditora comme il faut.

Pospíchal jsem dolů s pocity smíšenými. Sdělení auditorovo postavilo věci do světla zcela jiného. Nepřemýšlel jsem předtím o souvislosti, jež by mohla být mezi ruskou revolucí a Vořechovým osudem. Amnestie! Často už se o ní stala zmínka. Bylo by to teď seriosnější?

XX.

Čekalo mne dole milé překvapení: když jsem vyletěl z budovy, zpozoroval jsem asi sto kroků před sebou vousáče s Vořechem. Zrychlil jsem ještě svůj let a v málo vteřinách jsem se k nim přiblížil na pět kroků. Vtom však Vořech významným pohybem mi naznačil, že není radno přidat se k nim zrovna zde v Tigergasse. Vzduch nebyl bezpečný! Zpomalil jsem tudíž krok a sledoval jsem posta s Vořechem v neměnné vzdálenosti do bezpečnějších končin.

Setkání toto naplnilo mne radostí. Všiml jsem si bedlivěji Vořechova průvodce. Byl to každým pohybem bodrý, těžkopádný venkovan, který se marně nutil do předepsaného vojenského postoje; uniforma naprosto se k němu nehodila a on k ní. Do padesátky mnoho mu asi nechybělo. Byl dobromyslný blondýn a modré jeho oči rozzářily se zjevně nadějí, jež v něm a ve všech budila zpráva ruská. Usmíval se shoví-

vavě, opatrně se při tom rozlíželeje, není-li na obzoru nebezpečného svědka jeho shovívavosti, všechny předpisy přehlížející.

Nahmatal jsem v náprsní kapse nějaké to cigaro, bez něhož nebylo tehdy radno na cesty se vydávat. Kuřivo všechny dveře otvíralo. Po chvíli dal mi Vořech znamení, že mohu se připojit k nim. Nabídl jsem uniformovanému průvodčímu Vořechovu několik kuba. Spočinul na nich roztouženým pohledem a odmítaje je slovy »Přísně zakázáno!« laskal svým pohledem nabídnutý dar. Slovní odmítnutí znamenalo jen krytí ústupu do předem připravených posic. Opatrně se rozhlédl, nežli přijal cigara. Široký úsměv rozhostil se po jeho tváři, když pravil:

»Děkuji pěkně! Vykouřím je na počest míru!«

»To si ještě chvíli počkáte!«

»I když mír není, už je tu záloha na mír. A brzy my všichni půjdeme — my i vy!«

Při posledních slovech obracel se k Vořechovi, který nebyl touto perspektivou tak nadšen jako bodrý Tyrolák, neboť p o s t byl z kraje Andrease Hofra. Zjevně však nepokládal Vořech za oportunní projevit slovy rozdílné své názory a také drahého daru nechtěl ztrácet. S napjatým očekáváním se mne otázal:

»Co říkal Hollitscher?«

»Zrovna to, co říká tento pán: čeká konec války a amnestii!«

Vořech se zachmuřil.

»Rusko mne naplňuje neklidem. Čekal jsem to, co přišlo, a upřímně řečeno, bál jsem se toho.

Pro nás i pro Rusko jsem se toho bál. Je Rusko takové, jaké je dnes, demokracie schopno? To je prvá otázka. Není-li jí schopno, znamená revoluce počátek zhroucení. A pak je druhá těžká otázka: co znamená zhroucení Ruska pro nás?«

Povšiml jsem si, že vůbec nereagoval na zmínku o amnestii, jako by tato věc byla zcela podružnou.

»A amnestie je ti lhostejná, kamaráde?« optal jsem se přímo.

»Lhostejná? Ne. Mohlo by mi být lhostejným něco, co mělo pro nás osudný význam? Amnestie neuděluje se pro nic za nic. V tomto případě znamenala by konec národních nadějí, zpečetění prohry. A řekni to doma, setkáš-li se příležitostně s někým, kdo v těchto dobách nese odpovědnost za to, co činíme či nečiníme: ani jeden z nás by nedal přednost svobodě vlastní před osvobozením domova. Opakuji: ani jediný. O mne neběží: jsem tu nováček, zatím co jiní ztrávili tu leta. Jsem tu samozřejmě, zatím co jiní přišli náhodou. Ale také ti, kteří přišli sem náhodou, nechtějí kupovat svobodu vlastní na účet svobody všech. Nebyli snad velezrádci, než přišli sem, ale zde se jimi přesvědčením stali.

Kdybys mohl s kterýmkoli z nich beze svědků promluviti, jistě ti každý řekne: bojím se amnestie! I méně zběhlý v politice pochopil ve vězeňské škole, že dunajské dary jsou dary danajské. A přesto, že časem i krušno, nebo právě proto, každý si říká, že bylo by horší, kdyby oběť stala se zbytečnou. Po janošíkovsku: upekli jste

si nás, tož nás i sněztel Jenom nic nedodělanéhol Amnestie udělená jednotlivcům Rakouskem mohla by politicky znamenat amnestii Rakousku, ne námi, ale národem. A Rakousko nesmí být amnestováno. Kdybys jednoho po druhém se optal, jinak mluvit nebude. Soused ve vedlejší cele má hlad a jsa náruživým kuřákem hyne touhou po cigaretě. Je ženat, má děti. Zrovna teď nedochází mu z domova po tři týdny jediný lístek a poslední zpráva, kterou obdržel, mluvila o chorobě jeho ženy a jeho hošíka. Představ si, kamráde, jak se to leží na kavalci v cele samovazby. Každého rána vídám ho při úklidu z chodby; leží zamračený, půl je v něm chandra a půl vztek. Ale neradil bych ti, abys vyslovil před ním slůvko amnestie. Ne, ani jediný z nás na ni nesedne. Ale což vy venku? Upřímné slovo, milý kamaráde: vydržíme to. Ale abyste vy venku to vydrželi!«

Kašel přerušil jeho slova. Snažil jsem se ho uklidnit, pokud se týče domova. Ujistil jsem ho, že se to pomalu lepší. Dobře není, ale bylo hůře a bude lépe, jak všechny příznaky ukazují. Útisk z nás rozeštvaných a rozbitých učiní jediný celek; mohutní zase národní myšlenka.

»Děkuji ti,« odpověděl Vořech tichounce nějak a pohnutí skrývaje. »To byla pomoc opravdová,« a pousmáv se, dodal: »ne ta právní. Děkuji ti za sebe a za nás všecky. Neboť my se o nic tak nebojíme, jako o domov. Ruský otazník je zlý; poškodí nás možná, hodně nás poškodí, ale nezabije, nezabijeme-li se sami. My-

slím, že se náš Tyrolák mýlí a všichni druzí mýlí: to, co se stalo v Rusku, nezkrátí válku, prodlouží ji spíše. V jedno věřím pevně: vítězství mocí ústředních je holá nemožnost. Jiná je věc, musí-li vyhrát Dohoda. Na tuto otázku dá teprve osud odpověď. Ale buď si tak či onak, naše povinnost je vydržet do konce. Vydržet bez amnestie a bude-li nutno, také s amnestií; ale bezpečnější to bude bez ní. Jsme zatraceně sentimentální národ, my Češi!«

Několika slovy zmínil jsem se o ranním hovoru s Čehonou a o pevné víře Čehonově, že vyloučením Ruska ze zápasu věc dohody bude ztracena.

»Čehona je Čehona. Bude věřit, i kdyby šídla padala, v Rakousko a v jeho budoucnost. A Vořech je Vořech; také já budu věřit, i kdyby šídla padala. A tak nezbývá, než aby Prozřetelnost rozhodla o sporu, který jsme začali ještě v gymnasijních lavicích.«

»A věříš v Prozřetelnost?«

Ironie zmizela z Vořechových očí při těchto slovech; pevně a vážně hleděl mi v tvář.

»Věřím, a čím dál, tím více věřím.«

Oddechl jsem si a vyhrklo ze mne:

»Já též.«

»Je dobře,« pomalu propověděl Vořech, »že válka, která tolika lidem vzala víru, také ji někomu dala.«

Po celou dobu našeho hovoru kráčel Tyrolák poblíž nás, opatrně se rozhlížeje; jeho neklid sílil v poslední chvíli, blížili jsme se oblasti po-

sádkového vězení a nebezpečí rostlo. Vořech všiml si dříve než já napětí našeho průvodce.

»Bude nutno skončit pro dnešek rozhovor, třeba byl mi sebe vzácnější. Blížíme se hotelu a náš Tyrolák větří. Je to dobrý člověk a ví bůh, že strašně nerad bych se mu špatně odvděčil za jeho ochotu. Bude dobře, když se zde rozloučíme. Můžeš, libo-li, sledovati nás v uctivé vzdálenosti. S bohem!«

»A na shledanou při lepší příležitosti, jak říkal auditor.«

»Ale ne té, kterou myslil. A ještě jednou, ať s námi v Praze nekšeftují! Ať zůstanou pevni. My zde můžeme jim pouze držet palec; buď ubezpečen, že tak všichni upřímně činíme. Pozdrav všem.«

»I Čehonovi?«

»I Čehonovi!«

Srdečně stiskli jsme si ruku na rozloučenou. Poděkoval jsem Tyrolákovi, přál mu dobré vojančiny a přistrčil mu dvacetikorunu na přilepšenou. Usmál se širokým úsměvem, zasalutoval a děkoval srdečně, opakuje jediné své přání:

»Abychom už všichni mohli jít domů!«

D o m ů, d o m ů, jak vroucí zvuk mělo u všech tentkrát toto slovo! Obecně zvroucněl vztah k rodné půdě. Ne pouze pro to, že znamenalo přístav po plavbě bouřlivé a nebezpečné; ale že to právě domovina, půda, jejímž dotekem možno ztracených sil opět nabýti!

Smekl jsem klobouk a nechal jsem své společníky popojít asi deset kroků, nežli jsem je sle-

doval. Dobrý Tyrolák šel, co noha nohu mine, naprosto ne krokem vojenským, stále ovšem opatrně se rozhlíželeje. Vořech chvílemi se ohlédl za mnou; výmluvné jeho oči říkaly, co ústa nemohla: Vytrvat, až do konce vytrvat! Maně jsem si oživil v paměti jeho pohled, když četl jsem později verše, jimiž parafrazoval heslo nevím už čí: »Aut non tentas, aut perfice!« Pokynul jsem mlčky hlavou. Byl to slib, jemuž jsem podle skrovných sil také dostál.

Sledoval jsem pár, tak zvláštním osudem spojený, až k černožlutým vratům posádkového vězení. Post zazvonil, černožlutá vrata se otevřela a Vořech i Tyrolák zmizeli v nich. Dávno už zapadla za nimi vrata a já stál na protějším chodníku, upíraje svůj pohled na smutnou, nevlídnou budovu s tolika nedobrovolnými hosty.

Dva výrostkové šli chodníkem; hlasem rozchraptělým od vytrvalého křiku mluvil jeden z nich, přitahuje barevnou šálu okolo hrdla:

»Člověče, dnes byl kolosální obchod: zvláštní vydání šlo na dračku a lidé nekoukali na groš. Nikdy ještě jsem si tak nenacpal kapsu! Dnes večer udělám pořádnou díru do světa!«

A výrostkové šli hvízdajíce časový popěvek ulicí, jež se zve významně Ulicí Slepých.

XXI.

A zase uplynulo více než osmnáct měsíců; osmnáct měsíců nadějí a zklamání, zklamání a

nadějí. Brzy zdálo se, že uskutečňuje se proroctví Nepovímovo v celém dosahu; brzo byl to Vořech, který podržel vrch. Po jedinečném jaru roku 1917 přišlo rušné jaro 1918, jaro posledního napětí sil mocností ústředních, jaro posledních německých ofensiv francouzských. Po jaru 1918 léto se dostavilo s prvými příznaky konce. Po druhé Němci přiblížili se k Marně a po druhé byli odraženi; ale letní porážka roku 1918 měla všecky příznaky porážky konečné. Mohlo být různé mínění o tom, kdy přijde konec, ale brzo také v tomto směru obecné přesvědčení, že konečné zhroucení nastane až na jaře 1919, došlo korektury událostmi na frontě jižní. Zhroucení Bulharska otevřelo celou balkánskou frontu, a to byla mezera, kterou nebylo už možno zacpati. V tu chvíli nebyla už sporná porážka ústředních mocností a rozbití říše císaře Karla, ale to pouze, co se z potopy podaří zachrániti. Ale jako císař propásl příležitost k separátnímu míru, tak často v různých peripetiích válečných se nabízející, tak, dík energickému zakročení maďarskému, propásl také příležitost k vyrovnání s Prahou; Slováci byli tu kamenem úrazu. Rozhodného činu neschopna, činila Vídeň vše pozdě a nevčas. Dynastie chápala, že spása je v separátním míru, císař byl by snad ochotně realisoval starý program federalisace říše. Ale tomuto bránila Pešť, onomu Berlín: a poslední panovník neblahého rodu, kolísaje mezi různými obavami, »zmeškal spojení«. Marno bylo nabízet v poslední chvíli, co by snad bylo stačilo o rok,

o dva roky dřív. Marno bylo utíkat se k Wilsonovi o záchranu. Odpověď presidenta Spojených států vylučovala pochybnost: vše bylo ztraceno.

Ráno dne 28. října došla do Prahy zpráva, že Rakousko-Uhersko přijalo veškeré podmínky Wilsonovy. Nadešla chvíle, kterou předvídali vůdčí hlavy Národního výboru a které rozhodly se využít k činu. Z prohlášení, jež theoreticky uznávalo sebeurčení československé, učinil Národní výbor praktický důsledek: ujal se prostě vlády a prohlásil republiku.

Kdo neprožil pražský 28. říjen 1918, těžko si učiní představu o něm. Dnes nám už svoboda zevšedněla; i v paměti účastníků bledne už vzpomínka na první červánky svobody po tak dlouhé noci. Tři staletí poroby a jedenapadesát měsíců války měli jsme za sebou. Byli jsme doslova oslepeni jasem denního světla, jemuž oči naše neuvykly. 28. říjen přinášel dva: samostatnost a mír. Slavný, až trochu sentimentální byl to den. Lidé usmívali se na sebe a objímali neznámé. Připadalo nám, že všecko zlé zašlo kapitulací habsburské monarchie a všechno dobré přišlo s příchodem republiky. Srdce syté čtyřletého strádání a hoře se ráda otvírala důvěřivému optimismu. Ohromná vlna radosti nesla všecky. Vědomí jedinečné chvíle, která se nevrátí, činilo opojení ještě opojnějším. Jásaje a zpívaje táhl dav ulicemi, přerušuje chvílemi zpěv pozdravy všem, na které se tak dlouho vzpomínati nesmělo. Kde se vzaly, tu se vzaly prapory a praporečky: červenobílé, slovanské prapory,

vlajky dohodové, hvězdnatá vlajka Spojených států. Ti, kteří byli první při oslavách vítězství ústředních mocí, byli také první, kteří uvítali republiku; černožlutí vlastenci proměnili se v červenobílé. Německého hovoru jsi neuslyšel: kovaní Němci, kteří nechtěli slůvku českému porozumět, ozdobili se rychle trikolorou a mluvili plynně česky. A tak silná byla radost, že nenávist se v srdci odmlčela. Podivná revoluce! Nebylo v ní zloby. V úkrytu mezi čtyřmi stěnami třásli se lidé, exponovavší se v minulých dobách pro ztracenou věc, ne ex offo, ale s vášní. Nadáli se, že bude jim nenávistí splaceno za nenávist. Zazněl-li silněji hluk na ulici před domovními vraty, zastavil-li se průvod z prosté nemožnosti protlačit se dále, naskakovala husí kůže katanům včerejška: to už nastává chvíle posledního soudu. Po chvíli teprve umenšil se úděs: davy se nezastavily úmyslně před domem, přece jenom nějaká cestička dále se našla, z větší a větší dálky hlaholil zpěv. Ani uvěřit tomu vystrašenci nemohli, že je republika amnestovala!

Jediné popravy byly popravy rakouských orlíků, a také ty byly prováděny spíše jako veselá maškaráda! Všem se chtělo mluvit, zpívat, smát. Přeplněnému nitru nutno ulevit, když tak dlouho ústa byla zavřena. Na podstavci sochy svatého Václava vystřídalo se mnoho neumělých řečníků; mluvilo se s balkonů i z oken hotelu u Zlaté husy. Každá kára stala se vhodnou tribunou. Až se hlava zatočila nad velikou proměnou! Což kdyby to byl pouze svůdný sen, po němž přijde

škaredé, střízlivé ráno s kocovinou a rozčarováním? Ale oči neklamaly a sluch neklamal: není už návratu, není už Rakouska, je a bude svobodné Československo!

Na práci nebylo onoho dne pomyšlení. Prochodil jsem celý den, nemoha se nasytit toho, co jsem viděl. Bratřil jsem se s neznámými, výskal jsem a smál se jako mladý hoch. Sotva, že v poledne chvíli jsem našel, abych rodině přinesl noviny. Neměl jsem doma stání, a tož honem zase do ulice a z ulice na Václavské náměstí, k soše toho, k němuž úpělo v utrpení a bídě tolik zašlých generací o pomoc: Nedej zahynouti nám ni budoucím!

Davy rostly, čím více den se nachyloval. Nebylo už možno mluvit o volné chůzi. Dal jsem se proudem nést. A jak mne nesl, přede mnou kdosi mohutnou pravicí zamává:

»Dnes je nám hej; dnes se nám to zpívá. Ale když jsem jel roku 1915 do Švýcarska s důležitým posláním, to byly horší časy!«

Sousedé upřeli na mluvčího, který mne na štěstí nepozoroval, uctivý pohled. Starý pán smekl klobouk a důstojník, který kráčel vedle něho, trikolorou ozdoben, salutoval:

»Jste, pane, asi z Maffie?«

»Ano, jsem členem Maffie, a už hezky dlouho! Jsem členem Maffie a jméno mé je Rorejs. Občanské jméno; v Maffie mi říkali ‚Ultor'.«

»Exoriare aliquis nostris ex ossibus . . .« citoval starý pán.

»Ultor. Snad jste o něm slyšeli?«

»Tuším, že jsem četl,« rozpačitě odpovídal dotázaný.

»Nevadí, nevadí; Rorejs, Ultor. Nechodili jsme čtyry roky s oprátkou na hrdle přímo pod šibenicí pro čest a slávu. Byla to zatracená naše povinnost. A dneska,« zde nastala známá mi po čtvrt století habakukovská pausa, »dnešek je mi vzácnou odměnou. Čest, sláva, to ne! Nanejvýš, že jednou vezmu vnouče na kolena a po desíti letech mu pohádku povím: tenkráte, klučíku, dělal se jenerální úklid v naší domácnosti a tvůj dědeček mohl také svým koštětem kus dobré práce vykonat! Nic víc! Pro čest a slávu jsme nechodili čtyři roky s oprátkou na hrdle!«

A Rorejs, kdysi Habakuk, jehož hostem měl jsem čest být, rozhlédl se kolem rafinovaně skromným pohledem. Kterýsi nadšenec počal křičet: »Ať žije Maffie! Ať žije Rorejs-Ultor!« a ježto v onen den všichni dali všemu žít, došel výkřik ohlasu. Ale já přece jenom pocítil záchvat zlomyslnosti. Všelijaký jsem člověk, co chcete! Vzpomněl jsem si na dům v Žitné ulici s temným jeho průjezdem, na lebky Budovcovy jsem vzpomenul, útoku na místodržitele, krásné Pomocnice. A zhrouceného Habakuka z nočního vlaku do Vídně jsem vzpomenul, jeho zahanbené zpovědi za tmy v kupé. Čert mi nedal dobře dělat, a já zvolal:

»Ať žije Habakuk!«

Byl to poněkud podivný výkřik, a mnohým z těch, kteří jej slyšeli, vrtalo asi mozkem, kdo

že je ten Habakuk, o němž nikdy neslyšeli; ale také dost hodných lidí se našlo, kteří opakovali můj výkřik, jako všechny výkřiky v onen den, a třeba ne tak zvučně jako výkřik: »Ať žije Rorejs,« zahlaholilo do uší Rorejsových: »Ať žije Habakuk!«

Až jsem politoval Rorejse-Habakuka. Zčervenal rázem jako rak, tak zrudl, že jsem až strach měl o něho. Ohlédl se plaše a spatřiv mne za sebou, rukou nějak do prázdna zamával, nejsa očividně schopen slova. Byl to pozdrav, byla to prosba o milost? Bylo 28. října, kdy se tak mnoho hříchů prominulo; neoslyšel jsem jeho prosby. Pokynul jsem jen hlavou, a už jsem ani slůvka nepromluvil. Ale kupodivu: ač dav připadal před tím a potom neprostupnou širou hradbou, přece se jen v záhadném onom okamžiku podařilo Rorejsovi-Habakukovi najít kdesi uličku, kterou se vytratil. Když jsem po dvou, třech vteřinách opět upřel zrak na místo, kde stál, nebylo už daleko široko Habakuka. Buď si, řekl jsem si s úsměvem. Malé parní lázně se mu dostalo, a snad stačí toto ponaučení. Ale co chcete? Povaha je povaha; kdo se zrodil Habakukem, zůstane Habakukem. Po čase vezmu do ruky obrázkový list a setkám se tam s Rorejsovou fotografií. Lví hříva prořídla trochu; ale jinak zachycen Rorejsův habakukovský postoj: se svraštěnými brvami, zachmuřen, ale pevně dívá se Rorejs do dálky. A pod reprodukcí četl jsem tento text: Rorejs, jeden z předáků Maffie (U l t o r !), který na jaře roku 1915 v nejkritičtěj-

ším okamžiku světové války nesl významné a nebezpečné poslání do Švýcarska a vrátil se domů s instrukcemi a informacemi. K tomu malá, ale rozhorlená poznámka o malé vděčnosti přítomné doby k lidem, kteří po čtyři léta s oprátkou takořka na hrdle mezi námi chodili a budou teprve v budoucnosti doceněni!

XXII.

Odpusť, čtenáři či čtenářko, malou tuto odchylku. Ale jak Neruda napsal, »Dám vám to, jak to v torbě mám.« Nejsem spisovatel z profese; mým poznámkám chybí vypulérovanost a pletu možná páté přes deváté. Ale rozmýšlím-li si vše dobře, přece jen jakýs smysl měla tato odbočka. Setkání s Rorejsem přece jenom vrhlo stín na nezkalenou dosud mou radost. To v záhoně se mezi pěknými kvítky a svěžími listy ropucha nějaká ošklivá mihla náhle před očima. Pocítil jsem po prvé únavu až příliš vysvětlitelnou po tolikerém vzrušení. Po hluku a vzrušení celého dne zatoužil jsem po troše ticha a po chvilce oddechu. Pozastesklo se mi po domácím krbu: tam aspoň mezi květy nic ohyzdného se nevynoří! A umínil jsem si, že použiji první příležitosti, aby se dostal někam do klidnější ulice a odtud přímo domů!

Umínil jsem si, ale nebylo tak lehko opakovat zázrak Rorejsův; chvíli to ještě potrvalo, nežli

mne proud zanesl až k bezpečnému břehu. Vybavil jsem se z největší tísně. Nebylo možno říci, že by se na chodníku dalo promenovat jako jiný večer; ale tlačenice počínala být snesitelnější a sem tam bylo možno i krůček nějaký učinit. Oddechl jsem si. Ale bylo mi souzeno před odchodem z náměstí setkati se ještě s jedním známým ze svých gymnasijních let a zrovna tím, jenž je hrdinou (nemáte-li námitek proti takovému označení!) mé ledajaké knihy. Právě když jsem chtěl zabočit do Jindřišské ulice, málem byl bych vrazil do Nepovíma-Čehony. V poslední vteřině jen tak jsem zarazil; přiznám se bez mučení, že mne až poděsil výraz Nepovímův.

XXIII.

Stál tu v říjnovém večeru schoulen u kandelábru, o který se opíral. A bylo mu zjevně třeba o něco se opříti. I v nedostatečném osvětlení povšiml jsem si strašlivé bledosti jeho tváře. Stál tu, naslouchaje a neslyše, otevíraje oči a nechápaje toho, co viděl. Přišel sem mezi syny a dcery národa po staletích osvobozeného jako obyvatel jakési cizí planety. Bylo zjevno, že ne pouze nesdílí radosti a opojení davu, kolem něho se zpěvem defilujícího, ale že jí dokonce ani nechápe. V jeho očích byl děs chodce, náhle spadlého do hluboké jámy s kolmými stěnami,

jimiž vyšplhati nelze, a vidoucího za svitu měsíčního bezpočet jedovatých hadů, hlavu zdvíhajících. Rostl, dospíval a žil v určitém okruhu představ; mluvil s takovou určitostí před válkou i za války o budoucnosti a zklamal se ve svých výpočtech. V masách, jež se valily kolem, bylo spousta přizpůsobivých lidiček; jejich předpovědi zněly svého času navlas jako Čehonovy, a jako dnes oslavovali 28. říjen, oslavovali kdysi loyálně pád Bělehradu a ruské porážky. Ale přizpůsobili se dnes, jako se kdysi přizpůsobili, a dokonce raději nežli druhdy. Ne tak Nepovím; jestliže se hroutilo kolem něho vše, več věřil, a rodilo se, več nevěřil, nebyl dost hadím mužem, aby kopl do včerejšího oltáře a sklonil se před novým božstvem. V obecné radosti vyjadřoval jeho obličej kruté a neskrývané utrpení. A já, který se radoval s ostatními, stál jsem tu před ojedinělým projevem citu zcela odchylného. Tak byl Nepovím utopen ve svém trudu, že ani si mne nevšiml ještě, když jsem přistoupil těsně k němu, a dokonce ani tehdy sebou nepohnul, když jsem do něho vrazil loktem. Chopil jsem ho tedy za ruku a pátravě se zahleděl do jeho očí:

»Co je ti, Nepovíme?«

Teprve nyní se Nepovím probral ze své letargie a pohlédl na mne z nesmírné dálky. Zajímavá podrobnost: pozvedl bezděčně ruku, jako by se chtěl brániti. Před kým či před čím chtěl se to bránit? Pověděl jsem už, že onoho dne toho třeba nebylo; byli jsme všichni ochotni

cokoliv odpustit. I to jsem naznačil, že právě já neosoboval jsem si práva jiným odpouštět. Čtenář přizná mi, že nedělal jsem se lepším, nežli jsem byl. Také já, jak Kašpar Hauser zpívá, nenarodil jsem se hrdinou. Nebyl-li jsem horší jiných, také lepším jsem nebyl. Opakuji: ne příliš rád vzpomínám na vše, co bylo, a možno-li, raději vůbec nevzpomenu. V kterémsi veršíku napsal Vořech, že nejvíce nenávidí lidí indiferentních. Zcela indiferentní jsem, pravda, nebyl; ale zvlášť rád jsem kůži na trh nenosil a proto nebyl jsem povolán hráti roli kata Nepovímova. Když Nepovím stál tu stále němý a nehybný jako sloup, pokračoval jsem skoro měkce:

»Není ti dobře, kamaráde. Pojď, dovedu tě raději domů z toho hluku.« Lehko se řekne dovedu tě domů; ale v zápětí uvědomil jsem si, že vůbec neznám adresy Nepovímovy. Byl přeložen teprve nedlouho před tím do Prahy a dosud jsme nevešli ve styk. Optal jsem se Čehony po jeho bytě. Ale můj starý spolužák ztratil zřejmě řeč. Pouze v jeho očích zahořel jakýsi nedobrý plamen. Ohlédl jsem se směrem, jímž se díval. Blížil se k nám shora pitoreskní průvod, jakých onoho dne bezpočet už jsem před tím potkal: vojáci nejrůznějších uniforem, rozveselený pražský nárůdek obojího pohlaví a všeho věku simuloval tu průvod pohřební. Několik mladíků neslo portrét císařův a strhané orly a orlíčky do »krematoria«, jak ujišťoval pořadatel, parodující pompe-funebráka.

»Šťastnou cestu!« volali zvědavci.

Jistě, že z těch, kdož sledovali tento průvod, leckdo zešedivěl v stínu těchto císařských portrétů a orlíčků. Ale pocítil-li v onen večer nějakou lítost, jiné to byly pocity nežli Nepovímovy. Litoval, že to, co vidí, vidí pozdě.

Průvod se blížil. Byla to chvíle kritická. V druhově tváři byl pekelný škleb, jaký jsem nikdy dosud v rysech Nepovímových nepřistihl a jaký jsem snad neviděl vůbec. Tak strašné opovržení bylo v jeho grimase a v jeho očích, že jsem trnul hrůzou: což, povšimne-li si kdo z průvodu či sousedství Nepovímova výrazu? Ulice byla, pravda, onoho dne ochotna pardonovat staré hříchy; sotva však kdo mohl čekat, že by snesla nové urážky. Na neštěstí nebyly mé obavy bezpodstatné; průvod se zastavil právě před námi a ozval se podrážděný hlas jednoho z herců pohřební frašky:

»Vidíte ho?«

Ruka mluvčího ukazovala na nešťastného Čehonu. Sta očí se obrátilo na mého druha, zatím co mluvčí opět pozvedl svůj hlas:

»Vidíte ho, jak se šklebí?«

Nebylo třeba více slov, aby se situace náhle stala hrozivou. Skutečně se dosud Nepovím šklebil strašným svým pošklebkem, který mohl mít smysl jediný: smrtelné urážky lidu, svou svobodu vítajícího. Ozývaly se nenávistné výkřiky a hrozby:

»Pacholek Habsburků!«

»Posmívá se nám!«

»Však ho smích přejde!«

»Dáme mu na pamětnou! Tak lehce dnes domů nedoleze!«

»Mažte Rakušáka!«

»Na kandelábr s Čehonou!«

Ani vteřiny nesměl jsem ztratit, chtěl-li jsem Čehonu zachránit. Skočil jsem před Nepovíma, nedbaje, že rána pěstí, adresovaná Čehonovi, zasáhla mne. Překotně jsem apostrofoval dav:

»Je to omyl! Zadržte! Je to strašný omyl!«

Dík tomu, že psalo se 28. října, byl jsem aspoň vyslechnut. A tím bylo vyhráno.

»Kamarád,« řval jsem tuřím hlasem, »byl půl čtvrta roku na vojně a utrpěl letos u Piavy těžký nervový otřes. Od těch dob nemůže vidět portrét císařův, aniž by dal najevo svou nenávist. A tak se rozruší, že není schopen slova. Nedivte se chuďasovi. Žena mu utekla s haličským židem, tři děti, o něž se nikdo nestaral, do půl roku hlady zemřely. Zuří, jakmile vidí portrét Karlův. Vždyť ještě nedávno měl proto vyšetřování a zachránilo ho pouze prohlášení za blázna. Neubližujte chudákovi, kterého Rakousko zničilo. Ručím vám za něho: je to můj starý kamarád a dokud je při rozumu, dobrý Čech!«

Snažil jsem se všemožně krýt Nepovíma; ani ne tak před okamžitým útokem se strany davu, neboť pevně jsem doufal, že nedošlo-li dosud k útoku, nedojde k němu už. Ale měl jsem obavu, že výraz Nepovímův úplně setře dojem mých slov, ne zcela odpovídajících skutečnosti, ale zato potřebě davu, roztesknit se nad obětí. Ale ještě něco horšího hrozilo: Nepovím mohl

jedinou sebevražednou větou protrhnout pavučinu, mnou tak pracně napředenou. Proto bylo nakvap!

Podařilo se mi však; Nepovím mlčel, ukryt za mnou, a několik žen v průvodu utíralo si slzy a nositel císařova portrétu sklonil jej a plivl na obraz.

»Má ho na svědomí,« zavrčel vztekle. Poté zdvihl zase portrét a komandoval ostrým povelem:

»Dále do krematoria!«

Nebezpečí bylo pro tu chvíli zažehnáno. Dav se hnul a táhl se zpěvem dále.

»Pojď,« pravil jsem měkce. Několik kroků vedl jsem Nepovíma; pak znovu jsem si připomněl, že nevím vlastně kudy a kam.

»Kde bydlíš?« ptal jsem se ještě jednou a tentokráte jsem jím přímo zalomcoval.

Tupě a bezvýrazně, že až jsem se zalekl jeho apatie v takové chvíli, jmenoval mi Nepovím adresu. Obával jsem se opakování případu a s napětím všech sil vlekl jsem přítele, který nekladl již odpor, ale poddával se zcela pasivně mému nátlaku. Pasivně, nepasivně, hlavní věc byla, dostat ho z tak nebezpečných míst. Co chvíli objevovaly se průvody podobné tomu, který jsme právě minuli. Uf! Nemalá to byla námaha, odvléci Čehonu včas stranou! A štěstí ještě bylo, že lid, jehož středem jsem se snažil Nepovíma protlačit, byl příliš zaměstnán svou radostí, než aby v něm mohla vzniknouti nedůvěra. Patřil jinam než na Nepovíma. S tváře

mého druha zmizel na štěstí aspoň osudný pošklebek; upadl do stavu blízkého letargii. Snad ani neviděl, nač tak utkvěle upíral oči.

K bytu Nepovímovu nebylo daleko; a za normálních okolností byli bychom tam došli za necelých deset minut. V onen den trvala naše cesta půl hodiny. A došel jsem, ví bůh, fysicky i duševně úplně vyčerpán.

Stanul jsem okamžik nerozhodně před vraty domu, v němž Nepovím bydlil. Mou hlavou bleskla myšlenka, opustit zde Nepovíma; nebezpečí patrně už nehrozilo, bylo pravděpodobné, že Nepovím dojde domů mechanicky, pravda, a v jakési duševní ztmulosti, ale přece dojde. Nezvyklý můj průvod může vyvolati v domácnosti Nepovímově zbytečné uleknutí. Ale pak jsem si řekl, že by bylo ještě povážlivější, ponechat Nepovíma jeho osudu a jeho choti aspoň několika slovy nenaznačit situaci. Vždyť byla tu ostatně možnost, že lékař ukáže se nezbytným, a ujal-li jsem se jednou ohroženého přítele, nebylo by hezké, udělat to na polovic. Odhodlal jsem se tudíž přes vlastní vyčerpanost dovést Nepovíma až do jeho bytu.

Nepovím stoupal po schodech právě tak mechanicky, jako dříve kráčel ulicí. Zaryté mlčení Nepovímovo připadalo mi nebezpečnějším nejbrutálnějších výbuchů zuřivosti, neboť nesměl jsem ani okamžik pochybovati o tom, že se vnitřně dusí neřečenými slovy. Říkal jsem si, že lépe by bývalo cestou vyburcovat ho tak či onak z mlčenlivé té apatie. Ale pozdě bylo

bycha honiti. Stáli jsme přede dveřmi bytu Čehonova. Zazvonil jsem.

Ozvaly se tiché, ale rychlé kroky. Paní Nepovímová nám otevřela.

V její tváři zračil se neklid. Dlouho už čekala tam v předsíni na zvuk známých kroků. Myšlenka, že v tento den manžel se nevrací, zřejmě ji děsila. Obavy všeho druhu ji týraly, a neuklidnil ji zjevně ani můj doprovod.

»Můj bože, přihodilo se mu něco?« zvolala a její oči úzkostlivě lpěly na mých rtech.

»Kamarádovi přišlo v Jindřišské ulici v tlačenici nevolno a doprovázím jej domů. Nedovedete si představit, jaké to tam bylo. Ale nyní už je ti zase mnohem lépe, není-li pravda, Nepovíme?«

Nežli mohl Nepovím odpověděti — byl-li by totiž odpověděl! — otevřely se prudce dveře kuchyňské. Do předsíně vběhl klouček, mávající radostně v pravé ruce praporečkem s národními barvami a v levé ruce hvězdnatou vlajkou Spojených států. »Tatínku,« zvolal hoch. Ale radostný jeho výkřik přimrzl mu na rtech, když viděl výraz otcův.

Nepovím zrudl všecek, vida praporečky hochovy. Obával jsem se záchvatu mrtvice. Na štěstí provalil se pouze Čehonův němý vztek.

»Pryč s tím! Co se mi posmíváš? Máš tátu za blázna, kluku mizerná?« zaburácelo to předsíní. A než se kdo nadál, vyťal rozhorlený Nepovím synovi takový políček, že se až zapotácel a klesl k matčiným nohám. Praporečky vypadly mu

z bezvládných rukou. Nyní musil jsem zachytit paní Nepovímovou, která byla by málem rovněž padla.

»Pryč s tím,« rozhulákal se přímo Nepovím. »Chcete mne zabít, všichni mne chcete zabít!«

Uchopil jsem přítele za ruku, kterou jsem jakoby kleštěmi sevřel, a důrazně jsem zavolal na druha:

»Pamatuj se, Nepovíme!«

»Buďte klidna,« šeptal jsem pak nebohé paní. »Přejde to; je to jen záchvat, který přejde!«

XXIV.

A skutečně po výbuchu přišlo neříkám uklidnění, bylo by to příliš odvážné slovo, ale aspoň uvolnění nesnesitelného napětí. Nepovím byl stále krajně rozrušen a každá žilka v něm hrála; ale bylo už mnoho, že se odhodlal vzíti na vědomí své okolí a pocítil potřebu sdíleti s ním svůj vnitřní vztek. Otevřel dokonce sám dveře pokoje a mezi dvěma lapidárními větami zval mne, abych vstoupil.

Usedli jsme. Paní Nepovímová rozsvítila lampu. To bylo, nač Nepovím čekal. Rozběhl se ke skříni, z níž vyňal knihu v tak zvané skvostné vazbě, jak řádívala za našich gymnasijních let. Listoval v ní netrpělivě, ale ne příliš dlouho; našel, co hledal, hned v prvé části knihy.

»To je to,« pravil. »Po celý den hučí mi v hlavě tyto verše, jako by pro dnešek byly napsány.«

A počal číst.

Proč mám v živé paměti tuto recitaci, již bylo nutno označiti jako čiře diletantskou, skoro školáckou? Proč se pamatuji dosud na silhuetu čtoucího Nepovíma? Snad proto, že byla něčím ojedinělým, mimořádným v ojedinělý a mimořádný den. Hlavně však proto, že z každého slova, které četl nedovedný recitátor, mluvilo něco, co působilo i při veškeré technické nedostatečnosti mluvou vnitřního pathosu, který nelze s úspěchem padělati. Odpor a hnus Nepovímův nebyl fingován, nebyl vyumělkován, a proto slova Barbierovy Štvanice — poznal jsem, zatím co četl Nepovím, i knihu i autora, známého z mládí — dopadala na mne těžce jako ponurý, ale také nespravedlivý epilog krásného dne.

Nebylo možno čekati od Čehony, že přečte počátek básně, jež je oslavou revoluce; spokojil se posledními oddíly, které líčí její hanbu. Začal apostrofou Paříže, a jeho »Však hanba« apostrofovalo při tom Prahu. A hlas jeho, s počátku selhávající a nejistý, nabyl síly a výmluvnosti v druhé části této apostrofy.

»Ta Paříž nádherná je močál nehostinný,
jest chmurný kanál bláta pln,
kam tisíc ručejů se vleče plných špíny
a stříká tam kal svojích vln,

jest krčma darebů bez odvahy a síly
a tichošlápků potají,
jenž od vrat ku vratům, od schodů k schodům
pílí,
by chytli cíp jen lokají;
to cynická je sluj, kde tisíc hrdel vříská,
kde každý v snaze obrovské
chce urvat hadrů kus, na kterých krev se blýská
hasnoucí moci královské.«

Nepovím učinil pausu, aby nabral dechu. Potom pokračoval v recitaci. Vystupňoval-li apostrofu Paříže hlasově až do patetičnosti, chvělo se cosi v hlasu, nyní tlumeném, co působilo mocněji než pathos předešlý; a snad bylo ještě více opovržení v tomto zmírnění. Četli-li jste báseň autora Jambů v překladu Vrchlického, pamatujete se, že hynoucí království přirovnává k raněnému kanci, který leží ve svém brlohu, nemoha se hnout, s vyplazeným jazykem, pokrytým pěnou, zatím co trubka lovecká volá na něho smečku psů a fen.

A celá smečka hned se vzchopí; děsná vřava!
a skočí každý buldok v ráz,
zavyje radostí a napřed uchystává
tesáky svoje v nový kvas;
a potom přijde dav a štěkání a vytí
se valí z dolu v údol hned,
tu chrti, jamníci a buldoci se řítí,
vše vzpne se a vše řičí v před!
Ó, kanec divoký když na písku se skácí,

vpřed! Králem je tu každý pes — —
tu náš ten mrtvol jest, svou zaplaťme si práci,
své rány zubem a svůj ples!
Vpřed! není sluhy tu, který nás práská denně
vždy u nás, jakby s námi srost',
teď rychle maso, krev, krev teplou neprodleně
a nacpěme se dost a dost!
A jako dělníci, jenž s prací pílí v spěchu,
celými čumáky mu pářou plec,
a spáry, zuby jich pracují bez oddechu,
chce každý kousek míti přec!
Je třeba, do psince když po své práci zajde,
by ohlodaný hnát si vzal
a hrdou čubku svou když na práhu svém najde,
již chlup se žárlivostí vzpjal,
by ukázat jí moh' svou tlamu zkrvácenou,
kus hnátu, jenž mu v zubech zbyl,
jí s vytím hodit moh' část mrchy ohryzenou,
»zde království viz též můj díl!«

Zamrazilo mne při posledních slovech, v kterých bylo příliš mnoho opovržení i na ústa Nepovímova. Rorejs Ultor, Rorejs Habakuk objevil se před mýma očima; vzpomněl jsem si na ty, kteří sestavovali účet, dříve než bylo prohráno, a stavěli podmínky, za kterých přivolí k své svobodě. Netušil jsem, nemohl jsem tušiti veškerý kal, kterým se přebrodíme v zemi Kanaan; ale opět vylezla ropucha mezi květy, nadmutá, ohyzdná ropucha! Aspoň výkřik byl by ulevil strašnému mému sevření. Nebyl jsem však schopen slova. Také Nepovím zhroutil se úplně vy-

čerpán; paní Nepovímová vstala němě a tichounkým krokem přišla k němu, naklonila se nad ním a naslouchala starostlivě jeho dechu. Ale Nepovím, vycítiv ji za svými zády, setřásl s odmítavým zavrtěním hlavy svou únavu a pravil, snaže se přemoci trapný pocit:

»Nezlob se, příteli. Ale potřebuji být sám.«

Po všech výbuších byla intonace jeho ku podivu měkká: jako by téměř prosil o trochu klidu. Vycítil jsem, že krise už pominula a samota Nepovímovi nebude už nebezpečnou.

»Lehnu si,« dodával Nepovím. »Jsem unaven ... jsem velmi unaven.«

A paní připojila svou omluvu:

»Spí tak špatně. Nespal vůbec po několik nocí. Nebudete se hněvati?«

»Hněval bych se, kdyby mi to neřekl,« odvětil jsem s úsměvem. »S bohem, kamaráde!«

Paní mne doprovodila, zatím co on mi podal němě ruku. Za dveřmi děkovala mi tichounce, jako by běželo o spiknutí. Vyslovil jsem mínění, že krise je překonána a zítra bude dobře.

»S Rakouskem rozhodně neumře.«

Nevím, snad mne považovala za lékaře. Znali jsme se tak málo. Ale má laciná slova útěchy všecka ji rozradostnila. A opět tichounce zahovořila:

»Měla jsem takový strach. Nikdy jsem ho ještě tak neviděla.«

Dveře za mnou zapadly. Odcházel jsem z domácnosti, do které 28. říjen vnesl smutek, s podivnými pocity. Bylo mi, jako by mně na skvě-

lém a nádherném díle někdo ukazoval kaz. Není, nemůže býti, pravil jsem si urputně. Přece však už pouhá myšlenka na možnost takového kazu připadala mi rouhavou a skličující. Zaplašit všechny ropuchy ze záhonu! Chtělo se mi být doma, mezi svými; buď jak buď, svému klukovi nevyrvu z ruky praporek!

Ale na Purkyňově náměstí přece jsem se ještě zdržel. Tam jsem se srazil před svatou Ludmilou s Vořechem. A byl jsem vlastně rád, že mi přišel do rány. Pomůže aspoň smýti nemilý dojem předchozí. Smyl jej také pro tento večer dokonale. Ukázal mi oklepek prvého zákona republiky, který nesl z redakce. Sbomík zákonů a nařízení zatím nabubřel, a takové zákony v něm jsou, že těžko vylíčit radost z prvého. Pochopí kdo po časech, co cítil člověk ledajaký, ale přece konečně syn národa utlačeného, když četl prvý zákon sotva znovu zrozeného státu? Pro něho, pro juristu, teprve zákon znamenal svobodu; všechno to ostatní, jásot na ulicích, demolování orlíků, zahazování jablíček, všechna ta fantasmagorie pozdního říjnového večera mohla být něčím neskutečným, co se rozplyne, jako se to často už rozplynulo. Na prosinec 1897 jsem vzpomněl, na zimní večer své mladosti: co zbylo z rušných těch scén? Přece jen jsem trochu z cechu a za zlé mi to nemějte: od rána jsem chodil s úsměvem rozesmátou, jásající Prahou; zpíval jsem se zpívajícími, ničím jiným nejsa než částečkou celku. Ale v této chvíli slza radosti oči zkalila: zákon, toť skutečnost!

Vypravoval jsem, překonav své pohnutí, Vořechovi o Nepovímovi. Nebyl nijak překvapen.

»Nepovím je z těch, kteří nikdy neodpustí, že byli špatnými proroky. Prorokoval-li neštěstí, stokráte raději uvítá ono neštěstí, než by připustil, že se mýlil. Jsem přesvědčen, že, býti to v jeho moci, zle by se dnes pomstil historii za to, že šla jinými cestami, než které jí předepsal. Ostatně buďme klidni: posléze stane se Čehona císařství dobrým Čehonou republiky a kariéru v ní nepochybně také udělá.«

Vzpomínal jsem později na tento výrok; ale Vořech byl tentokráte špatným prorokem. Aspoň v prvé části svého proroctví.

XXV.

Nepovím udělal kariéru; jakou, nemohu říci, nechci-li prstem ukázat čtenáři na určitou osobnost. Byl, jak Vořech předpokládal, amnestován. A odmítal-li ohryzenou kost mrchy, kterou čtyři roky předtím už doporučoval odnést Denis, zbyla mu přece v republice dobrá kůstka, kterou bez cavikŭ ohryzává. Nezávidím mu ji; žít a nechat žít bylo mé heslo, a úkol advokátův je hájit a ne souditi. Nesoudím, tolik jen pravím, že něco se mi nelíbí na Nepovímovi. Republika ho amnestovala, ale on neamnestoval republiku!

Záchvat z 28. října ovšem už přešel. Nepovím nerecituje pravděpodobně nikomu už Barbierovu Štvanici. Potkávám ho a zastavím se s ním časem. Proč bych se nezastavil? Vždy něco vyzvím od Nepovíma. Nepovím, tak diskrétní za císařství, dovede být tak roztomile indiskretním za republiky. Radost s ním pohovořit. Mluví tak korektně a tak jízlivě; pudově vyčenichá kde kterou neřest v republice. A s jakou radostí ji konstatuje! Rozejdeme-li se, jsem ještě dlouho nesvůj, ale jak výborné jsou jeho postřehy, jak znamenitá jeho karakteristika, jak neúprosná jeho kritika! Je jisto, že teprve za republiky ukázaly se vynikající schopnosti, jejichž zárodky se skrývaly — a tak opatrně se skrývaly — v čehonské, tichošlápské kdysi duši Nepovímově. Byl by to kdo řekl o Nepovímovi tehdy, když jsme sousedili v gymnasijní lavici a kdy se podobalo, že Panenka vyspěje v plachého a nesmělého občánka? Pošeptám vám to do ucha, neboť tou měrou, jakou roste odvaha a sebevědomí Čehonovo, roste má nejistota a úzkostlivost. Pošeptám vám, že Nepovím, vysoký hodnostář republiky, je v hloubi svého nitra revolucionář nekompromisní, a vůči mně se tím nijak netají.

Otážete se mne, jak se srovnává s funkcí, kterou nesmím označit, nechci-li ukázat prstem na určitou osobnost, nekompromisnost Nepovímova revolucionářství. Nepovím, nevím. Bezměrná je shovívavost republiky k nepřátelům. Spravedlivě musím dodat, že Nepovím zachovává i při

nekompromisním svém revolucionářství formy naprosto korektní. Je mnoho úředníků v republice, které mnohem častěji přistihnete při nějaké chybičce. A nekompromisní jeho revolucionářství je tak si jisto svou věcí, že nechává za sebe pracovat čas. Nepovím čeká a počká.

Ale žasnu často, hovoříme-li spolu, nad tím, jak dlouho mohl jsem nevidět pravou podstatu Nepovímovu. Smělý rozmach revolučního tohoto ducha nezastaví se před ničím. A tak se mi vždycky vrací ten motiv z orientální pohádky: tak maloučký byl Čehona svého času, v tak maloučké lahvičce zavřený, tak pěkně, tichounce se v ní klaněl a tak dovedně maskoval svou revoluční podstatu, že neuslyšel jsi ani prosbu, aby kdo odzátkoval láhev, jež byla mu vězením. Ba posléze, když z lahvičky v kterýsi říjnový den zbyly střepy, padl bezmocný na zem. Tak příliš si zvykl býti přikrčen! Ale pouze na okamžik tak ležel. Skrčená postavička, tak pramalounká kdysi v malounké lahvičce, se náhle vzpřímila. Co pravím, vzpřímila se! Ledakdo se vzpřímí. Ale postavička rostla, rosla, rostla na svobodě. Do jakých rozměrů mi to vyrostla za nepříliš dlouhý čas! Počítám měsíce a roky a táži se pak vyděšeně: vyrostl-li takto z Nepovíma nekompromisní, revoluční obr za dva roky a necelých sedm měsíců republiky, do jakých daleko obrovštějších rozměrů doroste Čehona, dá-li mu bůh po několik let aspoň zdraví a půjde-li vše tímto tempem? Kam až vytýčí jednou svou hlavu a do čeho ještě strčí nos?

Oblíbená myšlenka Nepovímova zní: »Revoluce není ještě u konce.« U ďábla, jaký se to skrýval zásadní revolucionář v Čehonovi do chvíle, kdy ho republika osvobodila, aniž by jí za to drobátko byl vděčen! Ani stopy po oportunismu, v jehož sféře vyrostl a zmužněl. Přímou čarou a přes kteroukoli propast! Dále, třeba kámen na kameni nezůstal! A rychle, především rychle! Nepovím je právě tak netrpělivý za republiky, jak byl trpělivý za Rakouska. Pro tak málo přinesli jsme tolik obětí? otázal se mne včera, a přímo mi otloukl tuto otázku o mou nebohou hlavu, aniž jsem dovedl odpovědět. Oh, ano, věru že ubohá hlava! Vůčihledě ztrácím paměť. Dík bohu, nevadí mi to dosud v mé advokátní praxi a klienti ani soudy nepozorovali doposud mého chátrání. Ale jak je kruté, sám si uvědomovat znepokojivé příznaky! Vůčihledě ztrácím paměť, neboť nedovedl jsem si v rychlosti zodpovědět otázku, kolik obětí přinesl vlastně Nepovím a pro koho a pro co je přinesl? Ještě tak temně že se pamatuji na oběti rovněž nekompromisního dnes Rorejse, kdysi Habakuka, později Ultora. Vždyť chodil čtyři roky s oprátkou na hrdle mezi námi! A pro své poslání do Švýcarska málem by byl žalářován, kdyby nebyla Maffie měla spolupracovníky v nejvyšších kruzích! S Rorejsem vím, na čem jsem. Pověděl mi s roztomilým úsměvem: »Kamaráde, můj temperament je už jednou takový.« Dělal jsem a dělám revoluci! Ale jak se vyznat v čehonovském bludišti?

Ztrácím, bohužel, svou jistotu a časem se mi všechno nějak divně zahemží před očima. Zdá se, že jsem měl pudlíka za lva a lva za pudlíka. Dnes, ano, právě dnes, a není tomu příliš dlouho, potkal jsem opětně Nepovíma. Nevím, v jaké už souvislosti jsem se zmínil o Vořechovi. Nepovím vrhl na mne, sotva jsem vyslovil toto jméno, zničující nekompromisní pohled revolucionáře. Tento pohled přivedl mne do té míry z konceptu, že jsem se na vteřinu odmlčel. Měl jsem pocit veliké blamáže, kterou jsem si lehkomyslně připravil sám. A současně jsem si vyčítal, že jsem neopatrně vystavil také nebožáka Vořecha kruté nějaké pohromě. Pohroma také přišla. Přímo ledovým hlasem vyslovil se Nepovím o Vořechovi:

»— — Věčný ideový tichošlápek.«

Zkoprněl jsem načisto. Ale Nepovím pokračoval:

»Ano, věčný ideový tichošlápek. Měšťácká dušička. A rreakcionář.«

Dvojité Nepovímovo r bylo vždy znepokojivým příznakem. Dvojité r bylo jaksi zatroubení k útoku. A přiznám se, že za zvuku tohoto bojovného a triumfálního r počalo mi opět všecko tančit před očima. Chytl jsem se za hlavu. Tak všelijak se zamotala v dobách posledních. Je to Nepovím, s nímž mluvím? A je to Vořech, o němž mluví? Pocit vnitřní nejistoty má cosi krutě tísnivého; na štěstí duch křesťanské a české pokory vstoupil do mne a já jsem poslušně opakoval po Nepovímovi:

»Tichošlápek! Měšťácká dušička! Rreakcionář!«

Mluvil jsem, běda, o křesťanské pokoře. Pozdě honím bycha. Není přiměřeno, mluvit o křesťanské pokoře, mluvíme-li současně o Nepovímovi. Za republiky nedráždí kamaráda, který kdysi býval Čehonou, nic tak, jako křesťanství. Nepovím, který před válkou smekal před každým kostelem, Nepovím, který ne sice každé neděle, ale přece jen tak, aby neochábly dobré styky, navštěvoval dům Páně, jak tehdy říkal — Nepovím i v tomto směru vykonal samozřejmě republikánskou povinnost. Je z nejsilnějších myslitelů ve volné republice. A má odvahu také zde d o m y s l i t i. Vystoupil z církve. Nebyl si ani vědom dramatu, jež se odehrávalo nepozorovaně v jeho domácnosti; jeho síla byla v tom, že neviděl nikdy, čeho nechtěl viděti. Ale hle, samo drama: Nepovím donutil také svou ženu k vystoupení z církve. A v nitru ubohé ženy odehrával se krutý zápas mezi autoritou božskou a manželskou. Po leta manžel a bůh takořka jedno byli. A nyní kruté rozdvojení a nutnost se rozhodnout! Průběh tohoto zápasu nebyl příliš slibný pro božskou autoritu; přece však nebyla paní Nepovímová schopna sledovati manželův rychlý, až překotně rychlý krok. Onoho večera, kdy jsem přivedl Nepovíma domů, získal sem si celou její důvěru. Tato důvěra učinila mne volky nevolky jejím zpovědníkem.

Potkám-li ji, postěžuje si mi. Nemám-li příliš nakvap, vyslechnu ji. Je to, žel, vše, co mohu

pro ni učinit. Zpověď je někdy kratší, někdy delší, ale vždy se stejně končí. Paní Nepovímová upře na mne nesmělý pohled a úpěnlivě zaprosí: »Ale vy mu to neřeknete — —? Nemám, komu bych si postěžovala.«

Chápu hoře paní Nepovímové a někdy až příliš je chápu. Paní Nepovímovou leká obr, který se s tak zběsilou rychlostí vyvinul z postavičky shrbené pro jiné, nikoli však pro ni! Paní Nepovímovou lekají tyto nepředvídané změny u člověka, který nenávidíval náhlých změn! Nemůže se ve své těžkopádnosti smířit s tím, že vše je bílé, co bylo černé, a vše černé, co bylo bílé. Nechápe, proč vychovává můj přítel Čehona ze zakřiknutého svého hocha parádního bolševíčka. Je zmatena a těžko snáší svůj zmatek. Rád bych ji utěšil; ale čím chcete, abych ji utěšil? Bylo by dříve nutno umlčeti vlastní svůj trapný pocit, že to vše není v pořádku, abych mohl najít slova dost přesvědčující. Umlčuji, neumlčím. Kdykoli mluvím s Čehonou, pocítím sám neklid. Bojím se něčeho. Čeho se bojím? Pošeptám vám to do ucha tichounce, docela tiše. Bojím se, bojím, že není Čehona sám. Nuže, je to venku a skoro jsem v pokušení, poprosit s paní Nepovímovou: »Ale vy to neřeknete?« Je tomu vskutku tak: není zlé, je-li Čehona sám. Můj bože, jeden člověk mezi miliony! Znamená Čehona včerejšek či zítřek? Ale což, není-li sám? Což, je-li on pouze jeden z bezčetných nepřátel, které republika amnestovala, ale kteří neamnestovali republiku?

XXVI.

Kladu si s hlubokým nepokojem tuto otázku. Zúmyslně jsem se nazval všelijakým člověkem; ne hrdina, ne ideál; chcete-li všelijaký, ale chcete-li, také člověk: Homo sum. Mám své starosti, mám své zájmy a sleduji je, jak dovedu. Ale vím a chápu, že je něco mimo mou osobní starost a mimo zájem osobní. Jsem všelijaký Čech, chcete-li; rozhodně však Čech. Na tolik Čech, že cítím pouta, která mne víží k milionům, vyrostlým na stejné půdě, mluvícím stejným jazykem a s přibližně stejnými osudy jako já. A chápu, že také v budoucnosti budeme mít přibližně stejné osudy. Budeme se stydět v určité dny a budeme mít v určité dny radost. A když já už ne, mé děti a děti mých dětí s jejich dětmi jejich dětí. I k Čehonovi váže mne nějaké pouto; nemohu se zbavit spoluzodpovědnosti za kohokoli z nás, byť si byl vyvrhel, byť si byl slaboch. Proto můj neklid, hovořím-li s Čehonou. Zdá se mi, že nemělo by býti jediného Čecha, komu by otázka naší státní samostatnosti nebyla otázkou života a smrti, má-li být tato samostatnost zabezpečena. Chyba, říkám si, je-li pro jediného z nás pouhopouhým slůvkem, ledajakou vedlejší otázkou, kterou možno odsunout, pro kterou nežijeme a pro kterou neumíráme.

Pro Nepovíma není otázkou na život a na smrt. Naopak: nemá republiku rád. Nemá ji právě tak rád dnes, jak málo ji měl rád v prvý

její den. Je-li změna, pouze v tom je změna, že 28. října byl osamělcem, ztrácejícím se ve veliké radosti Čech, a že dnes, neklamu-li se, není už docela sám. Mne, všelijakého člověka s všelijakými hříšky, jímá trpkost, vidím-li, jak republika zapírá často své nejvěrnější a opírá se o ty, kteří ji popírali. Jsou lidé, kteří se smějí tomu všemu; politika, tak praví, není příliš čistotná věc a nelez do ní, potrpíš-li si na čistotu. Politika, tak praví, je přizpůsobení se okolnostem a využití situace. Přiznám se, že sám se mnoho přizpůsobuji okolnostem a využívám situace. Ale což jsem se kdy vydával za oporu republiky?

Ale nejsem-li oporou republiky, nechtěl bych být jejím škůdcem. Zdá se mi, že není tu něco v pořádku, že něco neklape. Jak najít chybu, jak ji napravit? Oh, ano, ubohá má hlava! Víte, co přemítá tak vytrvale? Remota justitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia, táže se svatý Augustin. Není-li v nich spravedlnosti, čím jiným jsou království, než velikými pelechy lotrovskými? Čím jiným jsou království; věta, kterou jsem citoval netýká se tudíž republik.

Vím, že není absolutní spravedlnosti; nejvyšší právo, nejvyšší bezpráví, učili mne. Falešní hráči »opravují štěstí«; a sám jsem — a bez přílišných skrupulí — přispěl k poopravení práva. Ale především, jak řečeno, jsem člověk všelijaký. A pak možno poopravit právo, ale ne zvrátiti je úplně. Jsou jisté zákony, které se nepřekročují beztrestně. Republika dala výhost duchu,

který ji utvořil, a propadla duchu, který ji potíral. Ovšem, praví politikové, že není vždy způsobilé udržet posici to, co jí dobylo, že určité ideje mají svůj význam v určitém období a po jeho ukončení musí ustoupiti novým a lepším.

Zbývá rozhodnouti, jsou-li to opravdu nové a lepší ideje. Nejsou nové; než jsme byli svobodni, ubíjely houževnatě a cynicky každou snahu po samostatnosti a posilovaly důsledně centralismus vídeňský. Za války postavily se oddaně a fanaticky do služeb Hohenzollerů a Habsburků. Komu že slouží dnes? Nesdílím důvěry těch, kteří věří, že by mohly přivodit ráj na zemi; tísní mne naopak obava, že by mohly přivodit peklo.

Nepovímovi zalíbilo se v těchto idejích. Má zuřivou snahu rozvířiti všechny otázky a způsobit chaos, z něhož podle Nietzsche zrodí se tančící hvězda. Kdyby šlo po jeho, dávno už by se roztančily všechny hvězdy dráhy mléčné. Tato duše bez rovnováhy řítí se někam do propastné hloubi a chtěla by v svém pádu strhnouti vše a všecky sebou. A maně, poslouchám-li nekompromisného, vybavuje se v mé paměti malounký detail z kteréhosi zasedání sněmovny, při němž jsem zabloudil na sněmovní galerii. Byla debata o pilném dotazu komunistů, kteří byli tehdy ještě leví, v čemž se v pravdě dosud mnoho nezměnilo. Jedna z těch debat, při kterých se velmi mnoho křičí na scéně a je velmi klidno za scénou. Hlučeli komunisté a sekundovali ovšem němečtí nacionálové.

Řečníci mluvili velmi radikálně po potřebu svého voličstva; zvláště radikálně mluvil německý nacionál, který ronil krokodilí slzy nad obětmi policajtské zvůle. Až tklivo bylo poslouchati německého nacionála, který se rozhorloval nad útiskem slovenského dělného lidu. A tklivo bylo pozorovat harmonii německonacionálních a komunistických lavic. Dost jsem se bavil; pozoroval jsem známé poslance, všiml jsem si Vořecha, který přecházel sem tam před tribunou zamyšleně jaksi. A maně jsem se tázal, co si říká kamarád, pro kterého snaha po dosažení samostatnosti státní byla samozřejmostí. Daly snad události za pravdu Vořechovi na půl? Dosáhli jsme samostatnosti, abychom prokázali její absurdnost? Náhle se stupňoval řev před lavicí ministerskou, došlo k prudké hádce mezi českými a německými poslanci. Malý, tělnatý poslanec, jehož neznám, volal: »Za Rakouska jste tak nemluvili.« Ze skupiny německých poslanců dostalo se mu rychlé odpovědi; kterýsi poslanec s typicky pitomým výrazem zalkoholisovaného buršáka křičel: »Ubijeme vás vašimi vlastními zbraněmi.«

Byl to směšný chlapík a jeho výkřik celkem zanikl. Ale ve mně vzbudil tehdy hluboký dojem. Dostojevský pravil v »Bratřích Karamazových«: Za prostosrdečnost vaši Bůh vám odpustí! Výkřik rozčileného Němčíka byl velmi prostosrdečný. Říkal, co se neříká. Ubijeme vás vašimi vlastními zbraněmi. Ve jménu demokracie budeme potírat demokracii; ve jménu svobody

budeme potírat svobodu. Ve jménu lidskosti budeme potírat lidskost. Vykrademe všecek váš arsenál a užijeme ho proti vašemu dílu. To bude naše pomsta, naše odplata. Mezi vámi je lidí dost, kteří nám sednou na vějičku; najdeme Čecháčky, ochotné bráti vážně, co my vážně nebereme.

Prostosrdečný poslanec zmizel někde v kuloárech, před tribunou nastalo uklidnění. Ale třeba byl směšný on sám, nebylo směšné, co říkal. Odkryl karty ošklivé hry. Onen ubožák dovedl vykřikovat, ale ne najít tento promyšlený a nebezpečný plán. Má Čehona, táži se nyní, také takový cíl? Je to tajemství jeho revolučního přelomu? Je to vysvětlení, proč Čehona císařství stal se nekompromisníkem republiky? Pracuje promyšleně k rozvratu s jedinou touto myšlenkou: Tak mnoho svobody budete míti, že vás utluče tato svoboda?

Strašno hledat tuto spodní myšlenku v nitru českém. Zamrazilo mne.

Nevím, jak u vás bývá; ale já trpívám otázkami, na které nemám odpovědi. Obtěžují mne v nejnevhodnějších chvílích, nedají mi spát. Jiní snad pozapomenou; já však zápasím s nimi zarytě a bez oddechu. Po několik dní mořil mne čehonovský problém; čím více jsem o něm hloubal, tím démoničtějších forem nabýval pro mne Nepovím. Uvažoval jsem o každém jeho slově a nacházel v něm pekelnou nějakou rafinovanost; ale pak jsem si vzpomínal na bezradného a ubohého Nepovíma z prvých svých vzpomí-

nek. Co klamalo? Minulost nebo přítomnost?

Žena mi vyčítala, že bůhví, nač myslím; děti dívaly se na mne po očku a nechápavě. Nedovedl jsem si s nimi zažertovat jako jindy. Chodil jsem jako bubák, protivný lidem a sobě protivný a byl jsem tím rozmrzelejší, čím se mi jevilo nemožnějším tak či onak problém rozřešit. Pocítil jsem potřebu zabavit se něčím, co by zatlačilo trapné myšlenky. Kteréhosi večera dávali na Vinohradech Rostandova Orlíka, a rozhodl jsem se, že půjdu do divadla.

Naznačil jsem, ale neřekl, co bylo bludičkou mých pomaturitních let. Bylo to divadlo. Dnes se tomu usmějete nedůvěřivě; těžko by vám bylo v přítomnosti najít stopy minula. Bludička nezavedla mne do bažin, vedla mne pouze oklikou. A vzpomíná-li dnes advokát, jakých je mnoho, na mladistvé sny, činí tak bez hořkosti. Byl to přelud, ale by to pěkný přelud. Období ono přineslo mi trpká zklamání a mnohý bol. Ale z dálky necítím už ani trpkosti ani bolu; s úsměvem přecházím jednotlivé zastávky cesty, jež se mi zdála tenkrát křížovou. Chtěl jsem něco a bylo to hezké, že jsem chtěl. Snad u mne také propukla divadelní vášeň příliš pozdě; ztěžkopádněl jsem, chápaje vše, co nutno dělat, ale dělaje to až hrůza neohrabaně. Bylo by snad možno otesati neotesaného, materiál tu snad byl; ale nikdo neměl pokdy, aby si se mnou dal trochu práce. Nač dlouho mluvit? Třeba vysyčený herec, nechci pomlouvati přísné obecenstvo. Musila je urážet nemírná má troufalost.

V době, kdy jsem hledal vavříny na scéně, hrál se u nás Cyrano. A přiznám se vám, že to byl právě Cyrano, který mi zlámal vaz. Už vám neřeknu, s kterou šmírou jsem jezdil tenkrát po vlastech. Ale poněvadž Cyrano byl v módě, také my jsme zahráli Cyrana. Neptejte se, jak. Na roli Cyranovu měl jsem zálusk, ale byl to, jak se zdálo, beznadějný případ: úspěchy moje nebyly toho druhu, aby náš ředitel pro mé krásné oči riskoval učinit si z představitele Cyrana nepřítele na smrt. Oh, Kopeček býval jako Cyrano neodolatelným, a slečinky všech našich štací o něm blouznily: Jeho nezapomenutelné: »Při poslání tě bodnu už!«

Uznával jsem beznadějnost svých aspirací, ale přišla mi náhoda vstříc. Kopeček vážně ochuravěl právě před ohlášeným představením Cyrana kdesi v okresním městečku jižních Čech. A tu jsem měl šílenou odvahu, jak mi řekl po představení rozzuřený ředitel, hlásit se jako náhradník. Nouze láme železo a městečko uvidělo něco, čeho předtím ani potom svět neuviděl;; vystoupilť jsem tehdy vůbec naposled na scéně. Po představení řekl mi mezi jiným ředitel, že jsem vlastně neodolatelným komikem; tehdá jsem vycítil pouze posměch, ale dnes, po tolika letech, doznávám, že neměl tak nepravdu. Snad opravdu jsem si nerozuměl. Buď jak buď, bylo to šeredné fiasko. Sotva jsem dohrál a odcházel se scény dokonale zničen. Ještě téže noci jsem zmizel a nad divadelní drahou udělal jsem definitivně kříž. Herec zemřel onoho večera a advo-

kát se narodil. Ale srdce advokátovo — aspoň to mu přičtěte k dobru! — nezatvrdlo zhroucením mladistvých nadějí. Resignoval jsem, ale zachoval jsem si starou lásku k divadlu. Ba, nepocítil jsem ani nechuť k roli, v níž jsem ztroskotal. Viděl jsem všechny české Cyrany. »Orlík« přivábil mne, poněvadž také on je bratrem Cyranovým a poněvadž je to orlík. »Podle sil svých rozdělili sobě kořist — Anglie jala orla, Rakousko orlíka.« Tento Hugův verš byl také jednou z reminiscencí mládí.

Ve vestibulu zažil jsem věru trapný dojem. K nemilému svému překvapení setkal jsem se tam s Nepovímem, a objevilo se, že sedí v řadě přede mnou. Nebylo mi příjemno setkat se s tím, na kterého jsem chtěl pozapomenout. Bylo už dost pozdě a promluvili jsme spolu pouze několik slov. Nepovím, který mermomocí nutí republiku v primě dělat maturitu, propověděl s významným pokrčením ramen:

»Pravda je na pochodu a nikdo už jí nezadrží.«

Pravda je na pochodu... Jaká pravda? Nepovímovská pravda, beztvárná, bez hranic? Kam míří veliké čehonovské revoluční rozpětí? Problém vracel se právě v chvíli, kdy jsem chtěl mu zakroutit krk.

Dojem setkání s Nepovímem zkazil mi celý prvý akt. Naslouchal jsem napolo. Snažil jsem se nevidět Čehonu a vidět vévodu ze Zákup, ale nešlo to tak snadno. Teprve v druhém aktu dovedl jsem se soustředit k tomu, co se dálo

C1 0087

na scéně. Ale pak rostl můj zájem každou scénou. Jsem z těch, kteří mají opravdovou radost z dobrých věcí. Nejsem kritikem a nechci tudíž kritisovat. Řeknu prostě, že se mi líbil kus i jeho provedení. Dobře nechť dojdete, kdož jdete; ze srdce vám toho přeje ten, jenž nedošel.

Druhé dějství chýlilo se ke konci; zatím co Flambeau skládá do šátečků všechny památky na krále římského, projíždí císař František, vítán rakouskou hymnou. V té chvíli, kdy se ozvala její melodie, událo se v řadě přede mnou něco podivuhodného: Můj přítel Nepovím, můj přítel Čehona, přední činovník republiky a její nekompromisní revolucionář, povstal. Vstal s prostou samozřejmostí, jako by nemohlo ani jinak býti. Vstal, jako celý život byl naučen vstávati. Bylo tu něco zjevně silnějšího jeho vůle. A vida uctivý jeho postoj, viděl jsem, že zbytečně jsem se mořil tolik dnů. Nebylo tu démona, nebylo tu rafinovaného komplotu proti bytí republiky. Byl tu jen Čehona, který za boha ničím neumí být než Čehonou. Pravda, jež je na pochodu, nikdy nepůjde ku předu, aniž by ji zvuky hymny rakouské nedoprovázely.

Počal jsem úsměvem a úsměvem také končím.

To je moje poslední vzpomínka na přítele Čehonu.

A. V. ŠMILOVSKÝ:

SPISY VÝPRAVNÉ

Nejlevnější nové původní vydání, v úpravě autorem samým ještě za jeho života opatřené, vyšlo v 9 svazcích vždy o 320 stranách po **Kč 7.—**, poštou po **Kč 7.20, váz.** po **Kč 13.50.** Pořadí, v jakém vyšly: I. Parnassie. Román ze Šumavy. — Starý varhaník. Obraz ze života. — Starý Měchura. Obraz ze života. — II. Setník Dřevnický. Obraz. — Za ranních červánků. Román. — III. Starohorský filosof. Román. — Krupař Kleofáš. Kapitola z maloměstské kroniky. — IV. Nebesa. Povídka. — Procul negotiis. Selanka ze Šumavy. — Rozptýlené kapitoly. Obrázky. Řada I. a II. — Bez lásky. Půl tuctu původních novel. — V. Vesnické povídky: Pod doškovými střechami. Povídka z kraje. — Spálený Šimák. Kus vesnických dějin. — Baron Krušina. Povídka z kraje. — Perla v hrubé kazajce. Povídka. — Lesní panenka. Povídka. — VI. Maloměstské povídky: Červený deštník. — Tatínkovy hodiny. — Kovárna na Klenici. — Václav z Nebuzína. — Páter Antonín. — Jehla. — Pan kontribuční. — Hodina v expeditě. — VII. Na čerstvém vzduchu. Román o 2 knihách. (I. Sladké nesmysly. II. Vážné pravdy.) — VIII. Martin Oliva. Tragedie ze vsi. — Kmotr Rozumec. Mudroslovný román. — IX. Životopis A. V. Šmilovského doprovozený výňatky jeho korespondence. Napsal Dr. Albert Pražák. — Spisy Šmilovského musejí zajímati každého, ať více, ať méně vzdělaného, protože líčí život tak, jaký skutečně jest. Šmilovský při tom dovedl ovládati látky i vážné, i veselé, dovedl stejně buditi úsměv i slzy — zkrátka byl spisovatel pravý a jeho díla jsou jeho nejlepším pomníkem, hodna, aby byla známá každému Čechu!

Žádejte u knihkupce nebo v nakladatelství

ŠOLC A ŠIMÁČEK,

společnost s r. o. v Praze II., Jerusalemská 11.

Z ukončených poválečných ročníků

LIBUŠE

vydali jsme ve zvláštní úpravě, v uměleckých barevných obálkách:

Benešová B.: **Tiché dívky.**	*Kč 7·50*
Catherová W. S.: **Naše Tonička.**	*„ 15—*
Drachmann: **Mužové práce.**	*„ 8·50*
Feuillet O.: **Román chudého šlechtice.**	*„ 10—*
Gorlic J.: **Nevěsta z Titanicu.**	*„ 20—*
Hofmeister R. R.: **Rožmitálské obrázky.**	*„ 5·—*
Cherbuliez V.: **Příběh Ladislava Bolského**	*„ 18·—*
Karas J. F.: **Krásný život.**	*„ 7·—*
Petrus J.: **Odevzdaná.**	*„ 10·—*
Preissová G.: **Povídky zimní zahrady.**	*„ 7·80*
Schäfer O.: **Starosvětská romance.**	*„ 7·50*
Sokol E.: **Zázrak lásky.**	*„ 9·—*

Žádejte u knihkupce nebo v nakladatelství

ŠOLC A ŠIMÁČEK,

společnost s r. o. v Praze II.,
Jerusalemská 11.

Neuber, Pour a spol., Praha I.